

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

DİJİTALLEŞME VE EVLİLİK

X, Y ve Z KUŞAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ERİKCİ

BURSA-2024

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

DİJİTALLEŞME VE EVLİLİK

X, Y ve Z KUŞAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ERİKCİ

Danışman:

Prof. Dr. İbrahim KESKİN

BURSA-2024

TEZ ONAY SAFYASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sosyoloji Anabilim / Sosyoloji Bilim Dalı'nda 702344028 numaralı Esra ERİKCİ'nin hazırladığı “Dijitalleşme ve Evlilik : X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 29/11/2024 Cuma günü 11:00- 12:50 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Prof. Dr. İbrahim KESKİN

Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye

Doç.Dr. Enes Battal KESKİN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç.Dr. Rıdvan ŞİMŞEK

Bursa Teknik Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

29/11/2024

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 24/12/2024

Tez Başlığı / Konusu: Dijitalleşme ve Evlilik : X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir Araştırma

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin, 24/12/2024 tarihinde şahsım tarafından *TURNİTİN* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Esra ERİKCİ
Öğrenci No:	702344028
Anabilim Dalı:	Sosyoloji
Programı:	Sosyoloji
Statüsü:	Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. İbrahim KESKİN

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Dijitalleşme ve Evlilik : X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Esra ERİKCİ

Öğrenci No : 702344028

Anabilim Dalı : Sosyoloji

Programı : Sosyoloji

Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar adı soyadı	Esra ERİKCİ
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Sosyoloji
Bilim dalı	Sosyoloji
Tezin niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Tez danışmanı	Prof. Dr. İbrahim KESKİN

Dijitalleşme ve Evlilik : X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir Araştırma

Bu çalışma dijitalleşen dünyada toplumların etkilenmesine paralel olarak toplumda başlıca kurumlardan biri olan aileyi odağına almıştır. Ailenin dijitalleşmeyle birlikte evliliğe bakışını inceleme amacı taşımaktadır. Evliliğe bakış kuşakların kendine has kategorizasyonları ve dijitalleşmenin tesirlerine yönelik evliliğe olan bakış açılarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada amaçlı örneklem ile evren içerisinde çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmada X, Y ve Z kuşağı üyeleriyle çalışılmıştır. Her kuşaktan 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere toplam 60 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme tekniği kullanılmış, bu tekniğe göre yarı yapılandırılmış görüşme formu düzenlenmiştir. Görüşme formuyla elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda kuşakların evlilik beklentilerinin, boşanmaya bakış açılarının, ev içi rol dağılımına ilişkin tutumlarının, boşanma ve sosyal medyanın evlilik üzerine etkilerinin bakış açılarında nasıl tezahür ettiğine yönelik alınan cevaplarda genellemeler yapılabilirken, kuşakların kendi içinde ayrımı da söz konusudur. Araştırmada görüşmecilerden elde edilen verilere göre dijitalleşmenin kuşakların evlilik algısı üzerinde değişime meydana getirdiği ortaya çıkmıştır. Kuşaklar arasında evliliğe yönelik bakışta yer yer geleneğin sürdürüldüğü birbiriyle bağlantıyı koruyan bir ilişki vardır. Kuşakların radikal bir biçimde birbirlerinden farklılaştıkları alanlar da bulunmaktadır. X, Y ve Z kuşakları arasında evlilik üzerindeki bakış açıları benzerlik gösterse her grubun kendi içinde farklı ve kuşağın hakim görüşünün dışında ifadeler olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Aile, Kuşaklar, Evlilik

ABSTRACT

Name & surname	Esra ERİKCİ
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Sociology
Subfield	Sociology
Degree awarded	Master /
Supervisor	Prof. Dr. İbrahim KESKİN

Digitalization and Marriage: A Research on Generations X, Y and Z

This study focuses on the family, one of the main institutions in society, parallel to the effects of the digitalizing world on societies. It aims to examine the family's perspective on marriage with digitalization. The perspective on marriage aims to examine the unique categorizations of generations and their perspectives on marriage regarding the effects of digitalization. A study group was created within the universe with purposeful sampling in the study. The study was conducted with members of generations X, Y and Z. Interviews were conducted with a total of 60 people, 10 women and 10 men from each generation. Semi-structured interviews were used as the interview technique, and the form was arranged according to this technique. The data obtained with the interview form was evaluated using descriptive analysis. As a result of the research, generalizations can be made in the answers received regarding how the marriage expectations of the generations, their perspectives on divorce, their attitudes towards the distribution of domestic roles, the effects of divorce and social media on marriage manifest themselves in their perspectives, while there is also a distinction within the generations. According to the data obtained from the interviewees in the research, it was revealed that digitalization caused a change in the perception of marriage of the generations. There is a relationship between generations that maintains a connection with each other, where tradition is maintained. There are also areas where generations differ radically from each other. Although the perspectives on marriage are similar between generations X, Y and Z, it has been observed that each group has different expressions within itself and outside the dominant view of the generation.

Keywords: *Digitalization, Family, Generations, Marriage*

ÖNSÖZ

Çalışma boyunca beni her aşamada destekleyen kıymetli danışmanıma, süreç boyunca hayatımı kolaylaştıran değerli aile ve arkadaşlarıma, katılımlarıyla destek veren görüşmecilerime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAFYASI.....	iv
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	v
YEMİN METNİ	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KUŞAKLAR

1.1. Terimsel Olarak Kuşak	3
1.2. Kuşak Sınıflandırması.....	4
1.2.1. Geleneksel Kuşak/ Sessiz Kuşak(1925-1945)	5
1.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)	7
1.2.3. X Kuşağı	8
1.2.4. Y Kuşağı	9
1.2.5. Z Kuşağı.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

2.1. Değişme/Değişim.....	15
2.1.2. Toplumsal Değişme	18
2.2. Tarihsel Süreçte Toplumlara.....	21
2.2.1. Endüstri Toplumu	21
2.2.2. Post-Endüstriyel Toplum	23
2.2.3. Tüketim Toplumu	25
2.2.4. Dijital Toplum.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞİŞİM EKSENİNDE AİLE VE EVLİLİK

3.1. Aile Kavramı.....	31
3.2. Tarihsel Süreçte Aile.....	33
3.2.1. İlkel Aile.....	33
3.2.2. Sanayileşme Öncesi Aile.....	34

3.2.3.Sanayileşme Dönemi ve Sonrası Aile	35
3.3.Aile Türleri.....	40
3.3.1. Egemenlik Yönünden Aile	40
3.3.2.Evlenme Biçimlerine Göre Aile.....	41
3.3.3.Büyüklüğüne Göre Aile	43
3.4.Evlilik Kavramı	44
3.4.1.Evlenme Türleri	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM VE BULGULAR

4.1. YÖNTEM.....	48
4.1.1. Araştırmanın Amacı:	48
4.1.2. Araştırmanın Problemi:	49
4.1.3. Araştırmanın Önemi.....	49
4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	50
4.1.5. Araştırmanın Deseni	50
4.1.6. Çalışma Grubu	50
4.1.7. Veri Analizi.....	51
4.2. BULGULAR	51
4.2.1. X Kuşağı:	52
4.2.1.1. Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular	52
4.2.1.2. Evliliğe Yüklenen Anlamlar	53
4.2.1.3. Evliliğe Sosyal Medyanın Etkisi	55
4.2.1.4. Eş Seçimine Yönelik Bulgular	57
4.2.1.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular	59
4.2.1.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular	61
4.2.2. Y Kuşağına Dair Bulgular.....	63
4.2.2.1. Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular	63
4.2.2.2. Evliliğe Yüklenen Anlama Yönelik Bulgular	64
4.2.2.3. Evliliğe Sosyal Medyanın Etkisine Yönelik Bulgular	65
4.2.2.4. Eş Seçimine Yönelik Bulgular	69
4.2.2.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular	72
4.2.2.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular	74
4.2.3. Z Kuşağına Yönelik Bulgular	77
4.2.3.1 Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular	77
4.2.3.2. Evliliğe Yüklenen Anlamlar Bakımdan Bulgular	78
4.2.3.3. Sosyal Medyanın Evliliğe Etkisine Yönelik Bulgular	80
4.2.3.4. Eş Seçim Kriterlerine Yönelik Bulgular	81
4.2.3.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular	84
4.2.3.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular	86
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	96
EKLER.....	105

GİRİŞ

Tarihsel süreç boyunca toplumun başlıca kurumlarında biri aile olmuştur. Aile var olduğu dönemin koşulları içerisinde kurulan, toplumsal değerlerde büyük öneme sahip, bütün bir ağacı içinde tutan çekirdeğin kuvvetinde toplumun bir parçasıdır. Birey içine doğduğu aile tarafından sosyalizasyon geçirip ailenin kendisi ve topluma uyumlanma süreci yaşar ve bu süreçte durum tek yönlü değildir. Birey içerisinde bulunduğu aile ve toplumu değiştirici güce de sahiptir. Dolayısıyla bu bağlar üzerinde bir karşılıklık olduğunu belirtmek mümkündür. Aile sistemleri teorisinin belirttiği üzere birey sisteme ait bir parçadır. Sistemi etkiler ve sistemden etkilenir¹

Ailenin kurulmasındaki önemli adım evliliktir. Evlilik; kadın ve erkeğin yasal süreçler dahilinde çocuk dünyaya getirdiği, cinsellik yaşadığı ve ekonomik paylaşımda bir olarak çıkarların korunduğu bir yapıyı arz eder. Evlilik farklı türlerde ve farklı koşullarda meydana gelebilir. Dönem olarak farklı karışıklar bulabilir. Evliliğe dair bakış açısı bireyin toplumsal zeminde etkilenip değişime uğradığı haliyle evliliğe de yansıdığı söylenebilir. Evlilik meydana getirmek için bireyin farklı motivasyonları olduğu varsayılmaktadır. Bu motivasyonlar ilkel çağlardan beri değişmiş, döneme göre yeniden biçimlenmiş, zaman zaman tarihsel tekrara düşüp zaman zaman radikal bir profil çizmiştir. Evlilik yapma motivasyonları toplumun mevcut kurallarından etkilenir. Bireyler temelde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik motivasyonla evlilik meydana getirirler. Sosyolojik bağlamda bireyin eş seçimi, evlilik beklentileri ve evlilik kurumuna bakışı toplumdan bağımsız değildir.²

Toplumun tarihsel süreç içerisindeki ilerleyişinde kilometre taşı olan olaylardan bir sanayi devrimidir. Sanayi devrimi aile yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Kadınların çalışma hayatına dahil edilişi hak ve hürriyetlerinin artması gibi değişimler gözlemlenmiştir. Sanayi devriminden sonra ise toplumu etkisi altına alan dijitalleşme ile birlikte küresel bir tesirin altında dönüşümler yaşanmıştır. Bu etki kapsam olarak insanlığın hayatını büyük bir oranda etkileyen bir güce sahiptir. Dolayısıyla evliliği de birçok yönüyle etkilemiştir.³

¹ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitabevi, 2013,s.15-17.

² Yıldırım,a.g.e.,s.71-75.

³ a.g.e.,s.95-98.

Aile toplumun başlıca kurumlarından biri olarak aile kurumunun dönüşümü evliliğe bakış açısını da doğrudan etkilenmiş olması sebebiyle bu konuda kuşakların fikirlerinin öğrenilmesi önem arz etmektedir. İnternet kullanımının yaygınlığı ile ilişkili sosyal medya kullanımının etkisiyle kuşaklar olarak ayrıştırılan bu ve doğum yıllarının merkeze alındığı toplumsal sınıflandırmalara göre, aileye yönelik bakış açılarının farklılaşıp farklılaşmadığını, şayet bir farklılaşma söz konusu ise bu farklılaşmanın nasıl olduğunu anlamaya yöneliktir. Çalışma dijitalleşen dünyadan değişen ve dönüşen dinamiklerin aile sosyolojisi kapsamında evlilik üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu etkiyi çalışırken ise kuşakların evliliğe yönelik bakış açısını incelemeyi temel almaktadır. Hülasa bu hususta çalışma X,Y ve Z kuşaklarının evliliğe yönelik bakış açısını ortaya koymak üzere oluşturulmuştur. Çalışmanın, toplumun başlıca kurumlarından olan ailenin bu değişmeden nasıl etkilendiği ve aile kurumu içerisinde ele alınan evliliğin, X, Y ve Z kuşakları açısından nasıl değerlendirildiği araştırma problemidir. Araştırmanın temel problemi X, Y ve Z kuşaklarının evliliğe bakış açıları nasıl olduğudur. Araştırma bahsi geçen kuşakların evliliğe yönelik bakış açılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın evreni X, Y ve Z kuşağı kadın ve erkeklerinden oluşmaktadır. Kıyas yapabilmek adına kişilerin kuşaklara göre seçimi yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini kuşaklar için amaçlı örneklem ile X,Y ve Z kuşağı olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın 1. bölümünde kuşakların tanımlanmasını ve sınıflandırılmasını ele alınmıştır. Kuşak kavramının karşılığı ve tarihsel süreci ifade edilmiştir. 2. Bölümünde ise dijitalleşme toplum tarihsel süreç içerisinde ele alınarak dijitalleşmenin hangi süreçlerle insan hayatına dahil olduğu ifade edilmiştir. Aile kavramı, tanımlamaları ve sınıflandırılmaları yapılmıştır. 3. Bölümde ise dijitalleşmenin toplumun başlıca kurumu olan aileye etkisi ifade edilmiştir. 4. Bölümde çalışmanın uygulaması esnasında kullanılacak yöntem ve veri toplama teknikleri ifade edilmiş, nitel yöntem ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler her kuşağı kendi başlığı altında değerlendirilerek bulgulara yazılmıştır. 5. ve son bölümde ise bulgular değerlendirilerek sonuç oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUŞAKLAR

1.1. Terimsel Olarak Kuşak

Kuşak terimin tarihte uzun süredir varlığını sürdürdüğü ifade edilebilir. Bazı akademisyenler kavramın tarihçesi için Antik Yunan metnindeki nesillere atıf yaparken, bazı akademisyenler daha da eskiye giderek Antik Mısır metninde kavrama yönelik yazılı tespitleri ifade etmektedir. Modern öncesi yapılan bu ifade biçiminde kuşaklar bireyin faaliyetlerinin doğaya ve evrenin çalışma prensiplerine bağlayan mitolojiyle ilişkilendirilerek açıklandığı söylenebilir.⁴

Bilimsel çerçevede kavramı temellendiren, pozitivistin kurucusu olarak nitelendirilen Auguste Comte, toplumu tarihsel süreç içerisinde değerlendirirken sosyal ilerlemenin kuşaklar arası aktarımla sağlanabileceğini belirtmiştir. İş dünyası bakımından kavramı ele alan ilk bilim yazarı McGregor, henüz iş dünyasındaki yöneticilerin kuşak kavramının ayırdına varmadığı dönemde yönetimsel uygulamalardaki çalışan davranışlarına etkisiyle ilgili çalışmalar yapmıştır. Ve bu çalışmalarla İkinci Dünya Savaşı'nın dünyayı bloklar haline getirmesi ve Soğuk Savaş'ın bu durumu beslemesi gibi tarihsel hadiselerin etkisindeki ekonomik hayatın eksenindeki endüstriyel ilişkilere ciddi katkılarda bulunmuştur.⁵

Kuşak kavramına yönelik farklı tanımlamalar yapıldığından çok yönlü olarak nitelendirilebilir. Kuşak kavramının çok katmanlı bir anlam yapısı vardır. Bu anlam yapısı ise biyolojik, demografik, soybilimsel, tarihi ve kültürel olarak çalışılan etmenlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilebilir. Kuşaklara yönelik yapılan tanımlar bu

⁴ Aparna Joshi , John Dencker, Gentz Franz, Generations in organizations. Research in Organizational Behavior, 2011, 31, 177–205.

⁵ Aykut Göksel ve Gülden Güneş. “Kuşaklar Arası Farklılaşma: X Ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bağlamında Analizi”. Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19, sy. 3 (Aralık 2017): s.810.

etmenleri içerisinde açık ve örtük bir biçimde bulundurulur. Çalışmanın odağı aldığı konu itibariyle bu kavramlardan hangisinin ağır bastığı değişkenlik gösterebilir.⁶

Kuşaklara genellikle belli bir bölge veya ulusun bir ürünü ya da gündem konusu olarak tavır takınılması ile kavramsallaştırıldığı söylenebilir. Fakat küreselleşme ve küresel iletişim ile birlikte yaşanan olayları deneyimleyen ve bu olayların etkisi altında bulunan insan kitlesi küresel çaplara ulaştığından kuşakların ifade ediliş biçimindeki çapının bölgeselden ziyade küresel olarak ele alınması gerektiği söylenebilir.⁷

1.2. Kuşak Sınıflandırması

Sosyolojik alanda kuşak kavramına yönelik farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla kavrama yönelik tanımlar çok yönlü olarak nitelendirilebilir. Kuşak kavramının çok katmanlı bir anlam yapısı vardır. Bu anlam yapısı ise biyolojik, demografik, soybilimsel, tarihi ve kültürel olarak çalışılan etmenlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilebilir. Kuşaklara yönelik yapılan tanımlar bu etmenleri içerisinde açık ve örtük bir biçimde bulundurulur. Çalışmanın odağı aldığı konu itibariyle bu kavramlardan hangisinin ağır bastığı değişkenlik gösterebilir.⁸

Güncel olarak ise kuşakların sınıflandırılmasında bir diğer deyişle popüler olarak bilinen tasnifin yapılmasında ise iki ismin ön plana çıktığı belirtilmektedir: Neil Howe ve William Strauss. Her ikisi de ayrıca başka çalışma alanları bulunan birer sosyolog olarak ifade edilebilmektedir. Howe ve Strauss kuşaklar alanındaki çalışmalarını Amerika'dan yürüten iki bilim insanı olarak, çalışmalarındaki kuşak tasnifini benzer zaman dilimi içerisinde önemli bazı küresel veya toplumsal olayları deneyimleyen insan topluluklarını tasvir etmek anlamına gelen kohort kavramıyla oluşturdukları gözlemlenmiştir. Bu alandaki ilk yayınları 1991 yılında *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069* isimli çalışmadır. 1925-1942 yılları arasında doğanlar Sessiz Kuşak, 1943-1960 arasında doğanlar Baby Boomers, 1961-1980 yılları arasında doğanlar X Kuşağı, 1981-1990'ların sonunda doğanlar Y kuşağı, 2000 yılından sonra doğanlar Z Kuşağı olarak ifade edilmiştir. Kuşak çalışmalarının bu şekilde

⁶Oksana Karashchuk, Elena Mayorova, Nikishin Alexander vd., *The Method for Determining Time-Generation Range*, SAGE Open, 2021, s.21.

⁷ June Edmunds, Bryan Turner, *Global generations: social change in the twentieth century*. Br J Sociol. 2005 Dec;56(4):559-77.

⁸ Oksana Karashchuk, Elena Mayorova, Nikishin Alexander vd., *The Method for Determining Time-Generation Range*, SAGE Open, 2021, s.21.

parçalara ayrılarak tasnif edilmesinde çalışma grubu olarak pratiklik sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir. Genel bilinen bu kuşak sınıflandırmasında bu iki sosyolog ön plana çıkmış olsa da her kuşağın daha eski bir hikayesinin olduğunu söylemek mümkündür. Sessiz Kuşak isimlendirmesi 1951 yılında Time Dergisinde kullanılmış olup isim kaynağı olarak gösterildiği söylenebilmektedir. Bebek Patlaması Kuşağı ise Life Magazine adlı bir dergide ilk kez kullanılmış olduğu söylenmektedir. X kuşağı isimlendirmesi ise kuşağın bilinmeyen ve kayıp kuşak tasvirine ithafen savaş fotoğrafçısı Robert Çapa'nın o dönemin gençleri ile yapmış olduğu bir röportajın yayınlama sürecinde kullanılmış olduğu belirtilebilir. Devamında gelen kuşak isimlendirmeleri alfabetik sırayı takip etmiş olup, Y ve Z kuşağı isimlendirmelerinin Howe ve Strauus tarafından yapıldığı ifade edilebilir.⁹

Sosyoloji alanında kuşak terimi günümüze kadar aykırı bir çalışma alanıydı. Fakat birtakım kültürel ve entelektüel gelişmelerin yaşanmasıyla Karl Mannheim'ın girişimleri ile başlayan kuşaklara yönelik ilgiyi tekrardan canlandırdı. Kuşak teriminin bilimsel anlamda ilk kullanımı Karl Mannheim tarafından yapılmıştır. Kuşak terimini kullandığı bilimsel çalışmasında tartışmasını modern bilime göre gerçekleştirmiştir. Mannheim 'e göre kuşakların sosyolojik fenomeni doğum ve ölümle biyolojik faktöre bağlanmaktadır. Bu bağlamda bir değerlendirme yapılabilmesini olanaklı kılabilmek için toplumsal tarihin ve sürekliliğin de kapsama dahil edilmesi gerektiğini düşünür. Aksi halde kuşakların sosyal bir fenomen olmak yerine sadece doğum ve ölümle ifade edilebilir hale geldiği söylenebilir. Toplumda bir kültürel yapı vardır ve bu kültürel yapıya bireyler sürekli olarak dahil olurlar.¹⁰

1.2.1. Geleneksel Kuşak/ Sessiz Kuşak(1925-1945)

Sosyolojik olarak bir sorunun ele alınması ve yorumlanmasında zaman aralıkları bağlamında çeşitli tanımlar kullanılmaktadır. kuşak tanımlaması da söz konusu kullanıma yönelik yaygınlık kazanmış durumdadır. kuşakları tanımlamak için kullanılan

⁹ Bill Strauss, Neil Howe, Generations: The history of America's future 1584 to 2069, 1991, New York: William Morrow.

¹⁰ Karl Mannheim,a.g.e.,

ifadelerden/terimlerden biri sessiz kuşak ifadesidir. Fakat kuşak tartışmalarını zaman itibariyle oldukça eski zamanlara kadar götüren tartışmalar vardır. söz konusu tartışmalara göre kuşak teriminin kullanıldığı metinler antik Yunana ve mısır metinlerine değin gitmektedir.¹¹

Sosyoloji çalışmalarda kuşak tanımlanmasına yönelik farklı yaklaşımlar söz konusu olsada genel anlamda kullanılan tanım; Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş yaş gruplarının bir biçimi¹² şeklindedir. Son yıllarda yaş gruplarının toplumsal değişime yönelik etkilerini inceleyen kuşak araştırmalarına duyulan ilginin artması sosyolojik çalışmalarda önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sessiz kuşak; 1925-1945 yılları arasında doğmuş olup genel anlamda sessizlik ve uyumluluk özellikleriyle ön plana çıktığı düşünülen kuşaktır. Söz konusu tanımlamanın sosyolojik literatürde rastlanmaktadır. Bir terim olarak kullanılışına Starauss ve Howe'un¹³ çalışmalarında karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere sessiz kuşağın öne çıkan özelliği, kuşağa adını veren sessizlik ve uyumluluktur.¹⁴ Literatürde savaş kuşağı olarak geçen dönemin savaş ve ekonomik buhranlarıyla mücadele eden bu kuşak hakkında pek fazla değerlendirmeye rastlanmamaktadır.¹⁵

Ülkemizde ise bu kuşak döneminde tek partili siyasal rejimin hâkim olduğu çeşitli sektörlerin yeniden kurulmaya başladığı döneme tekabül eder.¹⁶ Bu kuşağın insanları savaşın izleriyle bir yaşam sürmüş, geniş ailelerin önemli bir kültürel yapı oluşturduğu toplumda yakın komşuluk ilişkilerini de belirgin yaşamışlardır. Dolayısıyla dönemin gerekliliği aile ve toplumsal yaşam alanlarında bir arada olmayı besleyen bağlılık kavramlarını kuvvetlendirmiştir. Belli zorlukların ardından sessiz kuşağın insanları hayal gücü zayıf, daha az risk alan, belli bir otoritenin bütün adına karar vermesini bekleyen bir

¹¹ Aparna Joshi vd.2011. "Generations in organizations" Research in Organizational Behavior, 31, s.177-205.

¹² Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*,çev.:Osman Akınhay, Derya Kömürcü,Bilim sanat yay. Ankara, 1999, s.439.

¹³ Bill Strauss, Neil Howe,e.g.e,

¹⁴ Nebi Özdemir, "Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme" *Çocuk ve Medeniyet*, (2019), s.134

¹⁵ İsmet Kahraman Arslan ve Pelin Baycan "Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerinde Sosyal Medyanın Etkisi: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma", *İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, S. 33 (2018), 271.

¹⁶ Harun Demirkaya vd. 2021. "Kuşakların Yönetim Politikası Beklentilerinin Araştırılması", *İşletme Araştırmaları Dergisi* 7, S.1 (2021),186-204.

profili karşılamaktadırlar.¹⁷ Tüm dünyayı etkileyen işsizlik sonrası dünyanın savaş etkilerini yaşadığı dönemde bireylerin hayat mücadelesi içerisinde bulundukları yılları kapsadığı için bu kuşağın insanları her şeyden öte hayatta da kalabilmenin savaşını vermiş dolayısıyla hem bireysel ilişkilerinde hem de toplumsal davranışlarında gelişen sosyal refleksleri bu arka planda gerçekleşmiştir.¹⁸

1.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)

Kuşaklar arası ayırım için kullanılan bir diğer tanımla da kuşak bebek patlaması ya da *Baby Boomers* olarak ifade edilen tanımlamasıdır. Kuşak patlaması tanımı 1946-1964 yıllarını kapsayan bireyleri oluşturduğu grupların bir biçimini ifade eder.¹⁹ Kendi içinde iki alt sınıfa ayrılan söz konusu kuşak diğerleriyle kıyaslandığında en kalabalık kuşak olarak görülmektedir. Bu kuşak kendi içerisinde iki alt tanımlamaya tabi tutulmuştur: 1946-1953 yılları arasında doğanlar “woodstockers” 1954-1964 arasında doğanlar “young boomers” olarak adlandırılmış ve tasnif edilmiştir.²⁰ Söz konusu toplumsal grubun bu şekilde tanımlanması İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra yaklaşık 1 milyar bebeğin dünyaya gelmesi ile ilişkilidir.²¹ Bu toplumsal grubun yukarıda ifade edilen tanımlamaya yönelik niteliklerine ilaveten tüketim harcamalarındaki yükseklik sebebiyle *piton içindeki domuz, çiçek çocuklar ve ben kuşağı* olarak da isimlendirilmiştir.²²

Baby Boomers kuşağı, kanaatkâr ve duygusal olmaları, bağlılık duygusu olan, otoriter, ihtiyaç halinde teknolojiyi aktif bir biçimde kullanabilen gelenek ve kültürlerel değerlerinde tutucu bir kuşak olarak nitelendirilmiştir. İş hayatında çok çalışıp üretkenliği az olan, ülkelere sahip ve yarışçı karakterdeki bu kuşağın, uzun ve tek bir yerde çalışma hayatını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Bu kuşak çalışmak için yaşamak felsefesinden hareketle emeklilik sonrası bile çalışmayı benimsemiştir.²³ Aldığı kararlar kendi içinde tutarlı olan, bir önceki kuşağa kıyasla yetki duygusunu benimsemiş yalnızca üst otorite aramayan, işkoliklik ve bencillik gibi bazı özelliklere taşıdığı gözlemlenmiştir.

¹⁷ Aykut Göksel, a.g.e., s.810.

¹⁸ Sena Erden Ayhün, “Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları”, Muğla, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, S.1(2013), s.98.

¹⁹ Ayhün, a.g.e., s.99

²⁰ Oğuzhan Kinter, “Liderlik Tarzları ve Örgütsel Sessizlik İlişkisinden Örgütsel Adalet ve Kuşak Farklılıklarının Etkisi”, Balıkesir, *Balıkesir Üniversitesi*, (2020), s.110.

²¹ Ayhün, a.g.e., s.99.

²² Kinter, a.g.e., s.113.

²³ Aykut Arslan ve Selva Staub “Kuşaklar Teorisi ve İç Girişimcilik Üzerine bir Araştırma”, Kars, *KAÜ İİBF Dergisi* 6, S.11 (2015), s.6.

Motivasyonlarını kendileri oluşturabilen bir yapıya sahip olarak dışarıdan takdir alma ihtiyacı duymazlar. İşe yönelik öncelikleri kazandıkları gelirdir. Grup çalışmasına grup içindeki iletişime değer verirler. Savaş döneminden sonraki kuşak oldukları için de eğlenceye düşkündürler. Ayrıca lüks harcamaların arttığı dönemde yetişen bu kuşak, “kuralcı” olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’de TBMM’nin büyük oranda bu kuşak tarafından oluştuğu, mevcut ülke nüfusun da %19’luk kısmını oluşturduğu görülmektedir.²⁴ Bu kuşağın yaşam standartlarını çok çalışmalarıyla ilişkilendiren bir hayat görüşünü benimsedikleri ifade edilebilir.²⁵

1.2.3.X Kuşağı

Sosyolojik olarak kuşakları tanımlamak ve kuşaklar arası farklılıkları ifade etmek için kullanılan ifadelerinden bir diğeri de x kuşağı tanımlamasıdır. X Kuşağı 1965 ile 1980 yılları arasında doğan toplumsal grubu ifade etmektedir. X kuşağı diğer kuşaklarla kıyaslandığında sosyal, siyasi ve ekonomik olayların etkileri bağlamında kendi içinde benzerlik oranı yüksek olarak değerlendirilebilecek bir toplumsal grup olarak nitelendirilmiştir. X kuşağı kaotik olarak nitelendirilen bir dönemde dünyaya geldiği için geleceğe dair belirsizlik algısına sahip kayıp kuşak olarak nitelendirilmiştir. Bu kuşak, bir geçiş dönemini ifade ettiğinden bu kuşağın mensubu bireyler ara geçiş dönemi, geçiş dönemi çocukları olarak isimlendirmişlerdir.²⁶ X kuşağını tanımlamaya yönelik söz konusu niteliklere ilaveten teknolojik gelişmelerin öncü kuşağı nitelemesi kullanılmaktadır. Bu kuşak teknolojik ilerleme ve gelişmelere daha yatkın olarak görülmüştür. Geleceğe dönük kaygıları ve iş için gösterilen çabanın karşılığını alma gayretleri olduğu belirtilmiştir. X kuşağının geçiş dönemi olarak nitelendirilmesinin sebebi kapsam içindeki yıllarda dünyanın önemli değişim ve dönüşümler yaşamasına, dijital gelişmelere ve teknolojik ilerlemelere bağlıdır.²⁷ Söz konusu kuşağı belirsizlik bulutu altında güneşi yeterince görmemiş olanlar şeklinde bir analogi yoluyla ifade etmek mümkündür.

²⁴ Orhan Adıgüzel, H.Zeynep Batur, Nisa Ekşili, “ Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar”,Isparta, S.D.Ü.S.B.E.D. S.19 (2014), s.171-172.

²⁵ İnan Acıloğlu, *İş'te Y Kuşağı*, Ankara:Elma Yayınevi, 2015,s.24.

²⁶ Ayhün,a.g.e.

²⁷ Ayhün,a.g.e.

X kuşağı yapı itibariyle kişilik özellikleri bağlamında yetingen, toplumcu ve ülkelere sahip bir kuşaktır.²⁸ X kuşağının toplumsal olaylara duyarlı, otoriteye karşı saygılı ve iş motivasyonu yüksek, sorun çözme kabiliyetleri gelişmiş özgüvenli kişiliklere sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu kuşak için aile çok önemlidir ve arkadaşlardan önce gelir. Çocuklarının hayatında rehberlik etmeyi seven ve cesaretlendirici rolü benimsedikleri söylenebilir.²⁹

Bu kuşağın söz konusu niteliklerle tanımlanmasının toplumsal bağlamında dönemin sosyal ve ekonomik faktörleri bulunmaktadır.³⁰ Söz konusu dönemdeki petrol ve ekonomik krizin x kuşağını, gelecek kaygısını aşmaya yönelik daha çok çalışıp para kazanmaya, geleceğe yönelik bir garanti oluşturmaya sevk ettiği düşünülmektedir.³¹

Bu dönemin siyasi ve ekonomik faktörlerinin bu kuşağa “paracı, bilgiyi önemseyen, sporcu, televizyon izleyen, sonuç odaklı, kaygılı, yırtık kot pantolonlu, renkli giyimli, piercingli, aidiyeti önemseyen, sosyal yönü gelişmiş, idealist, başarı odaklı, otoriter ve yönlendirici lider ihtiyacı duyan” gibi ortak karakteristik özellikler kazandırdığı varsayılmıştır. Bu kuşağın “bakımlı, dostluğu ve dokunmayı önemseyen, yavaş değişim taraftarı/değişime açık, çevreci, rekabetçi, sinema meraklısı, Uzay Yolu tutkunu, video izleyicisi, cep telefonlu, işte sabırlı, toplumsal sorunlara duyarlı, marka uzmanı, Tetris oynayan, esnek, kurallara uyan, kasetçalar/wolkman dinleyen ve PC kullanıcısı (IBM-Macintosh)” gibi nitelikler de yüklenmiştir.³² Her ne kadar söz konusu kuşak için böyle ortak nitelikler yüklenmiş olsa da bunların sosyolojik analiz ve yorumlar için yapılan genellemeler olduğunu fakat bu genellemelerin tüm bireylerin kapsayıcı olmadığını ilave etmek gerekir.

1.2.4. Y Kuşağı

Sosyolojik olarak kuşakların tanımlanması için kullanılan ifadelerden bir diğeri ise Y kuşağı terimidir. kuşak çalışmalarına yönelik literatürdeki 1980-2000 yılları arasında dünyaya gelip yaşamlarına başlayan bireylerden oluşan toplumsal grup Y kuşağı olarak

²⁸ a.g.e.

²⁹ Mehmet Zeki Duman, *Kuşak Çatışması : X ve Z Kuşağı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*, Van:Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,2019,.

³⁰ Burcu Güdücü, Ceyda Balcı“Kuşaklar Ve Eğitim Üzerine Sosyolojik Bir Analiz ’’,İstanbul,*Aydın İnsan Ve Toplum Dergisi*, C.VII , S.1. (2021),

³¹ Mihalıs Kuyucu, Murat Korkmaz “ Müzik Oligarşisinin Sonu: Küresel Sosyal Medya Platformları ve Müzik Endüstrisi’’, *Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi*,C. III. S. 2.(2015),s.57.

³² Özdemir,a.g.e,s.134-135.

terimleştirilmiştir. Y kuşağını tanımlamak için; sonrakiler anlamında nexters, 80'liler, www kuşağı, ağ/şebeke jenerasyonu, dijital jenerasyon gibi ifadeler de kullanılmıştır.³³ Y kuşağı, büyük oranda günümüzün çalışan ve yönetici potansiyelini oluşturan, kendinden önceki kuşaklardan farklılaşmış yeni bir toplumsal grup olarak görülmektedir.³⁴ Y kuşağına, hoşnut olmadıkları meselelerde çekinmeksizin soru sorup tartışabilen özellikleri nedeniyle İngilizcede “Why” niçin neden soru sözcüğüyle benzer bir biçimde nitelendirilmesi uygun görülmüştür. Y kuşağı kendisinden önceki kuşakların toplamı olarak değerlendirilmiştir. Y kuşağının bu şekilde değerlendirilmesinden Sessiz kuşağın bir işi yaparken duyduğu heves ve heyecanı, Bebek Patlaması kuşağının takım çalışmasındaki iş etiği ve X kuşağının sahip olduğu teknolojik bilgi ve donanımın karakteristik birleşimleri kastedilmektedir. Diğer kuşaklarla karşılaştırıldığında bu kuşağın kendi içerisindeki en fazla benzer nitelikler taşıdığı varsayılan kuşaktır. bu kuşağın en fazla ortak nitelikler taşıyan kuşak olarak tanımlanması, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişerek yaygınlaşıp dünyayı küresel düzeyde etkilemiş olması olarak yorumlanmaktadır. söz konusu teknolojik faktörlerin küresel düzlemde ortaya çıkarmış olduğu etki küreselleşme terimi ile ifade edilen bir dönüşümü anlatmaktadır. küreselleşme bütün bir dünyayı bir köy haline getirecek denli yaygınlaşmıştır. küreselleşme yaygın iletişim ve ulaşım ağları ile kültürel farklılıkları yok ederek bir kültürel türdeşme etkisi açığa çıkarmaktadır..³⁵

Önceki kuşaklarla karşılaştırıldıklarında Y kuşağının doğdukları dönemin şartlarının daha önceki dönemlere kıyasla daha olumlu özellikler taşıması ile ayrıştırılır. Y kuşağı teknolojik imkanların arttığı bir dünyada yetiştiği için küreselleşen dünyanın çocukları olarak, bilgisayar ve GSM gibi teknolojilerinin dostu olduğu görülmüştür.³⁶ Bu kuşakta sanal dünya ve gerçek dünya arasındaki ayrımında sanal dünya öncelikli hale geldiği söylenebilir. İnternet dünyası gerçek dünyanın yerini aldığından bu kuşakta bireylerin

³³ Kinter,a.g.e.,s.118.

³⁴ Mustafa Taşlıyan,Ahmet Melih Eyitmiş, Enise Gündoğdu “Y Kuşağı İş Yaşamından Ne Bekliyor?” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,C.IV, S.2 (2014), s.24.

³⁵ Büke, Kaleli, Bahar Yalçın “Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Değerleri İlişkisinin Kuşaklar Kapsamında Analizi” *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XIV.S. 1 (2021), s.90

³⁶ Ayhün,a.g.e

kendilerini dijital ortamda sanal bir dünyada sembollerle ifade etmeyi tercih ettikleri söylenebilir.³⁷

Y Kuşağı, genel olarak ailelerinin oluşturduğu korumacı ve güvenli çevrede yetişmiş olduğu ifade edilmektedir. Bu kuşağın ait oldukları dönem boşanma oranlarının arttığı, doğum kontrolünün yaygın bir biçimde kullanıldığı bir dönemdir. Dolayısıyla bu kuşak anne babaları tarafından çok arzulanan çocuklar olduğu söylemiştir ve ebeveynleri için oldukça kıymetli oldukları gözlemlenmiştir. Y kuşağının yetiştirilme biçimleri, bencil ve kendilerini aşırı önemseyen kişilikler olarak nitelendirilmektedirler.³⁸ Bu dönem genel anlamda çocuk merkezli olarak tanımlanabilir. Çocuk merkezlilik modernliğin niteliklerindendir. Dolayısıyla bu kuşak modernliğin söz konusu niteliğini taşıyan bir kuşak olarak ifade edilebilir.

Y kuşağı üretime dayalı dünya anlayışının yerine tüketim kültürünün yaygınlık kazandığı dönemin ilk kuşağı olarak belirtilmektedir.³⁹ Bu kuşak çalışmaya hevesi olmayan, eğlenceyi tercih eden, otoriteyi kabul etmeyen saldırgan bir tutum taşıyan niteliklerle tanımlanmıştır. Y kuşağı, tatminsiz kişilikler olarak nitelendirilseler de sürdürülebilirlik, etik ya da sosyal sorumluluk gibi değerleri önemseyen bir yaşam biçimine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Y kuşağının çalışmayı yaşamın merkezi değeri olarak görmek yerine daha dengeli bir yaşam anlayışını idealize eden, iş ve özel yaşam arasında orta bir yol arayışını önemseyen bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir.⁴⁰

Bahsi geçen özelliklerin dışında Y kuşağı; internet vasıtasıyla alışveriş yapan, yeni şeyler öğrenmeye hevesli, aynı anda birden fazla işi yapabilme becerisine sahip, sabırsız, geleceğe değil ana odaklı olan, birebir iletişime kıymet veren, esnek iş hayatı programı tercih eden, sık bir biçimde iş değiştirmekte beis görmeyen, bilhassa çalışma yaşamında açık ve net talimatlar talep eden, topluma katkıda bulunma güdüsünden çok para kazanmaya değer veren, sosyal iletişim kanalları yoluyla (Facebook, Twitter, Google,

³⁷ Serpil Kır, “Dijital Kuşaklar ve Dijital Ortamlar: Türkiye-Kırgızistan Y Kuşağı Üzerine Örneklemi Üzerine İnceleme” *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.4 (2019),s.3588.

³⁸ Murat Çemberci,Melike Kıvanç Sudak, Saim Aşçı “Y Neslinin Örgüt Ortamındaki Davranış Farklılıklarının Analizi” *Online Academic Journal of Information Technology* C.IV. S.15. (2014),s.60-62.

³⁹ Kır,a.g.e.

⁴⁰ Aykut, Göksel, Gülden Güneş “Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bağlamında Analizi”,*Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.XVIII, S.3 (2017),s.813.

YouTube vb.) iletişim sağlayan bireyler olarak nitelendirilmektedir.⁴¹ Doğdukları dönemde internet vb. vasıtasıyla bilişsel bakımdan çok fazla uyarana maruz kaldıklarından dolayı faaliyet becerilerinin aynı anda birçok şeyi yapabilme yetisi sağladığı söylenebilir.

Kuşaklara göre farklılık gösteren aile ilişkilerindeki ebeveyn sorunları, bir önceki kuşağa oranla Y kuşağında daha düşük oranda gözlemlenmiştir. Y kuşağının anne- babaları, çocuklarının etkinliklerine göre büyük oranda yaşamlarını planlama gayreti içinde olan ebeveynler olarak nitelendirilirler. Bu kuşağın ebeveynleri hiyerarşiden ziyade eşitlikçi bir anlayışa sahip olarak görürler. Y kuşağı aileyi önemli bir değer olarak görseler de, iyi eğitim ve kariyeri yapmayı önceleyerek, hedeflerine bir engel teşkil etmemesi için evlenmeyi erteleme eğilimi taşıdıkları gözlemlenmiştir. Bu kuşağın arkadaşlık ilişkilerini de aile ilişkileri gibi önemseyip merkezi konuma aldıkları ve dolayısıyla sosyal çevresi içerisinde bağ kurma şeklinin bir aile ilişkisi gibi gördükleri gözlenmiştir.⁴² Y kuşağının kurduğu ilişkiler ve sahip olduğu yaşam biçimi itibarıyla dengeli bir profile sahip olduğu ifade edilebilir. Kişisel gelişime ciddi oranda önem veren Y kuşağı, kişisel gelişim bağlamında dijital kullanım ile kendi yeteneklerini geliştirme ve tecrübe edinmenin, gündemin takipçisi olmanın öneminin farkında olan bir kuşak olarak değerlendirilmektedir.⁴³

1.2.5. Z Kuşağı

Toplumsal değişmeyi analiz etmek için kullanılan kuşak tanımlamalarından birisi de Z kuşağı tanımlamasıdır. Z kuşağı tanımlaması 2000 yılından itibaren dünyaya gelenlerin dâhil edildiği toplumsal grubu ifade etmek için kullanılır. Bu kuşak tümüyle teknolojik bir döneme doğan kuşaktır, dolayısıyla teknoloji bu kuşağı bütünüyle kuşatmıştır. Bu kuşak büyük oranda teknoloji ile yoğun bir şekilde yaşamlarını sürdüren bir kuşak olarak nitelendirilir. Teknolojisiyle ilişkisi dolayısıyla bu kuşak “Kuşak I”, “İnternet Kuşağı”, “Next Generation” ya da “iGen” gibi ifadelerle de isimlendirilmektedir. Söz konusu tanımların yanında “Instant Online (anında çevrimiçi)” kuşağı şeklinde isimlerle de

⁴¹ Zeki Yüksekbiçgili, Gülbeniz Akduman “Kuşaklara Göre İşkoliklik” ,*Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.19 (2015),416-426.

⁴² Kinter,a.g.e., s.118.

⁴³ Mehmet Esat Budakoğlu, Burak Tuysuz, “XYZ Kuşakları Karakteristik Özelliklerinin Siyasal Katılımdaki Rolü: İstanbul İli Örneği”, *Strategic Public Management Journal*, C.IX, S.16 (2023)s.121-161.

karşılaşılmaktadır. X Kuşağıyla karşılaştırıldığında X kuşağı dijital kuşak olarak tanımlanırken Z kuşağına dijital yerliler tanımlaması yapılmaktadır.⁴⁴

Türkiye’de 2000’den sonra doğanlar için ‘Kristal Nesil’ şeklinde de bir isimlendirme yapılmaktadır. ‘Derin duygusal’ karakterle nitelendirilen bu kuşak Türkiye nüfusunun yaklaşık %20’sini oluşturduğu düşünülmektedir.. Z kuşağının teknolojik faktörler dolayısıyla sosyal ilişkilerini daha yüksek oranda sosyal medya platformlarına taşıdığı gözlemlenmiştir. Bu kuşağın iletişiminin reel ilişkiler düzeyinin oldukça zayıfladığı ve dijital iletişimin daha merkezi ilişkilere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Hızlı iletişim ve etkileşim imkanlarına sahip olan bu kuşak, internet kuşağı olarak isimlendirilmektedir. İnternet aracılığıyla birçok sanal ağ ve oluşuma dahil olan bu kuşağın ilgisi bir çok şeyle aynı anda ilişki şeklinde gerçekleşir ve söz konusu durum bu kuşağı büyük bir dikkat yoksunluğuna itilmiş hale getirebilir.⁴⁵

Bu kuşağın elde edilecek olan bilgiye hızlıca erişebilen ve iletişim araçlarını önceki kuşaklara kıyasla etkili kullanabilen bir kuşak olduğu söylenebilir. Dönemin olanaklarını aktif bir şekilde kullanabilen bu kuşak, teknolojik becerinin bir sonraki aşamaya aktarımı bağlamında bir köprü oluşturma becerisine sahip olduğu varsayılır.⁴⁶

Teknolojik faktörlerin, karakteristik özelliklerinin oluşumunda önemli bir tesire sahip olduğu varsayılan Z kuşağının belirgin bir diğer niteliği ise sabır düzeylerinin oldukça düşük olması ve bilişsel yeteneklerdeki zayıflama olduğu gözlemlenmiştir. Odaklanma sorunu yaşayan bu kuşağın dikkat süreleri oldukça kısa olarak gözlemlenmiştir,. Konsantrasyonları düşük, yeniliğe ve değişime açık olan bu nesil sonuç odaklı olarak nitelendirilmektedir. Yüksek hırsla sahip karakterler olarak, bireyselliği seven bu kuşağın özgüvenlerinin, kendilerine sevgileri ve saygılarının, beğenilerinin oldukça yüksek olduğu ve bağımsız bir ruh taşıdıkları gözlemlenmiştir.⁴⁷ Elbette ki söz konusu tanımlamalar ve nitelendirilmeler genelleştirilemeyecek olan ifadelerdir. söz konusu ifadeler sosyolojik bir temaya dönüştürmenin ve üzerine konuşabilmenin imkanı

⁴⁴ Rasa Levickaite, “Generations X, Y, Z: how social networks form the concept of the world without borders (the case of Lithuania)” *Limes*, (2010),s.173.

⁴⁵ Fatih Poçan,2018, <https://fatihpocan.com/2018/01/01/siper-alin-z-kusagigeliyor> ,(12.05. 2024).

⁴⁶ Simge Kömürcü, Özgür Sarıbaş, Mehmet Emre Güler “Yavaş Şehirlerde Yaşayan Z Kuşağının Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Algıları: Seferihisar Örneği” *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.1., S.2, (2016),s.117-118.

⁴⁷ Ahmet Türk, *Y ve Z Kuşaklarının Aile İçi İlişkilerde Bağlanma Stillerinin Evlilik Beklentileri İle İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi) Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,2022,s.51.

çerçevesinde kabullenebilir. bütünü temsil eden özdeş bir nitelikten bahsetmek bireylerin kendi öznelliklerinin göz ardı edilmesi ve çarpıtılması anlamına gelecektir.

Risk almak ve riskli durumlarda bulunmaktan kaçındığı ifade edilen Z kuşağının , uzun süreli ilişkilerdeki risklerden de kaçındığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla romantik ilişkilere yönelik uzun ilişkiyi risk faktörü kapsamında kaçınılması gereken bir durum olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Uzun ilişkiler yerine kısa ilişkiler ve düşük risk motivasyonuna sahip olduğu düşünülen bu kuşağın ilişkilerinde cinselliğe yönelik beklentilerinin yüksek olarak ifade edilmesi söz konusudur. Bu tarz bir tercihte bulunmanın kendilerini daha prestijli gösterdiklerine dair inançları olduğu varsayılmaktadır. Bu kuşağın üyelerinin ilgisinin toplumsal sorunlara ve ideolojilere yönelik olmadığı düşünülmektedir. İdeolojik tartışmalara heyecan duymadığı, güven duygusu daha az olduğu ve daha izole bir yaşam sürmeyi tercih ettiği düşünülmektedir. Zorluklarla karşılaştıklarında sorunla baş etme yöntemi olarak bir önceki nesli kaynak olarak tercih etmedikleri ve baş etme seçeneklerini bilişim ve internetten temin etmeyi tercih ettikleri ifade edilebilir.⁴⁸

⁴⁸ Ahmet Türk,a.g.e.,s.47.

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

2.1.Değişme/Değişim

Sosyolojik düşüncede tanımında güçlük yaşanan terimlerden biri de değişmedir. Zira değişme hayatın bütün alanlarını kapsayan bir durum olarak tecrübe edilmektedir. Tabiri caizse her an yeni bir durumla karşılaşmakta ve her an yeni bir an olarak yaşanmaktadır. Bu durumu ifade etmek için Herakleitos'un bir ırmakta iki kez yıkanılmaz ifadesi değişimin doğasına yönelik uygun bir analogi olmaktadır.

Değişmenin tanımına tartışmalara rağmen değişimi belirlemek için genel bir kullanımın yaygınlık kazandığını görmekteyiz. değişimin fark edilebilmesi için değişimin hem niteliği hem de niceliği önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. önemli bir değişimi belirlemek için bir nesne ya da durumun temel yapısında, belirlenmiş zaman dilimleri olarak bir dönemde ne kadar bir farklılaşmanın ortaya çıktığının gösterilmesi gerekmektedir.⁴⁹ dolayısıyla değişim bir farklılaşmalarla ilişkili bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. toplumsal düzlemde değişim söz konusu olduğunda bir sistemin hangi ölçüde ve hangi bakımlardan bir farklılaşma olduğuna karar verebilmek temel kurumlarda yaşanan farklılaşmayı belirleyi gerektirir. değişim için farklılaşmanın belirlenmesi kadar değişmeden kalanın da belirlenmesi gerekir. zira çok uzak geçmişten gelen sürekliliklerin olduğu da gözlenmektedir. ⁵⁰ hatta bu sürekliliklerle, değişimin oldukça hızlı ve nüfuz edici bir nitelik kazandığı çağdaş zamanlarda da karşılaşmaktayız.

Sosyolojik anlamda değişim geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçişi analiz etmek amacıyla kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal değişimin doğasını belirlemeye yönelik kuşatıcı bir teori peşinde olan toplumsal kuramcılar, bütünüyle tarihsel süreçte açığa çıkan değişimi kuşatıcı bir teoriye ulaşamamışlardır. Fakat yine de toplumsal değişmeyi etkilemiş olan üç ana etken belirlenmiştir. Bunlar; fiziksel çevre, politik örgütler ve kültürel etkenlerdir. modern toplumları açığa çıkaran

⁴⁹ Anthony Giddens,Sosyoloji,İstanbul: Kırmızı Yayınları,2008,s.79.

⁵⁰ Giddens,a.g.e., s.79

faktörlere bakıldığında karşımıza çıkan ve devrim olarak ifade edilen iki faktörün belirleyici olduğu görülmektedir. Bunlar Sanayi devrimi ve Fransız ihtilalidir. Bu devrimler temelde ekonomik ve politik faktörler olarak karşımıza çıksa da söz konusu faktörleri diğerlerinden bağımsız bir biçimde ele almak bahsi geçen değişimin değerlendirilmesine yönelik eksik bir değerlendirme olacaktır. Devrim olarak tanımlanan söz konusu iki faktör geleneksel toplumsal düzenin tümüyle yerinden ederek yeni bir toplumsal düzeni açığa çıkarmıştır.

Sosyolojik literatürde değişimin, büyük oranda son birkaç yüzyılda ortaya çıkmış olan, Batı merkezli bir süreçle ilişkili ele alındığı görülmektedir. Bu değişim sonuçları itibariyle tüm dünyaya yayılan bir süreçtir. Bu değişimin en temel motivasyonu ve bizzat değişme terimiyle ilişkili bir konu ilerleme düşüncesidir. Büyük oranda kurucu sosyologlar modern değişimi ilerleme olarak kavramışlardır. 18-19. yüzyıl ile birlikte ortaya çıkan ilerleme düşüncesi değişimin merkezinde yerleşime sahip olduğu gözlemlenmiştir. Değişim konusunda St. Simon ve Comte gibi entelektüeller, evrimci kuramda temellendirdikleri ilerlemeyi zorunlu bir hal olarak ifade etmişlerdir. Bu iddia sosyolojik kuramlarının temelini oluşturur. Tarihin evrimci bir paradigma çerçevesinde kavrandığı bu kuramlar modernliği insani evrim sürecinin en gelişmiş ve ileri aşaması olarak kavramaktadır.⁵¹ Evrimci perspektifin tarih kavrayışına yılına göre toplumun geçmişten günümüze değin belli aşamalardan geçmiştir. Söz konusu tarih anlayışına göre insani toplumsal yaşam avcı-toplayıcılıkla başlayan bir süreçtir. Fakat toplumsal yaşamın ilk biçimleri bile değişime dair belli unsurlar barındırmaktadır. Bu unsurlar değişim silsilesini başlatacak unsurlardır. Dolayısıyla bir süreç olarak her toplum biçimi bünyesinde değişimi açığa çıkaracak unsurları barındırmaktadır ve bu unsurlar sonraki değişimi besleyici ve meydana getiren unsurlar olmaktadır. Mesela modern toplumsal değişimi ele alacak olursak, üretim için tarım makinalarının kullanılmaya başlamasında daha sonra seri üretimi açığa çıkaracak faktörleri de bünyesinde barındırmıştır. Yaşanan her değişimin toplumsal düzlemde belli bir etkisi ve sonuçları vardır. Bu sonuçlar bir yandan olumlu diğer yandan da olumsuz sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadırlar.⁵²

⁵¹ Esra Burcu, “Evrime Teorinin Sosyolojik Düşünce Üzerindeki Etkileri ve Sosyobioloji” *Ankara, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. C.XV S.2 (1998), s.177-178.

⁵² Lütfi. Sunar, “Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar” *Türkiye’de Toplumsal Değişim*, 2014, Ankara: Nobel Yayınları, s.2-20.

Yukarıda da değinildiği üzere çağdaş zamanlarda yaşanan ve genel olarak modernleşme terimi ile ifade edilen değişim Batı Avrupa merkezli başlayan bir süreç olsa da sonuçları itibariyle Batı dışı toplumları da etkileyen ve büyük bir değişime maruz bırakan bir süreçtir. Bu süreç küreselleşme terimiyle ifade edilmektedir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal değişim çok büyük bir etki açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu etki radikal bir değişimi ifade eder. Modernleşme ve küresel etkisi tarihsel aşamanın daha önceki aşamalarında açığa çıkan değişimle kıyaslandığında hızı ve etkisi açısından çok daha fazla görülmektedir. Fakat bizim çalışma konumuz özellikle küreselleşmeyle ilişkili olmadığından küreselleşmeye yönelik konumuz bu kadarla sınırlandırılmıştır.

Modernleşme olarak tanımlanan çağdaş değişim modern toplumda yaşanan yeniliklerle kıyaslanmak suretiyle ele alınabilir. Modern çağın getirdiği yenilikler ve değişmelerle geleneksel toplumların yapılaşmış düşünce biçimlerini bir yıkıma maruz bırakmıştır. Çağdaş insan bilinçli bir özne olarak tasavvur edilip kavramlaştırılmıştır. Dolayısıyla çağdaş toplumlar da akla ve bilince yönelik farkındalık kazanmış toplumlar olarak görülür. Söz konusu farkındalık (sosyal, ekonomik, kültür, politika vs.) her anlamda açığa çıkan bir farkındalıktır. Geleneksel toplumlar ise değişimin yaşanmadığı yok denilebilecek düzeyde olan toplumlardır. Modern toplumlarda her alanda bir sorgulama gerçekleşmiş, düşünceler eleştirilip yeniden değerlendirilmiş, yeni fikirler meydana gelmiştir. Modern toplumda rasyonel, akılcı düşünen bireyler nihayetinde kendi faydasına ve toplum faydasına uygun düşünceler meydana getirmektedirler. Bu durum toplumsal değişimi ve ilerleme olarak ifade edilen durum sürekli değişen bir toplum meydana getirmekte veya değişimi kurumsal düzeye taşımaktadır.⁵³

Toplumda meydana gelen farklılaşmalar, gözlemlenen öteki aşamalar değişme kavramıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Geçmiş dönemde toplumun fertleri her şeyin sıralı bir şekilde, otomatik olarak gerçekleşmesinden belli deneyimler kazanmışlardır. Bu deneyimler vasıtasıyla dünya üzerindeki yap-boz parçalarını birleştirmek adına insanlara imkân sağlamıştır. İnsanlık bu aşamaları fark edip anlamlandırmaya çalışmıştır. Düzene ayak uydurarak yeniliğe eklemlenmişlerdir. Doğanın, evrenin mevcut düzenini kendi hayatlarına uygun hale getirmişlerdir.

⁵³ Mehmet Yazıcı, “Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler” *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*, C.VIII.S. 8. (2013),s.1490-1493.

Klasik ve kurucu sosyolojik düşüncede değişim evrimci-ilerlemeci bir perspektifle ele alınmış ve modern dönemde yaşanan değişimler bir ilerleme olarak değerlendirilmiş olsa da değişim konusunun yorumlanması tümüyle bu şekilde değildir. Birçok farklı filozof tarafından değişim farklı yorumlar getirilmiştir. Bir örnek olarak Nietzsche, toplumdaki değişimi ifade etmek için “Derisini değiştirmeyen yılan ölür” şeklinde söylemde bulunmuştur.⁵⁴ Nietzsche’nin değişimi bu şekilde değerlendirmesi değişim ve yeniliğin meydana gelmediği alanlarda gerileme ve çöküşün kaçınılmaz oluşuyla ilişkilidir. Aksayan düzenin tamiri için değişim kaçınılmazdır. Toplumda uzun süreli durağanlıklar bir kokuşma ve çürümeyi de beraberinde getirir.

2.1.2. Toplumsal Değişme

Bir önceki başlık altında değişim genel anlamda ele alınmaya çalışıldı ve toplumsal değişime çok fazla değinilmemiştir. Bu başlık altında değişimin sosyolojik açıdan konuyla ilgili daha yakın bağ kurması adına biraz daha özelleştirilip toplumsal değişim olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

Değişim, hem felsefi düzlemde hem sosyal bilimlerde önemli bir terimdir, fakat sosyolojik düzlemde değişim söz konusu olduğunda asıl konu toplumsal değişimdir ya da değişimin toplumsal düzlemde ele alınmasıdır. Toplumsal değişmeyi toplumsal ilişkilerden ve kültürel değişimlerden ayrı bir biçimde ele almak doğru değildir ve onu bağlamından koparmak anlamına gelir. Dolayısıyla toplumsal değişim toplumsal insanın ve onu meydana getiren toplumsal ilişkiler bağının ve bu ilişkilere şekil veren toplumsal kurumların birbiriyle temas etmesinde meydana gelen farklılık, değişim ve dönüşümleri ifade etmektedir.⁵⁵

Toplumsal değişmeyi değerlendirirken sosyal yapı ve kültürel yapı arasında bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Sosyal yapı ve kültürel yapı karşılaştırıldığında bu iki yapının farklılıkları belirtilmelidir. Sosyal yapı toplumdaki kolektifliği ve diğer örgütlenmeleri (siyasi, ekonomik) ifade etmek için kullanılırken, kültürel yapı; toplumsal değerleri, toplumun düşüncelerini, geleneklerini, inançlarını ifade etmek için kullanılır.⁵⁶ Teorik

⁵⁴ Kadir Aslan, “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar” *İzmir: Ege Eğitim Dergisi*, C.I S. 2 (2002),s.25-27.

⁵⁵ Kasım. Karataş, “Toplumsal Değişim Aile” *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. XII. S.2(2001),s. 89-91.

⁵⁶ Mübeccel. Kıray, *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişim*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2000,s.100-117.

olarak yapılan bu ayırım gerçeklikte çok mümkün değildir. Toplumu toplumsal yapı ve kültürel yapı olarak ayırtırmak suretiyle ele alıp, bütünlüğünden kopararak değerlendirmek uygun bir değerlendirme olmamaktadır. Toplum ele alınırken, özellikle de değişim bağlamında, farklı unsurları bir bütünlük içinde ele almak gerekir. Bazen göz ardı edilen ve etkisi itibariyle önemsiz olarak görülmek suretiyle ihmal edilen bir faktör değişimin en etkin unsuru olabilir. Bu meseleyi ifade etmek için kelebek etkisi olarak terimleştirilen durum uygun bir benzetme olacaktır. Söz konusu durumda olana benzer bir biçimde bir değişim başka değişimleri de açığa çıkarır. Dolayısıyla toplumsal yaşamın herhangi bir unsurunda açığa çıkan değişim diğer unsurları da etkileyerek değiştirir. Hatta bu değişim bütünüyle toplumsal yapının değişimini de açığa çıkarabilir.

Değişimin çeşitli biçimleri arasında bir gerilim açığa çıkar. İlerleme ve gerileme olarak görülen durumlar arasındaki mücadele değişimi meydana getirir. Durağan yapıya sahip bir toplumda ise değişme söz konusu olamaz. Ama yine de değişmeden kalan toplum da olamaz. Değişim söz konusu olduğunda zamanın kilitli kalan mahzeninden söz edilmez. Dolayısıyla değişim her toplum için mevcuttur ve kaçınılmaz bir süreçtir. Değişim her ne kadar kaçınılmaz bir süreç olarak karşımıza çıksa da farklı tarihsel aşamalar ve farklı toplumlarda hızı bakımından değişen bir olgudur.

Toplumsal değişmeyi etkileyen çeşitli unsurlardan bahsetmek mümkündür. Toplumsal değişme oldukça karmaşık ve çok faktörlü bir olgu olsa da, Toplum kuramcılarının üzerinde uzlaşmaya vardıkları etkileri; kültürel etkenler, siyasal örgütlenme, ve ekonomik etkenler şeklinde ifade edilmektedir.

Toplumsal değişme üzerindeki ilk ele alınan faktör kültürel etkenlerdir. Kültürel etkenler değişimin en önemli faktörü olarak değerlendirilir. Bu etkenlerin en göze geleni dindir. Din toplumsal değişmede hem değişmeyi destekleyen ve besleyen bir unsur olarak işlev gördüğü gibi değişimin önünde bir engel olarak da işlev görebilir. Özellikle bazı inançlar ve geleneklerin sürdürülmesi hususunda değişmeye direnç kaynağı olabilmektedir. değişmeyi nitelik ve yönü itibariyle önemli bir kültürel etken ise iletişim sistemlerinin yapısıdır. Mesela yazını keşfi ve yaygınlaşması gibidir. Yazı kültürel birikim oluşturulması ve aktarımında en önemli faktör olmuştur. Kültürel etkenlere eklenen bir başka faktör liderlik olarak görülmektedir. tarihteki en temel değişimler liderlikle ilişkilendirilen değişimler olarak karşımıza çıkmaktadır. peygamberler ve

büyük kral ve imparatorlar büyük toplumsal değişimin temel aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁷ Toplumsal değişimin önemli faktörlerinden bir diğeri de siyasal örgütlenmelerdir. Politik örgütlenmeler de toplumsal değişmeyi güçlü bir şekilde etkiler. toplumlar kendilerini harekete geçirecek bir siyasal güce ihtiyaç duyarlar. politik güçlerin en önemlisi askeri güçler olarak değerlendirilir. askeri güç çoğu devletin kuruluşunda temel bir rol oynamıştır. çağdaş toplumlar da askeri güç merkezi konumunu sürdürmektedir. hatta bir çok alanda yaşanan teknolojik gelişmeler büyük oranda askeri güç çalışmaları olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁸

Toplumsal değişimin gerçekleşebilmesi için toplumsal anlamda bir birikimin olması gerekmektedir. Küçük oranlarda da olsa toplumsal alandaki birikim gelişmeye ve değişmeye katkıda bulunmaktadır. Toplumsal değişimler bireylerin hayatları üzerinde dönüştürücü bir güce sahiptir. Değişim gücü her türlü farklılığı kapsamına dahil eder. Değişimde bir sabite söz konusu edilemese de değişimin süresi bakımından kısa veya uzun sürede meydana gelen değişimler olarak bir ayırmda bulunmak mümkündür. ⁵⁹ İlkel toplumda ortak hedef bir arada problemlere çözüm bularak hayatı sürdürebilmek olduğundan değişim için ayrışma alanı yeterince yoktur. 19.yy. ikinci yarısına gelindiğinde ise haliyle ilkel toplumdan farklı bir profil çizen endüstri toplumunun gelişmesi beraberinde toplumsal değişim ve dönüşüm daha fark edilir boyutlara taşımıştır. Daha sonrasında ise hayat içerisinde toplumsal değişim süreklilik kazanmıştır. Toplumsal hayatta sürekli bir dönüşüm yaşandığı ifade edilebilir.⁶⁰ Toplumsal değişim çağdaş toplumlar da hızlı bir biçimde yaşandığı için yeni eskiyi hızlı şekilde yerinden etmekte, yeni ise hızlı bir formda tüketilmektedir. Beraberinde bu hızlı değişim yeni ve eski çatışmasını meydana çıkarmaktadır.

Toplumsal değişim tek yönlü bir şekilde sadece olumsuz olarak nitelendirilemez. İnsan hayatı için olumlu yönler de sahiptir. Mesela çağdaş zamanlarda insanların kaynaklara ulaşımı basitleşmiş gibi görünmektedir. Bireylerin kendini gerçekleştirme olanağına sahip olması her birey için kısıtlı zamanda daha çok aktivitede bulunma şansı oluşturduğu

⁵⁷ Anthony Giddens, Sosyoloji, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008, s. 79-80.

⁵⁸ Giddens, a.g.e, ss. 81-83

⁵⁹ Mehmet Dinçer, “Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü” *Ege Üniversitesi Dergisi*, C.III. S. 1(2003)102-103.

⁶⁰ Ahmet Yurtseven, “İlkel Toplumda Sosyo-Ekonomik Hayata Bir Bakış” *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler E-Dergi*, C.X S.2(2021)S.109-110.

söylenbilir. Toplumsal değişimin olumlu bir diğer yanı olarak bireylerin işgücünü kullanabileceği imkanlar türemesi gösterilebilir.⁶¹ Değişime negatif etkisine yönelik ise insanlar arasındaki iletişimsel bağlar zedelediği gözlenmektedir. İnsanların günlük yaşam içerisindeki zamanlarının değişimin getirdiği faydasız etkinliklerle geçirildiği ifade edilmektedir. Gelişen ve değişen toplum yapısı dahilinde her birey eşit olanaklara sahip olamadığından dolayı yaşamda fırsat eşitliği pek olası değildir. Toplum içerisinde bireyin yalnızlaşması ve dayanışma ruhunun kaybedilmesi de söz konusudur.⁶²

2.2.Tarihsel Süreçte Toplumlar

Toplumlar tarihsel süreç içerisinde belli aşamalardan geçmiştir.Bu değişim sosyolojik olarak dönemlerle ifade edilir. Sosyolojide dönemleştirme tarihsel olarak toplumların temel biçimlerinin farklılaşmasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Her dönemin isimlendirilmesinde belirgin toplumsal ilişkiler ve öğeleri bulunmaktadır ve toplumsal dönem bunlara göre ayrıştırılmaktadır. Sosyolojik teoriler ve araştırmalarda toplumsal dönemleştirmede en önemli faktör çoğunlukla üretim ilişkileri olarak ön plana çıkmaktadır.

2.2.1. Endüstri Toplumu

Tarihsel süreç içerisinde önemli dönemlerden biri Endüstri Devrinin yaşandığı dönemdir. Bu dönemi ele almak için meydana gelişinde yaşanan tarihi bilmek gerekir. Endüstri toplumuna gelen süreçte toplumlara genel çerçevede bakıldığında ilk çağlarda avcı toplayıcılığa dayalı toplum yapısı hakimdir. Daha sonrasında ise göçebe hayat tarımıyla birlikte yerleşik hayat ve endüstri toplumu ve post endüstri toplumu olarak kronoloji oluşturmaktadır. Önceleri insanlar doğada avlanarak hayatta kalmaya çalışmışlardır. Bu çaba doğayı anlama ve ona karşı tedbirler alabilmeyi de içerir. Basit yapım avlanma aletleri kullanılmıştır. Toplum yapısı ise küçük gruplara ayrılmış, iş bölümü cinsiyet temelli olarak planlamıştır. Av bulmak ve farklı iklim koşulları ile başa çıkabilmek adına göçebe yaşam sürmüşlerdir. Yerleşik yaşama geçiş ile birlikte tarım toplumuna tarihsel

⁶¹ Özge Z. Akbaş, Cansu Dursun “Toplumsal Değişme Sürecinde Annelik Sürecinde Annelik Serüveni: Genç Annelikten Geç Anneliğe Geçiş”,*Akademik Hassasiyetler*, C.XX.S. 9(2022) s.109-110.

⁶² Mehmet S.Özdemir “Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme” *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.XII S.1.(2011),s.86-92.

bir başlangıç yaşanmıştır. Bu sürecin ardından sanayileşmenin kazandırdığı artı değer ve ürünün ortaya çıkışıyla endüstri toplumu meydana gelmiştir.⁶³

Toplumsal değişim noktasında önemli bir kısmı endüstri toplumuna geçiş süreci olarak ifade edilebilir. Tarıma dayalı ekonomik sistem 19. Yüzyıl ortalarına kadar ekonomide baskın yüzdelik olmuştur. Bu sistemde yaşayan çoğu insan kırsal bölgelerde yaşamını sürdürmekte ve genellikle ürettikleri mallar tükettikleri malları da içermekteydi. Yani ihtiyaçlar karşısında hem üretim sağlayan hem de tüketimde bulunan bir konuma sahiptiler. Üretime yönelik bir pazar ortamının bulunmamasından kaynaklı olarak ticaret yok denecek miktarda azdır. Ticaret yok denecek kadar az olduğundan insanların ürettikleri malın dolaşımı genellikle takas usulüyle gerçekleşir. Bu vesileyle de kendilerinde bulunmayan bir malı elde etme olanağı bulmuş olurlardı. Bu sebepten ötürü akışı daha düşük bir ticaret ve tüketim akışı mevcuttu. Ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren endüstrileşmeyle gelişen üretim ve tüketim ilişkileri dönüşüm göstermiştir. Tarımdan endüstriye doğru bir geçiş söz konusudur. Bireyler ve toplumlar arasında üretim ve tüketim ilişkileri süreç içerisinde farklılaşmıştır. Tarımsal üretimin yerini artık endüstriye bağlı tüketim almıştır. Bu farklılaşmanın temelinde Avrupa’da 18. ve 19. Yüzyılda ortaya çıkan yeni buluşların üretimin sistematigine etki etmesi bulunmaktadır. Endüstri Devrimi ile geçmişe yönelik ekonomik, toplumsal, kültürel yapı ve hayatı sürdürme biçimleri derinden bir değişim yaşamıştır.⁶⁴

Endüstri Devrimiyle birlikte fabrikalar inşa edilmiş ve yeni mallar üretilme sokulmuştur. Tarımsal üretimde de yaşanan makinalaşma biçimsel bir değişme meydana getirmiştir. Tarımsal alanda makineleşme ile hammaddelerin bollaşmasının beraberinde daha seri ve ivedi bir şekilde mallar fabrika ortamında üretilmeye başlanmıştır fakat kırsal alanda işgücüne duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Şehirlerdeki fabrikalaşma yeni iş imkanları olarak görülerek kırsaldan kentlere büyük göçler açığa çıkmıştır. Söz konusu faktörler insanların toplumsal yaşamını da köklü bir biçimde değiştirmiştir.

Teknolojinin gelişmesindeki hız bireylerin kaynaklara ulaşımını pratik hale getirmiştir. Bireyler koşullara daha çabuk adapte olabilir hale gelmişlerdir. Endüstrileşmeye bağlı

⁶³ Nadir Suğur, “Yeni Yönetim Metodları” *Endüstri Sosyolojisi* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018.,s.36-38.

⁶⁴ Şahinde Yavuz, “Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Reklamcılığın Rolü” *Trabzon,İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (2013), s.220.

olarak pazarlar küresel boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucunda küresel çapta rekabet ortamı oluşmuş ve firmalar, şirketler, küresel bir rekabet ortamına dahil olmuşlardır. bu ortam küresel düzeyde ulusaşırı şirketlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve hükümetlerin politikalarını da etkileyecek düzeyde büyük şirketler oluşmuştur. ve Endüstrileşmenin açığa çıkarmış olduğu ulaşım ve iletişim imkanları ulus devletlerin sınırlarını önemsizleştirmiş ve ekonomik ve kültürel etkileşimi küresel düzeye taşımıştır.

Endüstri toplumu tanımlaması birçok alanda yaşanan köklü değişimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Toplumsal yaşamda açığa çıkan farklılaşmaları, demografik değişim, tarım Devrim, ticaret devrimi, ulaşım ve iletişim devrimi, sermaye birikimi, endüstriyel teknolojideki ilerlemeler ve ekonomik piyasadaki gelişmeler şeklinde özetlemek mümkündür.⁶⁵ Söz konusu değişimle ekonomik anlamda birçok malın farklı ülkelerden temin edilmesini açığa çıkarmış, eğitimde okur-yazar oranını artırmaya yönelik birtakım girişimlere neden olmuştur. Zira sanayide nitelikli işgücüne olan talebin artmasıyla eğitime verilen önem de artmıştır. özet olarak ifade etmek gerekirse, endüstrileşmenin etkisiyle toplumsal yapı farklılaşmış, buna bağlı olarak da insan yaşamının gündelik yaşam pratiklerinde zaruri değişimler yaşanmıştır. Bireylerin günlük yaşam pratiklerinde değişim sürekli bir biçimde deneyimlenmiştir. Fakat insanlar iş hayatlarında üretimin bir parçası olurken yaptıkları işler stabildir. İnsanlar bu süreç içerisinde artık bilinçli konumda yer almazlar, ucuz iş gücü talebini karşılamada sadece razı bir şekilde katılım gösterirler. Bireyler değişen koşullarda yaşamlarını sürdürebilmek için zorunlu olarak rıza gösterirler. Söz konusu süreç Marxist teoride yabancılaşma olarak ifade edilir.⁶⁶

2.2.2.Post-Endüstriyel Toplum

Endüstriyel toplum inşasında insan ve makine bağları, doğal dünyayı teknik alana dönüştürmeye güdülü bir sisteme sahiptir. Post-endüstriyel toplumlarda ise odak noktası makine teknolojisine ilaveten bilginin merkeze alındığı bir teknolojinin varlığı söz konusudur. Post-endüstriyel toplum, mal üretiminin merkezi olan toplumdan hizmetler ekonomisine geçiş profesyonel ve teknik sınıfların üstünlüğüne dayalı yeni mesleki yapıların ortaya çıktığı yeniliğin ve toplum için politikalar ortaya koymanın kaynağı

⁶⁵ Abdülkadir Aksoy, “Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Evrim” . *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* C.II.S 3, (2016),s. 31-37.

⁶⁶ Esra Köten, *Endüstri Sonrası Toplumda Değişen Çalışma İlişkileri ve Türkiye’deki Yansımaları: Hizmet Çalışanları Örneği*, (Doktora Tezi),İstanbul: İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012,s.38-46.

olarak bilginin merkezi öneme dönüştüğü, karar alma süreçlerinde geleceğin merkezi rol oynadığı entelektüel teknolojilerin belirleyici olduğu enformasyona dayalı küresel ağ ve örgütlenmenin yaygınlık kazandığı sosyo-ekonomik sistemi tanımlamak için kullanılır.⁶⁷

Bu yeni toplum kategorizasyonuna yönelik Castells, "Network Toplumu", Daniel Bell "Endüstri-sonrası Toplum", Ralf Dahrendorf "Hizmet-sınıflı Toplum" veya "Kapitalizm-sonrası Toplum", Y. Masuda "Enformasyon Toplumu", Murray Bookchin "Kıtlık-sonrası Toplum" kavramlarını kullanarak nitelermelerde bulunmuşlardır. 2000'li yıllar itibariyle ise toplum tanımlamasında "sanal toplum", "digital ekonomi", "enformasyon ekonomisi" ve "yeni ekonomi" gibi ifadeler kullanmışlardır.⁶⁸ Bu tanımlama girişimlerin arka planında endüstri toplum tanımlarının yetersiz olduğuna dair düşüncelerin olduğu söylenebilir.

Post- Endüstriyel toplum tanımlamasının öncülerinden Daniel Bell, toplumun üç bölümde değerlendirilmesi gerektiğini söyler: sosyal yapı, kültür ve politika. Sosyal yapının kapsamı ekonomik ve teknolojik boyutları da içerir. Politika ise toplumda çatışan isteklerden meydana gelen birey-toplum arasındaki ilişkiyi düzenleme ve uzlaştırma adına sorumluluk alma görevini taşımaktadır. Sembol ve değerlerin kapsayıcısı olarak kültür toplumun bir parçasını oluşturur. Sosyal ve ekonomik yapıdaki değişim dönüşümle, mesleklerin yeniden ele alınışıyla, teknoloji ve bilimin karşılıklı geliştirdiği yeni ilişkilere yönelik konular post- endüstriyel toplumun odağını oluşturur. Bu toplum yapısındaki kayda değer bir diğer konu ise kaçınılmaz olarak bilginin değerinin artmasıdır. Bilginin dönüştürücü gücü bu önemin altındaki değerdir.⁶⁹

Daniel Bell'e göre endüstri toplumundaki malların üretiminin sahip olduğu büyük payın post endüstriyel toplumda hizmetlere dönüşmesi bu toplum yapısının önemli bir özelliğidir. Hizmet sektörünün ekonomik her yapılanmada var olduğu, ekonomik yapının kapsamında bulunduğu görülmektedir. Toplumsal yapılanmada ise eğitim, sağlık, insani-sosyal-toplumsal hizmetlere ek olarak bilgisayar işlemleri, sistemsel analizler ve

⁶⁷ https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sanayi_sonrasi_toplum

⁶⁸ Nadir Suğur, "Yeni Yönetim Metodları" *Endüstri Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018,

⁶⁹ Veysel Bozkurt, "Toplumsal Dönüşümün Evreleri: Pre-endüstriyel, Endüstriyel ve Post-endüstriyel Toplamlar" *Endüstri Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018,s.15.

çalışmalar, bilimsel çalışmalar ve güncel yapılanmalar oldukça ehemmiyetli ve odak bir noktada bulunmaktadır.⁷⁰

2.2.3. Tüketim Toplumu

Bir terim olarak tüketim, “İnsanın fizyolojik, biyolojik, sosyal ve kültürel açıdan çok sayıda meşru ya da meşru olmayan ihtiyacını ve bu ihtiyaçların giderilmesi için harcanan ve harcanması göze alınan maddi ve manevi değerlerin seferber edilmesini ifade etmek için kullanılır. Bazen Batı toplumlarını tanımlamak için de kullanılan bu terim, toplumların giderek maddi üretimden ve hizmet üretiminden ziyade tüketim (malların ve boş zamanın tüketimini) etrafında örgütlenmesini anlatmak için kullanılır.”⁷¹

Tarihsel olarak bakıldığında tüketim olgusu tarihin her dönemine çeşitli biçimlerde kendisini göstermiştir. Toplumsal yapılarının belirleyicisi olarak eskiden üretim ilişkileri rol oynarken, günümüzde durumun tersine bir seyir gösterdiği söylenebilir. Sanayileşme ile üretimde ürünün miktarı, kültürün hızı değişmiş dolayısıyla seri üretime bir geçiş süreci yaşanmıştır. Seri üretimle ürün sayısı artmış ve ürünlerin türlerinde çeşitlilik yaşanmıştır. Ortaya çıkan bu ürünlerin satış ve pazarlanması noktasında toplum ve kültürde yenilikler meydana gelmiştir: Tüketim toplumu ve tüketim kültürü. Tüketim kültürünün ana gayesi insanların mütemadiyen tüketmesidir. Belirli bir anlam ve değer biçilen metaların tüketim kültürü vasıtasıyla tekrarlanarak üretilmesi hedeflenmektedir. Üretme ve yeniden anlamlandırma çeşitli araç ve aktörler sayesinde hâkim sınıf aracılığıyla meydana gelmektedir. Sözü geçen yeniden anlamlandırma ve üretme sürecinde tüketim kültürünün belli araçlarla dönen bir mekanizması vardır. Bu mekanizma medya, kitle iletişim araçları, alışveriş merkezleri gibi faktörlerle çarklarını döndürür.⁷²

Tüketim toplumunda bireyin var oluşu tüketme oranı üzerinden gerçekleşir. Dolayısıyla bireyin var olma derecesi tükettiğiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir. Burada tüketimden kastedilen şey sadece maddesel bir nitelik taşımaz. Tüketilen ve pazarlanan ürün kimi zaman göstergeler, imajlar, hayaller veya hazlar şeklinde bir karşılık bulabilmektedir. Zygmunt Bauman’ın ifadesiyle tüketim kültürü, tüketicinin toplumdaki öteki

⁷⁰ Erhan Akarçay, “Richard Sennett: Kamusal Alanın Çöküşünden Yeni Kaptitalizm Kültürüne” *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, 2019,s.120-126.

⁷¹ Marshall, a.g.e.,s.768.

⁷² Ömer Torlak, *Tüketim-Bireysel Eylemin Toplumsal Dönüşümü*. İstanbul: İnkılab Yayınları, 2016.

tüketicilerden kendini ayırarak farklı bir birey olarak inşa ettiği ettiği kültür biçimini ifade eder. Tüketim toplumu kapitalizm bir parçasıdır. Tüketim kültürünün biçimlenişi bireyin denetiminin dışındaki güçler tarafından meydana gelirken, bu güç belli bir ihtiyaçlar sıralaması oluşturmaktadır.⁷³

Tüketimle toplumunun ideolojik olarak merkezileştirdiği şey özgürleşmedir. Özgürleşmenin toplumda tüketimle bütünleşik bir hal aldığı söylenilmektedir. Toplumsal düzeyde kendini özgür hisseden birey tüketim kültürüne uygun davranışlar geliştirmektedir. Özellikle reklamlar aracılığıyla tüketim özgürleşmenin temel faktörü biçiminde kitlelere sunulmaktadır. Reklam ve çeşitli araçlar aracılığıyla bireylerin tüketime sunulan meta ile özgürlük hissiyatı arasında mutlak bir ilişki inşa edilmekte ve zihinsel algılar oluşturulmaktadır. Topluma aşılınmış tüketim kültürü belli davranış kalıpları oluşturmuş ve bireylere tüketimde bir yol ve yöntem belirlemiştir. Kapitalizm, toplumun gelişme düzeyine bakılmaksızın tüketim kültürünü yaygınlaştırmıştır. Tüketim kültürünün yaygınlaşması dil,din,ırk gibi toplumsal farklılıkları ortadan kaldırır düzeyde işlemekte hatta bu farklılıkları da büyük oranda bir metaya dönüştürmek suretiyle bizzat tüketim kültürüne eklemlenmektedir. Fakat yine de tüketim kültürünün benimsenmesi, kültürel, inanç ve gereksinimlere göre farklılık gösterebilir ve tüketimin açığa çıkış düzeyleri de farklılaşabilir.⁷⁴

Tüketim kültürünün toplumdaki göstergelerinden başlıcası alışveriş merkezleridir. Alışveriş merkezleri bireylere sınırsız bir ihtiyaçlar döngüsüyle hizmet eder. İhtiyaçların sınırsızlığı algısı semboller ve söylemlerle aracılığıyla inşa edilir ve doyumsuzluk üretir. Kapitalizmin aktör ve araçları toplumu bu semboller aracılığıyla yönlendirerek tüketimin kölesi haline dönüştürmektedir. Tüketim toplumunda sürekli olarak tüketimin sürdürülmesi adına kapitalizm artı değer oluşturur. Artı değerden meydana gelen geliri çalışana tüketeceği bir çark oluşturur. Bu çark toplumdaki serbest zamanların, boş zamanların tüketime aracı hale getirilmesi sağlanmıştır. Serbest ve boş zamanlarda ne yapılacağının planlaması alışveriş merkezleri vasıtasıyla tayin edilmiştir. Kapitalizmde bireyin kazandığı parayı nerede ne zaman harcayacağı tüketim kültürü ve alışveriş

⁷³ Zygmunt Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015,S.30

⁷⁴ Bauman,a.g.e.,s.32.

merkezleri aracılığıyla sisteme uygun hale getirilmiştir. Bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde tüketim davranışları somut örnekler sunmaktadır.⁷⁵

Her insan bir toplum içine doğar ve içine doğduğu toplumun bir ferdi olarak toplumun temel bir biçimde belirleyiciliğine maruz kalmaktadır. Birey toplum içerisinde büyüdükçe yaşamını sürdürdüğü topluma ait bir parça haline gelir. İçinde bulunduğu toplumun değer ve yargılarını kanıksar. Yaşamını sürdürmek, iâşe etmek ve içinde bulunduğu toplumun zincirinin bir halkası olup dışına itilmemek adına toplumla uyumlu tutum ve davranışlar içerisinde bulunur. Fakat bazı teorisyenlere göre bu ilişkinin tek taraflı olduğunu söylemek mümkün değildir. Birey içine doğduğu toplumun sadece pasif bir nesnesi ya da yansıtıcısı olmaz. Toplumla birey arasında diyalektik bir ilişki söz konusudur. Bu etkileşimi esas alındığında bireyin kültürü hem üreticisi olma hem de tüketicisi olma durumu söz konusudur. Toplum içerisinde bireyler hem üretici hem de tüketici kimliğiyle var olurlar. Fakat toplum içerisinde bireyler bir şeyler üretmeyi bıraktıkları noktada sadece tüketici kimliğiyle var olmuş olurlar.⁷⁶

Üretilen her ürünün insanların karşısına hazır olarak çıkması, paketlenmiş bir şekilde sunulması bireylerin üretmeden tüketme alışkanlığı kazanmasına neden olmuştur. Günümüzde insanlar emek ve çaba harcamaya gerek kalmaksızın her şeye çok kolay ve rahat erişme olanağına sahiptir. Yaşam koşullarında bulunan bollukla birlikte birey istediği her şeye kolayca ulaşabilmektedir. Bu haliyle dünya kontrolsüz bir biçimde nesneler yığına dönüşmektedir. Oysa nesneler ne bitkisel ne de hayvansal kategorizasyonunu oluşturup bir doğal habitatı temsil etmez.⁷⁷

Her şeye sahip olma arzusundaki insan nesneyle duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. İnsanın bu tavrının nesneye bağımlılığında bir artışı açığa çıkardığı gözlemlenmiştir. Birey nesne olmaksızın hayatını sürdürmekte zorlanır hale gelince nesnenin kendisine bireyi bağımlı hale getirdiği söylenebilir. Bu süreçte üreticisi olunmayan her nesnenin yerine birey tarafından yenisi konulmak suretiyle, nesne bireyler için uzun ömürlü olmaz. Birey için nesne önemsiz bir hal alır. Üretmediği için emeğin kıymetini bilmeyen bireyde insani değerlerin erozyona uğradığı bir durum açığa çıkar.

⁷⁵ Bauman, a.g.e.

⁷⁶ Jean. Baudrillard, *Tüketim Toplumu*. Çev.Ferda Keskin ve Hazal Deliceçaylı. İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2002,s.15-17.

⁷⁷ Baudrillard, a.g.e., s.18.

Ürünün bir üst sürümü veyahut yenisi çıkartılarak mevcut tüketimdeki nesne eski sıfatı almış olur ve onun için gösterilen emek ve zaman da aynı eskiliğe atılır. Baudrillard'ın belirttiği gibi, her zaman bolluk, dairesel bir biçimdedir ve nihayetinde eriştiği noktanın bir üst noktasına çıkar ve bu şekilde dairesel hareketini sürdürür.⁷⁸

2.2.4. Dijital Toplum

Bilgi, tarihsel düzlemde insanın varoluşuyla eş zamanlı ifade edilmektedir. Bilgi, birikimle aktarımla süregelen, üzerine her gün yeni bir parça eklenen kavramdır. Günümüzde ise bilginin bir iktidar kurma aracı olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Zaman içerisinde bilgi kavrayışına dair farklı yaklaşımların da etkisiyle farklı tanımlama biçimlerine dönüşmüş durumdadır. Modernliğin inşası açısından bilgiye yönelik kavrayış ve bilgi üretme biçimleri modern toplumsal yapının zeminini hazırlamıştır. İlerlemeci tarih kavrayışı toplumsal süreci avcı-toplayıcı toplum, Sanayi toplumu ve Bilgi toplumu şeklinde tasnif etmiştir. Her ne kadar söz konusu tanımlama ve tasniflere yönelik çok farklı felsefe ve teorilerde eleştiriler dile getirilmiş olsa da, bu tasnifleştirme biçimin sosyolojik literatürde bir yaygınlık kazanmış durumdadır. çağdaş zamanlarda teknolojik faktörlerin etkisiyle bilginin daha kolay erişim ve ulaşımına imkan açığa çıkmıştır. iletişim teknolojileri bilginin yayılımını artırarak küresel düzeyde ulaşılabilir hale getirmiştir. Bilginin yayılımı ulusal sınırları önemsizleştirmiştir. Bilginin hızlı yayılımı bilgiyi sadece zihinsel bir olgu olmaktan da uzaklaştırmıştır. Bilginin ağ toplumunda aktif bir biçimde kendi yenilemekte oluşu ve hızlı bir biçimde yayılım göstermesi zihinsel süreçlerden daha fazlasını ifade etmektedir.⁷⁹ İletişim araçlarının teknolojik gelişiminin açığa çıkardığı bilginin küresel düzlemde yaygınlaşması, ağ toplumu olarak ifade edilir.

Castells ağ toplumunun, toplumların ve toplum fertlerinin yeni toplumsal sistem dahilinde bilgiyi yaşamlarına dahil etme aşamalarına ve ağların derinlik/genişliğine göre toplumsal yerlerinin de değişeceğini vurgulamaktadır.⁸⁰ Dijitalleşmenin ortaya koyduğu iletişim olanaklarının ağ toplumunun oluşmasını sağladığı ifade edilebilir. Ağ toplumlarında dijital bir kimlik inşa edilir. Toplum kendisini dijital bir şekilde ifade eder.

⁷⁸ a.g.e.

⁷⁹ Marshall McLuhan, *Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu*. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017,

⁸⁰ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*. London: The Information Age: Economy, Society, and Culture (Information Age Series), 1996.

Dijitalleşen toplumdaki iletişim olanakları yalnızca bilgiye yönelik bir etki gücüne işaret etmez, toplumsal düzlemde de temsiline karşılık gelir.

Toplumsal düzlemde dijitalleşmenin etkisi için teknolojik gelişmelerle eş zamanlı açığa çıkması gerekmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmenin eş zamanlı gelişmesi ve artan etkisi küresel düzlemde toplumsal yapıları köklü ve önlenemez bir şekilde değişime maruz bırakmaktadır. Bu farklılaşma bireylerin toplumsallaşma süreçlerini de farklılaştırmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte birey kendini temsil ederken dijital bir kimlik inşa eder. Sosyal alanda kendini görünür kıldığı mecrada sanal olarak ifade edilebilir. Birey, gerçek dünyada kurduğu ilişkiler ağını sanal bir zemine taşır veyahut sanal mecraları yeni ilişkiler kurmak için kullandığı söylenebilir.⁸¹

Dijital dönüşüm, dijital teknolojilerden istifade ederek yeni imkanlar ve değerler oluşturma; sosyal yapıları dijital teknolojilerle kuvvetlendirme ve iletişimin daha karlı şekle getirilmesi olarak nitelendirilmiştir. Dijital teknolojilerden istifade edilmesiyle, teknolojik gelişmeler ağının günümüzdeki dünya dizaynına önemli bir tesirinin olduğu belirtilmektedir. Dünya dizaynına tesiri olan bu güç, toplumlara yenilenme ve değişme olanağı sunmaktadır. Toplumların yapısını dönüştüren kuvvetini buraya dayandırır. Hatta dijitalleşme ile hedefin teknolojik gelişmeler vasıtasıyla küreselleşen dünyada etkin güç olabilmek adına bilgiyi nüfuz aracı olarak kullanılması olarak ifade edilir. Bilgi dönüştürücü gücüyle birlikte bir iktidar aracı olarak kullanılır ve iktidar oluşturma gücüyle de küresel boyutta politik olarak bir avantaj sağlama olanağı sunar.⁸²

Dijital toplum, dijital dönüşümlerin etkisiyle toplumların kendini tekrar anlamlandırma ve bir yere oturtma süreçlerine imkân sağlamaktadır. Bu imkan da toplumun üyelerinin, ve kurumlarının dönüşümüne izin vermektedir. İletişim teknolojilerinin gelişmesi bireyler arasındaki iletişime etki ettiği kadar bireylerin toplumda kendilerini konumlandırma ve anlamlandırma süreçlerine de etki eder. Birey kendini farklı tanımlarla ve temsillerle ifade eder hale gelmektedir. Toplumsal kurumlarda da bir değişme yaşanmaktadır ve kurumlarda yeni haliyle var olmayı arzulayan bireyler ortaya çıkmaktadır. Birey ve toplum kendisini dijitalleşmeye uyumlandırılabildiği oranda güçlü

⁸¹ Ahmet Faruk Çeçen vd., “Aile Kurumuna Dijital Bir Yaklaşım: Dijital Aile Sözleşmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C.XXII. S. 1(2023),70-71.

⁸² Hayrettin K. Sezen, Arzu E. Şenaras. “Dijitalizasyon, Dijitalizasyon, Dijital Dönüşüm Kavramlarına İlişkin Bir Değerlendirme”, *Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.51 (2022), s.54-57.

hissedebilmektir. Hissedilen bu gücün altında ise zamanla değişen roller ve aktörlere uyumlanan bireyin kendini toplumsal olarak temsil etme ve anlamlandırma biçimi bulunmaktadır. Birey dijital çağda kendini dijital faktörler aracılığıyla ne oranda ifade edebildiğini sınamaktadır. Bunu yaparken bireyin kendine dönük sorgusu yeni kurulan düzen dahilinde uyumlu olup olmadığıdır.⁸³

Dijitalleşmenin kültürü dönüştürücü etkisi olmuştur. Dijitalleşen toplumla beraber yeni bir kültürün (dijital kültür) oluşumu yaşanmaktadır. Sanal ortam, sanal dünya, online/çevrimiçi dersler, uygulamalar, sanal ortamda çevrimiçi kitap okuma siteleri vb. birçok oluşum dijitalleşme ile meydana gelmiştir. Her geçen gün hayatın içindeki biçimlendirici etkisini büyötmektedir. Sanal dünya dijitalleşme olgusunu yeniden ve yeniden üretir.⁸⁴

⁸³ Meral Çalış Duman, ‘‘Toplum 5.0: İnsan Odaklı Dijital Dönüşüm’’ *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* C.LXXX,(2022),s.316-320.

⁸⁴ Charlie Gere, *Dijital Kültür*. çev. Aydoğdu Akın, İstanbul:Salon Yayınları, 2019,s.23-24.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞİŞİM EKSENİNDE AİLE VE EVLİLİK

3.1.Aile Kavramı⁸⁵

Sosyolojik olarak aile akrabalık bağlarıyla bağlanan yetişkin üyelerin çocuklara bakmakla yükümlü olduğu insan topluluklarına verilen addır. Akrabalık bağları bireyler arasında evlilik yoluyla ya da kan bağlarını bağlayan bağı ifade eder.⁸⁶ Türkçe de kullanılan “Aile” kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliği, aynı soydan gelen kimselerin tümü, aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya olarak tanımlanmaktadır.⁸⁷ Britannica ansiklopedisinde ise, “evlilik, kan veya evlat edinme bağlarıyla birleşmiş, tek bir hane oluşturan ve genellikle eşlerin, ebeveynlerin, çocukların ve kardeşlerin sosyal konumlarında birbirleriyle etkileşime giren bir grup insandır” şeklinde ifade edilmektedir.⁸⁸

Aile, biyolojik olarak insan soyunu sürdüren, toplumsallaşma sürecinin ilk ve en etkin olduğu, cinsel ilişkileri düzenleyen, aile şekline bağlı olarak eşler anne baba rolü ile çocuklar arasında karşılıklı sadakat tesis eden, samimi birincil ilişkilerin var olduğu, toplumsal yapıya göre ekonomik faaliyetlerin belli oranlarda meydana getirildiği toplumsal bir kurumdur.⁸⁹

Aile, insan ırkının devamlılığını sürdürmek gayesiyle kadın ve erkek arasında bağ kuran, evlilik olarak kavramsallaştırılan bağ aracılığıyla başlayan, yüz yüze ve samimi ilişkilere dayanan, cinsel gereksinimlerin meşru bir biçimde karşılanmasını sağlayan, soy ve

⁸⁵ Kavram ve terim ayrımı yazarların kullanımlarına göre farklılık göstermektedir. aile bir kavram olarak mı kullanılmalıdır yoksa sosyoloji ile ilişkili olarak terim olarak mı ifade edilmelidir? aslında bunun sosyoloji ile ilişkili olgu bağlamında terim olarak kullanılması gerekir fakat büyük oran da kavram olarak ifade edildiğinden biz de burada kavram ifadesini kullanmayı tercih ettik

⁸⁶ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, , yayına hazırlayan; Cemal Güzel, Kırmızı Yay., İstanbul 2008, s. 246

⁸⁷ TDK,2024, <https://sozluk.gov.tr/> (27.05.2024).

⁸⁸ Britannica. 2024, <https://www.britannica.com/topic/family-kinship> (01.06. 2024).

⁸⁹ Özer Ozankaya, *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1996,s.356-357.

akrabalık seviyeleriyle toplumsal bir role sahip olan, soyut bir ilişkiler bağı olması haliyle de kültürel bir yapı; ama nesnel fertlerden oluşması sebebiyle fiili bir gruptur.⁹⁰

Aile kavramı için birçok farklı tanım bulunmaktadır. Kavramın tanımında bir fikir birliğinde söz edilememektedir. Aile tanımına yönelik çok çeşitli tipoloji ölçülerinin bulunması fikir birliği olmamasındaki bir etkidir. Dolayısıyla aileyi tanımlarken büyüklüklerine, eş sayısına, evlilik bağlarının ne şekilde kurulduğuna, ailedeki güç dengelerine, aile üyelerinin görevlerine, ikamet yerlerine vb. sınıflandırmalarla ayrıca tanımlamalarda bulunulur.⁹¹

Aile, bütün toplumlarda var olan evrensel bir kurum olarak karşımıza çıksa da, pek çok sosyolog evrensel bir aile modelinin olmadığı düşüncesindedir. Çağdaş toplumlarda, özellikle de batılı yaşam biçimlerinin etkisi ile, çekirdek aile modelinin büyük bir yaygınlık kazandığı görülmektedir. Fakat aile biçimlerinin hem tarihsel aşamalarda hem de farklı toplumlarda pek çok biçimi bulunmaktadır.⁹² Bu anlamda bazı sosyologlar aileden değil ailelerden bahsedilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.⁹³ Modern dönem, aile kurumunda radikal değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Söz konusu değişiklikler sade aile biçimlerinin farklılaşmasıyla sınırlı olmamış, aile ilişkilerini de değiştirmiştir. Mesela geleneksel toplumlarda ekonomik ilişkiler cinsiyet rolleri ile yakından ilişkili iken ve çocuklar da belli yaşlardan itibaren ekonomik faaliyetlerin katılımcısı iken şimdi bunların temel olarak değiştiğini görmekteyiz. Yine geleneksel toplumlarda boşanmaya yönelik tutumlar, modern dönemde farklılaşmıştır.

aile kurumunda yaşanan değişimleri bir tek nedene indirgeyerek ele almak mümkün değildir zira bu farklılaşma farklı toplumlarda farklı faktörlerle ilişkili olabilmektedir. Fakat bu değişime dair bir kaç etkenden bahsetmek mümkündür. bunlardan en önemlisi, yukarıda değinildiği üzere batı kültürünün küresel düzlemde yaygınlık kazanmasıdır. Başka bir etken politik etken olarak ifade edilebilecek, önceleri özerk daha küçük toplumlardan oluşmuş olan alanlarda merkezi devlet yönetiminin gelişimidir. Siyasal sistemlerin uluslaşması insanların onlarla ilişkileri tarafından etkilenmektedir. Ulus

⁹⁰ Özgür Sarı, “Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı ”, *Sistemik Aile Sosyolojisi* , Konya: Çizgi Kitabevi, 2016,s.21.

⁹¹ Aydan Gülerce, *Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1996.s.32.

⁹² Bakz., William a. Haviland, *Kültürel Antropoloji*, Çev.: Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi, Kaknüs yay., İstanbul 2002, ss. 274-284

⁹³ Giddens, *a.g.e.*, s. 248.

devletleşme geleneksel davranış biçimlerini değiştirmek için etkin girişimlerde bulunmuşlardır. bir başka faktör ise, kırsal yaşamın göçlerle daralması, yani kırsaldan kentlere yaşanan büyük göçlerdir. Çekirdek aile biçiminin yaygınlaşması söz konusu göçlerle yakından ilişkilidir. Son olarak toprağa dayalı üretim biçimlerinden sanayi üretim biçimlerine geçiştir. Söz konusu değişim topraktan uzaktaki ve devlet yönetimi bürokrasileri, madenler, tesisler ve endüstri firmaları gibi örgütlerdeki iş fırsatları, toprağa dayalı aile biçimleri için bozucu sonuçlara yol açma eğilimindedirler.⁹⁴

3.2.Tarihsel Süreçte Aile

Yukarıda da değinildiği üzere aile tarihsel süreçte ve toplumlara göre farklı biçimler göstermiştir. Aile biçimlerinin farklılık göstermesi kültürel,demografik,sosyal birçok faktöre dayalıdır. fakat biz burada bu farklılaşmayı tarihsel süreç kriteri çerçevesinde yapılan kategorileştirmeleri esas alarak ele almaya çalışacağız.

3.2.1.İlkel Aile⁹⁵

Antropologlar insanların tarihsel sürecin ilk aşamalarında hayatlarını avcılık ve toplayıcılık yoluyla sürdürdüğünü varsayarlar.⁹⁶ Kadın ve erkek bu mücadele içerisinde birbirinin hem işbirlikçisi hem de destekçi olarak nitelendirilmiştir. Toplumdaki iş bölümü kadınlarda toplayıcılık erkeklerde avcılık şeklinde kendini göstermiştir. Ebeveynlerin yanı sıra ailenin üyesi olarak çocuklar da ellerinden geldikince aileye katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.

İlkel dönem kendi içinde dönemlere ayrılmıştır. Bunlar Eski Taş ve Yeni Taş dönemi olarak ifade edilir. Bu iki dönemi ayırt eden unsurlar olarak keşifler gösterilmektedir. Eski Taş ve Yeni Taş dönemi arasında iki farklı keşif meydana gelmiştir: tarım ve hayvancılık. Toprağın ekilip biçilmesiyle tarım yapılmaya başlanmış, yabani hayvanların evcilleştirilmesiyle de hayvancılık gelişmiştir. Cinsiyetler arası iş bölümü yoğunlaştıran etkenler bu iki keşif yoluyla olmuştur. Kadınların iş bölümündeki rolü ekip biçme ve pişirme üzerinde olurken erkekler ise hayvan yetiştirme konusunda rol almışlardır. Ekonominin tarıma dayalı olduğu dönemde kadınlar ekonominin temelini oluşturan

⁹⁴ Bkz., Giddens, *a.g.e.*, s. 248.

⁹⁵ İlkel tanımlamasının problemleri olduğunu ve büyük oranda batının ırk merkezliği ve kendi üstünlük varsayımlarını haklılaştırmak için icat edilen bir tanımlama olduğu itirazıyla, ailedeki değişimi anlatmak için yaygın bir kullanım olarak kullanılmaktadır.

⁹⁶ Haviland, *a.g.e.*, ss.210-211

tarımda rol almasıyla sebebiyle yüksek statüye de sahip olarak ifade edilmiştir. Yine tarım işlerinin çoğunlukla kadınlar tarafından yürütüldüğü toplumlarda akrabalık ve miras gibi konuların belirleyici cinsiyeti kadın olmuştur. Kadınların yüksek statüde olduğu toplumlarda kadın üzerinde erkek kardeşi de aile kapsamında olarak belirtilmiştir.⁹⁷ Bu toplumlarda bireylerin soy belirleyiciliği anne üzerinden olduğu için soy anaerkil olarak ilerlemiştir. Toplumsal sınırların belirleyicisi, doğanın keşfedicisi anne olmuştur.⁹⁸

Tarıma dayalı toplumlarda oluşan bu düzen kadına tarım öncesi aile ilişkilerinden farklı bir statü kazandırmıştır. Kadın erkek kıyasında kadın zayıf olarak nitelendirilen taraf olmamıştır. Toplumsal rollerin bir diğer değerlendirmesinde ekonominin temelinde hayvancılığın bulunduğu koşullarda miras ve akrabalık ilişkileri hayvancılıkta rol alan erkeğe göre belirlenmekteydi. İlkel aile biçiminde Klan soyu baba üzerinden yürümektedir. Temelinde hayvancılık bulunan bu ailelerde ailenin egemenliği ailenin en yaşlı erkeğine ait olarak yaşam sürdürmektedir.⁹⁹

Ataerkil olarak nitelendirilen toplumlarda aile yapısında karar verici merci en yaşlı erkek olarak görülmektedir.¹⁰⁰ Toplumsal kurallardaki belirleyici de yine en yaşlı erkektir. Eşit haklar kadınlar için bu itibarıyla bahis konusu olamamıştır. Sosyalliğin yok derecesinde az ve farklı kabilelerle iletişimin çok sınırlı olduğu geleneksel toplum yapısındaki yaygın evlenme biçimi endomi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰¹

3.2.2.Sanayileşme Öncesi Aile

Sanayileşme dönemi öncesinde aile ekip biçerek iâşesini sağlayan, ekonomiye insani gücü bu yolla veren tarım ailesiydi. Makineleşme öncesi ailenin gereksinimlerini toprak vasıtasıyla sağladığı, beden gücüyle toprağın ekim biçim gibi üretimsel faaliyetlerini yerine getirmekteydi. Tarım toplumunda toprağa bağlılık tam bir yerleşik hayata geçişi açığa çıkarmıştır. İnsanların öğrenme gereksinimlerinin artması sebebiyle kâğıt ve yazı belli bir ölçüde yaygınlık kazanmış, bununla ilişkili de eğitim kurumları da var olabilmektedir. Tarımsal üretimin çalışanı tüm ailedir. Fakat bu aile tipinde tarıma

⁹⁷ İslam Can, “Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü,Yarını” *Sistemantik Aile Sosyolojisi* İstanbul:Çizgi, 2016,s.66-70.

⁹⁸ Ozankaya,*a.g.e.*,s.360.

⁹⁹ Can,*a.g.e.*,s.67-70.

¹⁰⁰ Bu tanımlamalar problematiktir. Bu tanımların çalışmada kullanılmasının nedeni genel anlamda değerlendirmeye yönelik bir imkan sunulması bağlamındadır.

¹⁰¹ Canatan, Yıldırım, *a.g.e.*,s.68.

sağlayacağı bedensel katkıdan dolayı erkeğin değeri kız çocuğundan daha yüksek olarak görülmüştür.¹⁰² Tarım toplumlarında erkeğin tarıma yönelik yaptığı buluşlar (çömlek yapımı, taşımacılıkta yenilikler) nedeniyle toplumların çoğunda babaerkil bir profil hakimiyet kazanmıştır.¹⁰³ Toplumsal statüde belirleyiciliği ekonomik faaliyetlerdeki roller belirlemiştir.

İlkel dönemdekilerin kadın mesleği tarımsal faaliyetler el değiştirerek erkek mesleği haline gelmiştir. Tarım aletlerini geliştirip kullanma veyahut çömlek yapımı gibi sorumluluklar erkeğe atfedilmiştir. Toplumda erkekler sosyo ekonomik bağlamda statü atlamıştır. Bu da çoğu toplumun patriarkal olmasına neden olmuştur. Hayvan gücüyle toprağın ekilip biçilmesi, yeni icatlar verimliliğin önemli ölçüde yükselmesini sağlamıştır. Bu alanda çalışma potansiyeli yüksek görülen erkek çocuk olduğu için miras ve güç aktarımı babadan oğula şeklinde vuku bulmuştur.¹⁰⁴

Toprağa bağlı bir hayat sürdürülmesinin yanı sıra hayvanların evcilleştirilmesi, yerleşik düzene geçilmesi gibi çeşitli faktörlerden ötürü aile üyelerinin iş bölümü adına dayanışma içerisinde bulunması gerekliliği doğmuştur. Bundan mütevellit birkaç kuşağı bir arada yaşamaya sevk eden geniş aile tipinde yaygınlaşma yaşanmıştır. Geniş aile tipi genellikle kırsalda küçük yerleşim bölgelerinden anneanne, dede, torun, anne, baba şeklinde birkaç kuşağın bir arada yaşamlarını sürdürmesini ifade eden bir profil çizmektedir. Bu aile tipinde evin ekonomik gereksinimleri dışarıdan evin erkeği vasıtasıyla gerçekleşirken, ev içi sorumluluklarda kadınlar aktif rol almaktadır. Geleneksel aile içerisinde en ehemmiyetli üye kadındır fakat bunu tarımsal üretime dayalı olarak değil, yaş ve çocuk sayısı ve yahut erkeğe sadakatine göre elde ederdi. Bu toplumsal anlayışta kadın bir üretim faktörü olarak evliliği yoluyla başka bir aileye geçiş yaptığında mütevellit kadınının önceki ailesine başlık vb. şekillerde bir maddi ödeme yapılır.¹⁰⁵ Toplumun değişmesi kadının statü rollerinde farklılaşmalar açığa çıkarmıştır.

3.2.3.Sanayileşme Dönemi ve Sonrası Aile

Toplumun vazgeçilmez bir müessesesi olan aile kurumu sosyal değişimin etkisiyle toplumda meydana gelen değişiklikten payını almıştır. Diğer kurumlarda ortaya çıkan

¹⁰² Birsan Gökçe, *Aile Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010,s.99-102.

¹⁰³ Can,a.g.e.,s.75.kimi zaman yavaş

¹⁰⁴ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*,İstanbul: Pan Yayıncılık, 2001,s.70-80.

¹⁰⁵ Ortaylı,a.g.e,s.70-80.

değişimler zaman içerisinde aileyi de etkileyen bir faktör olmuştur. Bu değişimleri açığa çıkaran faktörler bazen ailenin daralmasına bazen de genişlemesine neden olmuştur.¹⁰⁶

Modern toplumda değişim kesintisiz bir şekilde yaşanmaktadır. Toplum değişimlere hızlı adapte olurken bir yandan değişimin üreticisi konumundadır. Değişimin söz konusu niteliği onu toplum için hem ideal hem de ayrılmaz bir parça haline getirir. Başka bir ifadeyle, toplumdaki her kurum gönüllü ya da gönülsüz bir biçimde eş zamanlı ve düzenli bir biçimde değişikliği yaşar.¹⁰⁷

Aile kurumu içinde bulunduğu zamanın ekonomik, kültürel, toplumsal şartlarına göre dönem dönem yapısı değişime uğrayan bir kurum olsa da her dönem var olmaya devam etmiştir. Toplumu oluşturan esas yapı taşı olarak kurumlar ve aile kurumunun değişim ile kurduğu ilişki sosyal sistem özelinde değerlendirilmektedir. Statü, norm, topluluk, rol, grup ve örgüt gibi kavramların bütünü sosyal sistemi meydana getirir. Kavramsal olarak sosyal sistemin sınırları keskin çizilmemiştir. Dolayısıyla sosyal sistem tanımlaması toplumda iki üyenin meydana getirdiği bir aile için ya da toplumun tümü için de yapılabilmektedir. Bir vücudun organlarının birbiriyle kurmuş olduğu ilişkiye benzer bir biçimde sosyal sistemlerin de aynı prensipler üzerinden birbirlerine bağlı olduğu varsayılır. Söz konusu kavrayış sosyolojik literatürde organizmacı yaklaşımın kavrayışıdır. İşlevselcilik de bu ilişkileri benzer biçimde ele almıştır. Şayet organizmacı ya da işlevselci yaklaşımların perspektifleri açısından değişim ele alınacak olursa toplumsal bütünlüğün bir unsurundaki değişim kaçınılmaz olarak diğerlerini etkileyecektir. Bu etki sistemin bütünü de kapsayan bir etkidir.¹⁰⁸

Parça bütün ilişkisi çerçevesinde sağlıklı aile sağlıklı toplum ile kaçınılmaz olarak ilişkilidir. Aile toplumun normlarını en temel düzeyde içinde bulunduran sürdüren, devamlılık aksettiren en mühim kurumdur. Sanayinin yaygınlık kazanmasına ve gelişmesine bağlı bir biçimde şehirleşme artmıştır. Şehirleşmenin artmasıyla birlikte eskiden var olan küçük toplulukların yerini büyük topluluklar almıştır. Kısacası cemaatlerin yerini cemiyetler almıştır. Yine de cemiyetler toplumsal alanda ailenin yerine karşılık gelebilecek birlikler olmadığından en etkin grubun aile olduğu söylenebilir.

¹⁰⁶ Mustafa Erkal, “Türk Aile Yapısı ve Bazı Meseleler” *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, S.24(2011)s.16.

¹⁰⁷ Smith, a.g.e., s.110-115.

¹⁰⁸ Zeki Arslantürk, Mehmet Tayfun Amman, *Sosyoloji : Giriş 'Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009, s.27-50.

Sanayi Devriminin meydana gelmesinden önce Batı tipi çekirdek ailenin varlığının bulunması sanayileşmenin ailenin değişimi yönündeki tek etken olmadığının göstergesidir.¹⁰⁹

Genel anlamda sanayileşme sonrası ailede açığa çıkan değişimler sanayileşmenin etkisi olarak ele alınabilse de, bu değişimi sanayileşmeyle ortaya çıkan başka faktörlerle de dolaylı ilişki çerçevesinde ele almak mümkündür. Söz konusu faktörleri kentleşme ve teknolojik yenilik olarak özetlemek mümkündür. Dolayısıyla bu faktörler toplumun bir kurumu olarak aileyi de etkilemiştir. Aileyi etkileyen bu faktörlerle ilişkili olarak meydana gelen hiçbir değişim aile kurumunu yok etmemiştir. Aileyi etkileyen faktörler biri de sanayileşmeye bağlı olarak tarımda makineleşmedir. Tarımda makineleşmenin artışıyla birlikte kırdan kente göçler başlamıştır. Yapılan göçler sosyal çevre ve aile açısından birtakım sorunlara yol açmıştır. Büyük ailenin topyekûn üretime katıldığı bir çalışma biçiminden daha bireysel düzeyde üretime katılan aile biçimine yöneliş gerçekleşmiştir. Önceden ailenin sorumluluğunda ve yetki alanında olan ekonomik, pedagojik etmenler endüstri ile birlikte daha teferruatlı ekonomik yapıya sahip büyük kuruluş ve firmalara aktarılmıştır. Aile üyeleri evlerdeki ekonomik katılımlarını fabrikaya taşımış, fabrikalara göre uzmanlaşma yaşamışlardır.¹¹⁰

Sanayileşme öncesi ailelerde ekonomik faaliyetler işbirliği içerisinde yürütülürken sanayi sonrası bir bütün olarak temsiliyetten ziyade bireysellik ön plana çıkmıştır. Değişen koşullar ailenin zamanla yeni işlevler ve formlar kazanmasına yol açmıştır. Sanayileşme ve modernleşmeye bağlı aşırı bireyselleşmenin aile kurumunu sona erdireceğine dair bir takım öngörülerin tersine ailenin yeni toplumsal düzende farklı işlev ve yapılar kazanarak devam etmesi, söz konusu öngörülerini boşa çıkarmıştır. Modernleşme vasıtasıyla toplumun güncel ideoloji ve kültürü aile içini etkilemiştir. Tarıma dayalı toplumda üretim beden gücüne dayalı olduğu için aileler mümkün olduğunca çok çocuklu olmaya gayret ederdi. Modern aileye bakıldığında ise modernleşme sanayileşmenin etkisiyle parçalanmış ve küçülmüştür. Modernleşme kadın- erkek ilişkisindeki mahremiyetin de çözülmesine neden olmuştur. Dolayısıyla aile çözüldüğü ölçüde kapitalist tüketim için

¹⁰⁹ Erkal, a.g.e, s.15-17.

¹¹⁰ Nihat Nirun, *Sistematiik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994, s.200-205.

şartlandırılmıştır. Modern aile bireyleri aile içinde yeniden biçimlendirerek eş olarak bireyselleştirmiştir.¹¹¹

Bu bireyselleşme aile bireylerinin kendi içinde var olan sorumluluk ve rollerine ilişkin tavırları da dönüştürmüştür. Tarihsel süreç içerisinde büyüyen kadar anne baba çocuklarına bakım vermiştir, yaşlandıktan sonra ise çocukları onlara bakım verme görevini almıştır. Modernleşmenin toplumu bireyselleştirmesi aile üyelerini de yalnızlaştırmıştır. Yaşlılar da gençler de yalnız yaşamaya başlamışlardır. Dolayısıyla yaşlıların miras yolu ile aktarım yapması için ayrılan bütçe kendi yaşamlarını idame ettirmek adına kendilerine yönelik tahsis edilmeye sebebiyet vermiştir. Bunu yanı sıra modern çağın bir gerekliliği olarak yaşlı bakımı ve yaşlı aylığı gibi ihtiyaçlar hasıl olmuştur.¹¹²

Bireyselleşmenin azalttığı güven duygusu aile büyüklerinin kendilerini güvence altına almak zorunda hissetmelerine neden olmuştur. Ekonomik gereksinimlerin giderilmesi ailenin başat fonksiyonlarından biridir. Geleneksel toplumlarda kadını rolü ev içindeki işler üzerinden tanımlanırken modernleşme ile kadının ev dışında da bir yaşamı tesis edilmiştir. Gelir elde edebileceği bir iş yaşamının oluşmasına olanak sağlanmıştır. Kadını aileye para getirmesi statüsünde değişikliğe yol açmış, erkeğin üstün olarak konumlandırıldığı toplum yapısında kadın ve erkeklerin rol ve statüleri eşitlik ölçüsünde tasarlanmaya başlamasına vesile olması gibi kayda değer değişiklikleri de tetikleyicisi olmuştur. Dolayısıyla aile içinde karar verme yetkisi de bölüşülmüş ve tüketim pratikleri de dönüşüme uğramıştır.¹¹³

Sanayileşmenin öncül kurumu olan ekonomi, kadının ev içi belirlenmiş bir alandan kamusal alana hareketliliğini sağlayarak aile içi rol paylaşımına tesir etmiştir. Kadın erkek arasındaki ilişki domine eden cinsiyet faktöründen ziyade eşitliğe dayalı modern aile tipini meydana getirmiştir.

¹¹¹ Canatan, Yıldırım, a.g.e., s.122-124.

¹¹² Ahmet. Gökçen “‘Aile Türleri ve Başlıca Sınıflandırmaları’” ,*Sistemik Aile Sosyolojisi*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2016, s.102.

¹¹³ Ejder Ulutaş, “‘Ekonomik Ünite Olarak Aile’” *Sistemik Aile Sosyolojisi*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2016, s.335-345.

Otorite paylaşımını aile içinde dönüştürüldüğü gibi toplumda da dönüştüren modernleşme aileden aldığı gücü devletin kurumlarına aktarmış olup, aile özel alan tarafında kendine yer ayırarak kamusal alandan net sınırlarla dışarıda bırakılmıştır.⁹⁴

Habermas'a göre kamusal alan toplumun bütünün çıkarları adına ilgili tüm konuların ifade edildiği, toplumu üyelerinin fikirlerini eşit bir şekilde aktardığı bir alandır. Kamusal alanda birey kendini ifade edip gözlem yaparken özel alanında ise kendini dolaylımsız bir biçimde ifade ettiği ve gizli bir bölgeye sahip olduğu alanı ifade eder.¹¹⁴

Modern dönemdeki özel alanın mahiyetine bakıldığında ise toplumsal alanın sınırlarından ayrılmış, doğallıkla ve kadınlıkla eşdeğer tutulmuş bir alandı özdeşleşmiş alandı. Güç ve rekabeti önceleyen kamusal alan kanunlar ve ulusal ekonominin etkin olduğu eril bir tasnife tabi tutulurken, özel alan ise ahlaki vazifelerin yerine getirildiği bir alandı¹¹⁵

Birincil ilişkilerin yaşandığı aile özel alanın en iyi temsilcisi olan kurumdur. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırları muğlaklaştırmış ve sınırların belirsiz bir duruma gelmesine neden olmuştur. Kamusal alanın genişlemesine olanak sağlayan gelişmeler silsilesi ise şunlardır: internetin yaygınlık kazanmasıyla küresel iletişimi vücuda getirmesi ve mesafeleri etkisiz hale getirmesidir. İnsanlar arasındaki yüz yüze iletişimin yerini internet vasıtasıyla semboller üzerinden sağlamak kamusal ve özel alan ayrımını yok etmiştir.¹¹⁶

Bunun yanı sıra 2000'lerin başında gelişen internet ve bilgisayar kullanımına paralel olarak sosyal medyanın evlenme biçimleri üzerinde de bir tesiri olmuştur. Geçmiş dönemlerde evlilikler aile büyüklerin veya yakın çevrenin gençleri birbirine uygun görmesiyle meydana gelmiştir. Günümüzde ise evlilik gençler tarafından televizyonda ya da başka kanallarda yayınlanan evlenme programları ya bazı izdivaç siteleri üzerinden, sosyal medya aracılığıyla tanışma şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu şekliyle yeni bir evlenme türü ortaya çıkmıştır. Bilhassa küresel çapta iletişim olanağı vermesi sebebiyle insanların birbiriyle tanışmaları sosyal mecrada daha kolay olmaktadır. İnsanlar

¹¹⁴ Richard Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev.Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2013,s.176-178.

¹¹⁵ Roger Silverstone,v.d. "Families, technologies and consumption: the household and information and communication technologies" *LSE Reach Online*, (1989),s.9.

¹¹⁶ Hasan Yurdakul, "Medya ve Siyaset Perspektifinden Kamuoyu" *Bolu,Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, C.I. S.2(2016).s.82-83.

evlenmek için sosyal medya aracılığı ile kendi özelliklerini ön plana çıkartmakta ve aradığı nitelikleri de eklemektedir.¹¹⁷

3.3.Aile Türleri

Aile türleri birkaç farklı parametreyle oluşturulabilmektedir. Genel başlıklar oluşturarak ile değinmek gerekirse şu başlıklar altında toplanabilir: Egemenlik Yönünden Aile, Evlenme Biçimlerine Göre Aile, Büyüklüğüne Göre Aile.

3.3.1. Egemenlik Yönünden Aile

Aile içindeki güç anne ve babada bulunur. Şayet bu güç dağılımında babanın sorumluluk ve yetkisinin fazla olması söz konusuysa babanın egemen olduğu aile tipi patriyarkal olarak adlandırılmaktadır. Annenin otoritesinin daha fazla olduğu aile türü ise anaerkil (matriyarkal) ailedir. Egemenliğin eşit olarak bölündüğü aile tipi ise eşitlikçi aile olarak adlandırılmaktadır.¹¹⁸

Aile içindeki güç dengesinin paylaşımına göre tanımlanan bu aile tipleri pederşahi ve maderşahi olarak adlandırılmaktadırlar. Babaerkil ailede tüm yetkiler aile reisi erkekte toplanırken, anaerkil ailede yetkiler annede veya annenin en büyük erkek kardeşinde birleşir.¹¹⁹ Bir toplulukta anne veya baba hakim bir aile kurulmasının nedeni o toplumun ekonomik yapısıyla ilişkilidir.¹²⁰

Babaerkil ailede dinsel inanışlar ve evlilik gibi konuların tamamında aile üyelerinin tümü baba tarafından domine edilir. Evlilik kadının erkek tarafına dahil olması demektir. Anaerkil ailede ise bu durumun zıddı yaşanmaktadır. Ana soyundan gelenler bir arada bir evde yaşamlarını sürdürürler.¹²¹ Günümüzde ise erkek ve kadının eşit söz hakkını elde ettiği bir aile düzeni idealize edilmekte ve bu alanda bir yaygınlaşma görüldüğü söylenebilir.¹²²

¹¹⁷ Ahmet Naci Çoklar “Ailede Dönüşümler”, *Bilgi ve İletişim Işığında Dönüşümler*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2010,s.198-200.

¹¹⁸ Barlas Tolan, *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2005,s.215-271.

¹¹⁹ Nirun,a.g.e.,s.23.

¹²⁰ Latife Kabaklı Çimen,. *Türk Töresinde Kadın ve Aile* ,İstanbul:Iq Kültür Sanat Yayıncılık, 2008,s.35.

¹²¹ Canatan, Yıldırım,a.g.e.,s.77.

¹²² Çimen,a.g.e.,s.30.

3.3.2.Evlenme Biçimlerine Göre Aile

Bu türde aile tasnifi evlenilecek kişi sayısına evlenmenin benzer veya farklı türdeki insanlarla yapılabilme olanağına göre yapılmaktadır. Tek eşliliğin uygun görüldüğü aile türü monogami olarak adlandırılmaktadır. Evliliğin birden fazla eşle yapılması durumunda bu tür aile tipolojisi poligami olarak adlandırılmaktadır.¹²³

Poligami aile biçimsel olarak iki alt başlığa sahiptir: çokkarılı ve çokkocalı aile. Çokkarılı (polijini) aile yaygınlık bakımından daha fazla görülen bir erkeğin birden çok kadınla evlilik gerçekleştirmesidir. Bu durum din ve geleneklere dayandırılarak meşrulaştırılır. Toplum tarafından kanıksanmış bir evlilik türüdür. Afrika ve Asya ülkelerinde daha sık meydana gelen bir aile kurma biçimidir.¹²⁴Kadın sayısı toplumlarda farklılık gösterebilmekte ve bu durum evliliği etkilemektedir. Bu noktada mühim husus ise kadın hayatı boyunca bir boşanma gerçekleşmeden başka bir evliliğin yapılmasıdır.¹²⁵

Toplumda erkek egemenliğinin yaygınlığını sürdürmesi sebebiyle erkeğin birden fazla eşinin olmasının kabul gördüğü toplum anlayışı günümüzde miktarca az olsa da varlığını devam ettirmektedir. Bir diğer çeşitlilik türü olan çokkocalı aile olan poliandriye sıkça rastlanmamaktadır. Poliandri bir kadının eşinden boşanmaksızın ya da eşi vefat etmemişken başka bir erkekle daha evlenmesiyle oluşan aile tipolojisi olarak ifade edilebilir. Poliandri toplum nezdinde pek kabul görmeyen bir evlilik türü olması hasebiyle daha az rastlanan bir aile tipidir. Bahsi geçen aile tipinin tasvip edilmeyişine rağmen görülmesinin temelinde ekonomik imkansızlıklara bağlı oluşan koşullar yatmaktadır. Koşullar değiştirdiği takdirde bu tarz evlilikler son bulmaktadır.¹²⁶

Günümüzde ise toplumsal koşullar değiştikçe polijini aileye bakış değişime uğramış ve uygun görülmemeye başlanmıştır. Tek eşliliğin idealize edilişi ile tek eşlilik yaygınlık kazanmıştır. Eski Türk aile yapısında nadiren negatif tepkisellik oluşturan polijini, 1917’de çıkarılan aile kanunuyla bir sınırlandırmaya tabi tutulmuştur. Erkeğin ilk eşinin onayı dahilinde ikinci eşin ev dahilinde olması söz konusu olmuştur. Yıl 1926’ya

¹²³ Tolan,a.g.e.,s.215-217.

¹²⁴ a.g.e.,s.215-217.

¹²⁵ Gökçen,a.g.e.,s.108.

¹²⁶ a.g.e.,s.108-109.

geldiğinde ise kanun ikinci eş durumunu tamamen engelleyen, tek eşliliği legal kılan bir şekilde yapılanmış ve revize edilmiştir.¹²⁷

Dünyanın çoğu ülkesinde kanunlarla engellenen çok eşli evlilikler bazı ülkelerde hatta ülkemizin bazı bölgelerinde illegal şekilde var olabilmektedir.

Geçen yüzyılın ortalarında birkaç yüz toplum üzerinde yaptığı çalışmasında George Peter Murdock araştırma kapsamına aldığı ülkelerin 4/5'ten fazlasının erkek ya da kadına çok eşli olmasına imkan tanıyan koşullara ve bu koşullarda yapılan çokeşli evliliklere rastladığını ifade etmiştir.¹²⁸

Evlenme biçimlerini etkileyen öteki unsur ise kişinin ait olduğu sosyal sınıfta grup içi veya dışından evlilik yapmasıyla ayrışır. Aynı sosyal sınıftaki insanların evlenmesi endogami(içeriden evlenme) tipi evlilikte potansiyel eşler aynı yaş dil, din, ırk ve yahut sosyal sınıf ile kısıtlanmıştır. Dışarıdan evlenme olarak nitelendirilen ekzogamide ise sosyal kategorileri farklı olan bireylerin aile kurmasıdır. Küreselleşmenin ve göç hareketlerinin de etkisiyle meydana gelen etkileşim bu tarz evliliklerin çoğalmasına zemin hazırlamaktadır.¹²⁹ Ülkemiz de bu dönüştürücü faktörlerden nasibini almış olsa dahi bazı bölgelerde bu tarz evlilikler hala kabul görmemektedir.

Çok yakın akraba çevresinde yapılan evlilikler bu evlenme tipiyle yaygınlık kazanmıştır.¹³⁰

Endogaminin modern çağda varlığını sürdürmediği gibi bir yanılgı var olsa da miras gibi konularda duyulan gereksinim sebebiyle varlığı devam etmektedir. Bu yolla servetin parçalanmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Modernleşme ile gelen kentleşme, farklı gruplarla iletişim birçok dönüştürücü faktör farklı gruplarla evliliği ön plana çıkarmaktadır. Fakat yine de yine bireyin evleneceği kişiyi belirlemesinde sosyal sınıf etkindir.¹³¹

¹²⁷ Ziyaeddin F. Fındıkoğlu, *Türk Aile Sosyoloji*, Journal of Istanbul University Law Faculty, C.XI,2011,s.264.

¹²⁸ Antony Giddens, Philip Sutton. *Sosyoloji*, çev.Mesut Şenol, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2016,s.395.

¹²⁹ John Macionis, *Sosyoloji*, çev.Vildan Akan, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022,s.463.

¹³⁰ Çimen,a.g.e.,s.36.

¹³¹ Canatan, Yıldırım, a.g.e., s.68.

3.3.3.Büyüklüğüne Göre Aile

Aile tasnifinde bir diğer ölçüt büyüklüğü bakımından yapılan ayrımdır. Geniş ve çekirdek aile olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır.Çekirdek aile bir diğer adıyla dar aile evlilikle bir araya gelmiş kadın ve erkeği ve onların bekar çocuklarını tanımsal karşılığı olarak ifade edilebilir.¹³² Çekirdek aile Giddens ve Sutton'un ifadesiyle çoğu toplum nezdinde kabul görmüş, aynı evde kendileriyle kan bağı bulunan ya da evlat edinme aracılığıyla aileye dahil edilmiş çocuklardan oluşan iki yetişkin anne babanın meydana getirmiş olduğu yapıdır.¹³³ Çekirdek aile, resmi ve duygusal ağlarla oluşturulan hane halkını ifade eder.¹³⁴

Çekirdek aile kapsam olarak bazı durumlarda çocuksuz aileye de karşılık gelmektedir. Herhangi bir neden dolayı çocuk sahibi olamayan/ olmayan eşleri ve yahut evlenerek çocukları aileden ayrılmış çiftleri de çekirdek aile kapsamında değerlendirmek mümkündür. Ayrıca çekirdek aile içerisinde çiftlerin çocuk yapmayı düşünmemesi de günümüzde olasılıklar içerisinde yüzdesi büyüyen bir paydır.¹³⁵

Büyük aile ise birkaç kuşağın aynı evi paylaşarak yaşayan aile türüne karşılık gelmektedir. Anneanne, dede, dayı, amca, hala gibi diğer akrabaları da tanımına katan büyük aile evli çift ve çocuklarına akrabalık bağı ile bağlı diğer kimseleri de dahil eder. Bu kapsamda çift ve çocuklarına ya aynı evde ya da yakın bir hanede yaşayıp sürekli iletişim halinde olan ve beslenme ve barınma gibi gereksinimlerin karşılanması geniş aile tipinde karşılık bulmaktadır.¹³⁶

Geniş aile genellikle geleneksel niteliklere sahip az gelişmiş ülke veya bölgelerde sık rastlanan bir aile tipidir. Aile üyeleri arasındaki ilişkisellik yaş ve cinsiyete bağlı hiyerarşi ile oluşmaktadır.¹³⁷ Bu aile üyelerinin görevleri ev içi ve kamusal alanda farklıdır. Kadının sorumluluk ve görevleri ev içinden tanımlanırken, erkek aile için gelir sağlamakla görevli tutulduğundan kamusal alan üzerinden konumlanmıştır. Geniş aile genel profilde ataerkil düzen üzerinden rol paylaşımı yaptığı için kadının yeri, ev düzeni ve evde yaşayanlara bakım vermek üzerine ev içinde tanımlanmıştır. Erkek ise evi

¹³² Tolan,a.ge.,s.215-217.

¹³³ Antony Giddens, Philip Sutton. *Sosyoloji*, çev. Mesut Şenol,İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2016.

¹³⁴ Biton , Tony, ve diğerleri. *Sosyoloji*, çev. Bülent Özçelik. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2009,s.228.

¹³⁵ İsmail Doğan, *Dünden Bugüne Türk Ailesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009,s.5.

¹³⁶ Giddens,a.g.e.,s.395.

¹³⁷ İbrahim Ethem Özgüven, *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: Pdrem Yayınları, 2010,s.9-10.

geçindirmek ve dışındaki sorumluluklarla yükümlü kılınmıştır. Dolayısıyla bu aile tipinde maddi gereksinimlerin birlikte karşılandığı ve ortak değerler etrafında yardımlaşılan bir aile dizaynı söz konusudur. Aile üyeleri arasında bağlılık güven ve sadakat duygusuyla tesis edilmiştir. Bu duygusal bağ çevreye karşı bir bütün olarak kollanmanın da teminatıdır.¹³⁸

Bu kollama duygusu sanayileşme ile birlikte şehirde sayıca artmış olan çekirdek ailede ise geniş aileye göre nispeten daha zayıftır. Çekirdek ailenin sanayi ile birlikte yaygınlık kazanması kadının ev dışında da sorumluluklar edinmesi ve çalışma hayatına katılımı ile geleneksel ailedeki güç dengelerinden farklı bir profil oluşturarak otoriteyi yeniden domine etmiştir. Geleneksel ailede güçlü baba otoritesi çekirdek ailede anne baba ve çocuklar arasında bölüşülmüştür. Üretim sürecindeki gibi aileye katkı sağlamaktan uzak olan çocukların aileye bağımlılığı da azalmıştır. Çekirdek ailede az aile üyesi, evliliğin daha ileriki yaşlara taşınması, bireysel kimliklerin daha da önem kazanması modernliğin idealize tohumlarıdır.¹³⁹

Çekirdek aile yalnızca sanayileşmenin bir ürünü gibi değerlendirilse de ilkel toplumlarda da görülmüştür. Aile basitten karmaşığa doğru ya da karmaşıktan basite şeklinde düz bir değişim ifade etmemektedir. İlkel toplumlarda avcılık toplayıcılıkta çekirdek aile yaygın olarak belirtilebilir. Tarım ve yerleşik hayatla ortaya çıkan iş birliği ihtiyacı geniş aileye geçişin neden olduğu söylenebilir. Daha sonra sanayileşme ile çekirdek aile yaygınlık kazanmıştır. Dolayısıyla dönüşüm tek yönlü bir doğrusallık ile ifade edilemez.¹⁴⁰

3.4.Evlilik Kavramı

Evlilik kavramına yönelik birçok farklı tanım bulunmaktadır. Evlilik literatürde daha üstünkörü tanımıyla Giddens'ta karşımıza çıkar. Giddens evliliği iki bireyin toplum nezdinde kabul görmüş bir biçimde cinsel birliktelikte bulunmaları olarak tek yönlü bir tanımda bulunmuştur. Evlilik çocuklar vasıtasıyla bir sayıca büyümeyi ifade eder. Çocuk bakımı da evlilik kapsamında tanımlanmıştır.¹⁴¹

Evlilik yasalar huzurunda bir ortaklık sözleşmesi iken duygusal anlamda yaşamları omuz omuza, el ele ve karşılıklı sevgiyle birlikte geçirmek amacıyla kendini başkasına

¹³⁸ Özgüven,a.g.e.,s.10.

¹³⁹ Canatan, Yıldırım, a.g.e,s.70-78.

¹⁴⁰ Tolan,a.g.e.,s.217.

¹⁴¹ Anthony Giddens, Sosyoloji, Ankara: Ayraç Yayınları,2000,s.148.

adamaktır. Kişi evlenme kararı aldığı anda bir evi geçindirmek için, bebek sahibi olmak, cinsellik, hobiler, karşılıklı destek olmak, hayal kırıklıklarının üstesinden gelmek, başarıları kutlamak, özetle hayatın müziğini beraber bestelemek hususunda güç birliği oluşturmak için karşılıklı söz vermiş demektir. Evlilik birlikte yudumlanan bir sabah kahvesinden, beraber aynı yatağı paylaşmaya kadar hemen her konuda, hayatın en güzel hediyelerinin kapılarını sonuna kadar açar, evlilik istikrarlı bir toplumun yapı taşı meydana getirir ve bireylere bir ayrıcalık sağlar.¹⁴² Evlilik kültürleri arasında farklılıklar gösterse dahi tüm toplumlarda geleneksel olarak kabul görmüş ve resmîyette kabul edilmiş tek birliktelik şeklidir. Bu birliktelik, toplumları var eden ve ayakta tutan en önemli güçlerdendir.¹⁴³

Evlilik, cinsel ilişkileri düzenleyen ve çiftler arasındaki bağlılığı koruyan bir yapıyı oluşturmaktadır. Monaghan ve Just'a göre evlilik, ailenin kurulup büyümesinden önceki ön şart, toplumun ahenkli bir düzen içinde yaşamasını sağlayan kurallar ve geleneklerle şekillendirilen bir olgudur. Evlilik, bir erkeğin daimî olarak bir kadına cinsel anlamda erişim hakkını kazandığı ve kadının da çocuk doğurabilme hakkını elde ettiği bir tür anlaşmadır.¹⁴⁴

Ekşi'ye göre dünyada yaşayan insanların değişik coğrafi yerlerine rağmen birbirine benzeyen etkinliklere yönelmeleri bütünüyle insana has evrensel ifade ve evrensel bir davranış biçimi¹⁴⁵dir. Evlilik, 4000 senelik toplumsal bir kurum olma niteliğini günümüze kadar muhafaza etmiştir. Evlilik geleneksel olarak yaşayan toplumlarda olduğu kadar modern toplumların da yegâne toplumsal kurumu olup, en küçük ve en temel sosyal kurumudur. Özkalp'e göre evlilik, kadın ve erkek ilişkisini yasal temele oturtan, ilişkiyi toplumun kabullenmesi ve onaylaması sebebiyle toplumsal olma özelliğini taşıyan ve ailenin varlığını ve devamlılığını sağlayan bir kurum¹⁴⁶dur.

¹⁴² Sweart Hertler, *The power of two*, Oakland/CA: New Harbinger Publications, 1997, s.3-10.

¹⁴³ Nevzat Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2008, s.15.

¹⁴⁴ John Monaghan, Peter Just, *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev.) Hakan Gür, 2. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2013, s.34.

¹⁴⁵ Halil Ekşi, Zehra Kahraman, “Bir evlilik ve aile hayatı eğitim programının evli kadınlarda evlilik uyumuna ve aile sistemine etkisi” *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (36), 2012, s.129-145

¹⁴⁶ Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, 4. Baskı: Ankara, A.Ü. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1990, s.97-133.

3.4.1.Evlenme Türleri

Bu türde evliliğin gerçekleşmesi törelere göre meydana gelir. Töreyle bağlı evliliklerden ilki Taygeldi ailesidir. Taygeldi ailesi eşlerinden ayrılmış ve çocuklu kimselerin ikinci evliliği yapması sonucu oluşan aile türüdür. tay sözcüğü ile kastedilen bazı yörelerde sadece kadını çocuğunu yeni evliliğine getirilmesi olarak ifade edilirken, genel anlamda evlenip boşanmış bireylerin önceki evliliğin beraberinde getirdiği çocukları ifade eder.¹⁴⁷ Yine bir başka görüşe göre dul bir kadının kendi çocuklarını alarak dul bir erkekle yapmış olduğu evlilik türüdür.¹⁴⁸

Burada tay olarak getirilen çocuğun bakımından yeni ebeveynler sorumludur. Çocukların taygeldi biçiminde yapılan evliliklerde içinde bulunduğu aileye karşı sorumlulukları vardır. İbrahim Yasa'nın literatürdeki eksikliğini 1944-1945 yılları arasında Ankara'nın bir köyünde yaptığı araştırma vesilesiyle fark etmesi bu husustaki eksikğin tamamlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁹

Taygeldi evlilikte eşlerin önceki evliliklerinden getirdikleri çocukların cinsiyeti, yaşı veya sayısı üzerinde bir kıstas sınırlama bulunmamaktadır. Çocukların tay üzerinden sınıflandırılmasının altında yatan neden ise ikinci evliliklerini yapan eşlerin belli bir yaşa erişip daha güçsüz oldukları varsayımıyla tarımda işgücü potansiyeli vadedmesidir. Aile bireylerinin ihtiyaçlarını giderme noktasında yaş ve döneme göre rol ve beklenti değişimi yaşanmaktadır.¹⁵⁰

Bir diğer evlenme türü olarak Berder evlilik türlerinde evlenmeler törelere bağlı olarak yapılır. Berder ailesinde bir aileden gelin alınırken karşı tarafın oğluna da kendi kızının gelin edilmesidir. Buradaki temel neden karşılıklı yapılan evlilik ve alınan verilen kız çocuklarıyla başlık parası ödemesini farklı bir yolla yerine getirmiş olmaktır.¹⁵¹ Berder ailesinde aile yapılan iki evlilikle daha iç içe geçmiş akraba bağlarına sahip olduğunda herhangi bir sorun büyük bir kümeyi ilgilendirir.

Töreyle dayalı yapılan bir diğer evlilik türü Levirat ve Sororat'tır. Sororat evli bir erkeğin eşi vefat ettikten sonra eşinin kız kardeşi ile evlilik yapmasını ifade eder. Başka bir deyiş

¹⁴⁷ Gökçe, a.g.e., s.56-58.

¹⁴⁸ Çimen, a.g.e., s.33.

¹⁴⁹ İbrahim Yasa, "Ayrı Cinsten Çocuklu Dulların Evlenmeleri" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.XVII. S.2 (1962), s.307-310.

¹⁵⁰ Yasa, a.g.e., s.308-310.

¹⁵¹ Gökçe, a.g.e., s.58.

ile enişte ve baldız arasında yapılan evliliktir. Levirat ise evli olan kadının eşinin vefatının ardından eşinin erkek kardeşi ile evlenmesiyle meydana gelen aile tipidir. Bir diğer ifadeyle kayınbirader ve yengenin evlilik yapmasıdır. Buradaki esas amaç ölen kişinin mal varlığı ve çocuklarının, eşinin aile içinde kalmasıdır. Ülkemizde görülen bir evlilik türüdür.¹⁵²

Güncel bir aile tipi olan tek ebeveynli ailede çocuğun ebeveynleri evli değildir. Genellikle bir arada yaşamazlar. Şayet yaşarlarsa da bunu resmi olarak bir aile kurarak yapmazlar. Burada bekar bir şekilde çocuk sahibi olan ebeveynlerin yanında boşanma yoluyla ayrılmış aileleri de kapsamaktadır. Günümüzde her ikisi de yaygınlaşarak varlığını sürdürmeye devam etmelidir.¹⁵³

¹⁵² Doğan,a.g.e.,138.

¹⁵³ a.g.e.,s.138.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

4.1. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Teknik olarak ise görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme formunun yarı yapılandırılmış olarak hazırlanmış ve bu haliyle araştırmacıya katılımcıların bakış açıları ve algılarını derinlemesine keşfetme olanağı sunar. Standart formlara göre araştırma esnasında esneklik sunarak zengin anlatıların çıkmasına olanak sunar. Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler fenomenolojik olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım bireylerin bir fenomen ya da kavramla ilgili bakış açılarını, algılarını ve duygularını ifade etmelerini sağlar. Bu yaklaşım bireyin fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan bir yaklaşımdır. Nitel araştırmalarda farklı teknikler kullanılabilir. Görüşme tekniği ile elde edilen veriler fenomenoloji tekniği ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sosyolojik araştırmalarda fenomenoloji insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini anlamak için kullanılmaktadır.

4.1.1. Araştırmanın Amacı:

Çalışma, dijitalleşen dünyada değişen ve dönüşen dinamiklerin evlilik algısı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Dijitalleşme ve sanallığın yaygınlaşması, daha öncesiyle kıyaslandığında toplumsal ilişkilerde radikal olarak nitelendirilebilecek değişimler açığa çıkarmıştır. Bu değişimin kuşaklar çerçevesinde bireylerin evliliğe bakışını farklılaştırıp farklılaştırmadığının anlamaya yönelik, kuşakların sosyal medya kullanım alışkanlıkları bağlamında, onların evlilik ilişkilerine dair algılarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Hülasa bu hususta çalışma X,Y ve Z kuşaklarının evliliğe yönelik bakış açısını ortaya koymak üzere oluşturulmuştur.

4.1.2. Araştırmanın Problemi:

Araştırmanın problemi, araştırma sorularıyla ilişkilidir. bu Araştırmanın soruları şu şekilde ifade edilebilir: kuşakların sosyal medya kullanım alışkanlıkları arasında bir farklılık var mıdır? Kuşaklar tarafından evliliğe yüklenen anlamda farklılık var mıdır ? Kuşaklara göre eş seçim kriterleri nelerdir ve bu kriterler kuşaklar arasında farklılaşmış mıdır? Kuşaklar içerisinde ideal olan ev içi rol dağılımı nasıl algılanmaktadır veya nasıl olması beklenmektedir? Kuşakların boşanmaya yönelik genel düşünceleri nelerdir ve kendilerinin hangi koşullarda boşanması gerektiğini düşünür ? Netice olarak kuşakların sosyal medya kullanım alışkanlıkları, aile algısını farklılaştırmış mıdır?

4.1.3. Araştırmanın Önemi

Son on yıllarda internet kullanımının, toplumsal yaşamın her alanlarını kapsayacak düzeyde yaygınlaşması, toplumsal kurum ve ilişkilerde radikal değişimler ortaya çıkarmıştır. İnternetin sağladığı iletişim araçları ile bilgi teknolojilerinin yeni toplumsal ilişkiler açığa çıkarması olarak ifade edilebilecek dijitalleşme, bir iletişim biçimi olan internetin olmadığı zaman dilimlerinden çok fazla ve etkili sonuçlar ortaya çıkarmıştır. İnternetin söz konusu etkisi, bütün bir dünyayı dijitalleşme sürecine sokmuş ve dünya küresel düzlemde dijital bir dünya açığa çıkarmıştır. Dijitalleşen dünya toplumun önemli kurumlarında değişime neden olmaktadır. Bu değişikliğin başlıca toplumsal kurumlardan bir olan aile kurumunun yapısında etkili olduğu ifade edilebilir. Bu etki büyük oranda, sosyal medya olarak tanımlastırılan iletişim platformları yoluyla açığa çıkmaktadır. Çalışma, aile kurumunda bireylerin sosyal medya kullanımlarının evliliğe bakış açıları üzerinde etkilerinin nasıl olacağına yönelik bir perspektif sunmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Çalışma literatürde X,Y ve Z kuşağının evliliğe yönelik bakışını inceleyen çalışmalarda kuşaklar X, Y ve Z kuşağı evlilik algı ve beklentileri bakımından tek tek ele alınmış, iki kuşak seçilip arasında karşılaştırma yapılmış veyahut tek bir kuşağın evlilik algısı değerlendirilmiştir. Ülkemizde X,Y ve Z kuşağını evlilik çerçevesinde bir arada değerlendiren tek bir çalışma bulunmaktadır. Bahsi geçen çalışmada kuşakların evliliğe yönelik algısı belli değişkenlere bağlı olarak nicel yöntemle ortaya konmuştur. Bu çalışma ise bahsi geçen kuşakların bir arada çalışılırken nitel yöntem kullanılarak kendi doğal zenginliği ve bütünlüğü içinde, derinlemesine araştırma imkanı sunarak alandaki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

İnternet kullanımının yaygınlığı ile ilişkili sosyal medya kullanımının etkisiyle kuşaklar olarak ayrıştırılan bu ve doğum yıllarının merkeze alındığı toplumsal sınıflandırmalara göre, aileye yönelik bakış açılarının farklılaşıp farklılaşmadığını, şayet bir farklılaşma söz konusu ise bu farklılaşmanın nasıl olduğunu anlamaya yönelik bir katkı sunacaktır.

4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma X, Y ve Z kuşaklarının evliliğe bakış açısıyla sınırlıdır. dolayısıyla bu çalışma, X, Y ve Z şeklinde kategorize edilmiş kuşaklara ait seçilen görüşmecilere yöneltilen sorulardan elde edilen cevaplarla sınırlıdır. Ayrıca çalışmanın temellendirilmesi ve kavramsal çerçevenin oluşturulması için söz konusu kuşaklara dair yapılan çalışmalar kaynak olarak kullanılmıştır. Kullanılan yüksek lisans ve doktora tezleri, kitap, dergi ve makaleler aynı zamanda çalışmanın sınırlarını da oluşturmaktadır.

4.1.5. Araştırmanın Deseni

Fenomenoloji deseni yaşam içerisinde bilincinde olduğumuz fakat teferruatlı bir anlayışa vakıf olmadığımız olguları odağına alır. Yaşadığımız dünya içerisinde olgular eğilimler, deneyimler, olaylar, durumlar vb. türlerde olabilir. Olgular gündelik hayatta karşılaştığımız, aşına olduğumuz fakat tam haliyle anlamadığımız şeylerdir. Olgubilim ne tamamen anlaşılmış ne de tamamen yabancı olunan konuları çalışma olanağının bulunduğu bir zemine karşılık gelir.¹⁵⁴ Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen zemininde oluşturulmuştur.

4.1.6. Çalışma Grubu

Amaçlı örnekleme yöntemi tam anlamıyla nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur. Katılımcılar seçilirken kuşaklardan seçkisiz bir yolla çalışma grubu oluşturmak yerine belirli ölçütlerle ayrıştırılmış bir örnekleme ifade eder.¹⁵⁵ Çalışmada X, Y ve Z kuşağı olmak üzere her kuşaktan 10 kadın ve 10 erkek ile toplamda 60 kişi ile amaçlı örnekleme oluşturulmuştur.

¹⁵⁴ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin, 2013, s.69-72.

¹⁵⁵ Yıldırım, Şimşek, a.g.e., s.118-119..

Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmalarda genellikle iki görüşme türünden söz edilir: ‘‘yapılandırılmış görüşme’’ ‘‘yapılandırılmamış görüşme’’.¹⁵⁶ çalışmada oluşturulan sorular çerçevesinde yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmecilere yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerin ardından evliliğe yönelik bakış açılarını incelemek adına sosyal medya kullanımı, eş seçimi kriterleri ev içi rol dağılımı, boşanma hakkındaki genel düşünceleri sorulmuştur.

4.1.7. Veri Analizi

Bu çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. Veriler görüşmecilerle yapılan ortalama 45 dakikalık görüşmelerin ses kaydına alınmasıyla elde edilmiştir. Daha sonra her bir ses kaydı     mlenerek yazıya dönüştürülmüş ve betimsel analiz yapılmıştır. Çalışma grubundaki katılımcılar X, Y ve Z kuşakları cinsiyetleri de dahil edilerek XE1, XK1 şeklinde kodlanarak bulgular kısmında çalışmaya aktarılmıştır. Araştırma problemine uygun olarak veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir.

4.2. BULGULAR

Çalışma araştırma  rneklemi X,Y ve Z kuşakları olarak ayrı ayrı ele alarak görüşmeciler belirlenerek yapılmıştır. Görüşmecilere sosyal medya kullanımları, evliliğe yükledikleri anlam, sosyal medyanın evliliğe etkisi, eş seçim kriterleri, ev içi rol paylaşımı ve boşanma hakkındaki genel düşüncelerine yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmecilerin verdiği cevaplar bu sorular çerçevesinde tasnif edilmiş ve veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Her kuşağın internet ve sosyal medya ile tanışma süreci teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla X kuşakların ait olduğu zamanlar itibariyle evlilik ve aile ilişkileri, internet ve sosyal medya kullanımı bağlamında farklılık gösterse de, araştırma her kuşakta bunların yaygınlaştığı zamanda yapılmıştır. Söz konusu yaygınlık görüşmecilerin değerlendirmelerinde etkili olabilmektedir. Bulgular kısımda görüşmecilerin ifadeleri doğal akışında kayda alınmış olduğundan dil ve anlatım bozuklukları görüşmecinin kendisini ifade etme biçiminden kaynaklanmaktadır.

¹⁵⁶ Yıldıırım,şimşek,a.g.e.,s.130.

4.2.1. X Kuşağı:

4.2.1.1. Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular

X kuşağının dönemi internet ve sosyal medya, dolayısıyla dijitalleşmenin olmadığı bir zamanı ifade eder. Fakat bu kuşağın yaşadığı dönem iletişim teknolojileri itibariyle bilgisayarla tanışmaya başladığı dönemdir. Doğdukları tarih itibariyle iletişim bakımından internet teknolojileri dolayısıyla sosyal medya, bir başka ifadeyle dijitalleşmenin başlamadığı bir dönemdir. Başka bir ifadeyle sosyal medya hayatlarına ileriki yaşlarda dahil olmuştur. Araştırmanın yapıldığı zaman itibariyle ise sosyal medya kullanımının ve dijitalleşmenin yaygınlaştığı bir dönem olması sebebiyle bu kuşak da genel olarak aktif olarak sosyal medya kullanıcısı olduklarını ifade etmişlerdir. Günlük hayatlarında kullandığı ifade edilen uygulamalarda Facebook, Instagram ve WhatsApp gibi sosyal medya uygulamaları öne çıkmıştır. Genel olarak X kuşağı görüşmecileri sosyal medya kullanım sürelerini yaklaşık 1 saat ifade olarak ifade etmişlerdir. Zamanımız sosyal medya kullanımı esas alındığında bu süre çok fazla gibi görünmemektedir. Fakat bu sonucu genelleştirmek doğru bir değerlendirme olmayabilir. Zira görüşmecilerden sosyal medya kullanımına dair farklı veriler de elde edilmiştir. ayrıca görüşmeciler sosyal medya kullanım amaçlarının ortak bir karakter taşıdığı görülmüştür: bunlar gündemi takip etmek, haberleşmek ve vakit geçirmek olarak sıralanabilir.

Instagram, Facebook, WhatsApp. Kardeşlerime bir şeyler gönderiyorum başka türlü bir şey için kullanmıyorum. Yani sosyalleşmek için kullanıyorum, haber almak için onlardan kullanıyorum. Bazen de ilgimi çeken bilgiler oluyor. Günde bir saat kullanıyor olabilirim. Bazen o kadar yoğun oluyorum ki bir hafta bile açmıyorum. (XK2)

Çok az kullanıyorum. Facebook, Instagram. Çalışırken yarım saat çalışmazken bir saat kadar sürer geçirdiğim zaman. Genelde haber bakıyorum. Mobil ödeme işlemlerini oradan yapıyorum. Fotoğrafların yapay zekâ uygulaması ile kötüye kullanılmasından çekindiğim için fotoğraf paylaşımında bulunmam. (XE9)

Evet kullanıyorum. Facebook, Instagram, WhatsApp. Daha çok dikiş nakış işlerine çok bakıyorum. Öyle şeylerle ilgileniyorum. Şimdi kızlarım, çocuklar büyüyünce bir çeyiz işlerine girdim. Çeyiz yerlerine de bakıyorum. Çok vakit

geçiremiyorum, çok çabuk sıkılıyorum. Yani günde bir saat oluyordur, WhatsApp'la beraber. Daha çok onlara bakıyorum, fikirler ediniyorum. Daha kolay dikişler öğreniyorum, püf noktalarını görüyorum. Nakış yapmayı seviyorum, nakışlara bakıyorum. Daha çok öyle. Bazen gezi yerlerine bakıyorum. Nereleri gezebiliriz, nerelere gidebiliriz. Rota oluşturmak için yani (XK1)

Daha önceki görüşmecilerin ifade ettiği sürelerin yanı sıra sosyal medya kullanım davranışlarına yönelik görüşlerini X kuşağının genelinden farklı ifade eden görüşmeciler de olmuştur. Bu görüşmecilerden biri yukarıda bahsi geçen uygulamalara ek olarak Twitter (güncel adıyla X) ve Tiktok'u da kullandığı uygulamalar içerisinde sıralamıştır. Ayrıca genel kullanım sürelerinin dışında 10 saat süreyle sosyal medya kullandığını ifade eden bir görüşmeci olmuştur. Bir diğer görüşmeci ise hiçbir sosyal medya uygulaması kullanmadığını hatta telefonda mesaj bile çekmediğini ifade ederek X kuşağının baskın gelen ifadesinin dışında günlük pratiklerinden söz etmiştir.

Evet. Instagram, Facebook, Telegram, WhatsApp, X (Twitter) kullanıyorum. Günde 10 saat kullanıyorumdur. Genelde bilgi alışverişini ve iletişimi bunlardan sağlıyorum. Sosyal medyada bilimle alakalı ya da komik videolar paylaşıyorum. (XE5)

Evet, kullanıyorum. Instagram, Facebook, YouTube, Tik Tok kullanıyorum. YouTube'dan genelde video izliyorum. Instagram'dan da yakınlarımla ne paylaştığına bakıyorum. Genelde boş kaldığım vakitlerde bakıyorum. Yani bütün aralarım da molalarım da denebilir gün içerisinde. (XE8)

Kullanamıyorum. Mesaj bile çekemem. Biz vakit bulamıyoruz sosyal medya kullanmaya. Ama televizyondan haberleri takip ederim. (XE2)

4.2.1.2. Evliliğe Yüklenen Anlamlar

X kuşağı görüşmecilerinin, genel anlamda, ortak bir yaşam sürüp hayatı paylaşmak olarak ifade edilebilecek bir anlam yükledikleri görülmektedir. Görüşmeciler için hayatı paylaşmak, hayatın getirdiği sorumlulukları paylaşma, eksiklerini tamamlama ve ortak bir çatı altında toplanmaya tekabül etmektedir. Bunun yanı sıra kadın ve erkek fark

etmeksizin görüşmecilerin evliliğe çocuk yapma ve soyun devamlılığı gibi anlamlar yüklendiği gözlemlenmiştir.

Ortak bir yaşam. Birlikte bir şeyleri paylaşma, birbirine katlanma, fedakârlık, birbirini sevmeye, sevilme, memnun etme. Benim sevdiğim şeyleri karşımdaki de seviyorsa o an diyorsun ki bu kişiyle evlilik yürür. Çoluk çocuk edinme evlenmem için bir motivasyondur. XE6

İki kişinin birbirini tamamlaması. Yeniden doğmak, sıfırdan başlamak. Bekarlıkta ben bunu yapmam, ben bunu etmem dediğin şeylerin evlilikte tam tersi olduğunu görüyorsun. Evlendiğin zaman öyle bir an geliyor ki yaparım dediğini yapmıyorsun mesela. Huyların yeniden revize oluşu diyebiliriz. Mesela akrabaların özel gününü asla unutmam diyorsun ama evlendiğin zaman bir bakmışsın onları unutmuşsun. Çünkü başka bir dünyaya giriyorsun, telaşın farklı. İyi ki de evlenmişim diyorum. Bekarken bu kadar rahat, serbest değildim. Her konuda bu böyle. Gezme, giyim kuşam hepsi dahil. (XK7)

Soyumun devamını ifade ediyor. Sevgi, saygı bunlar da var tabii. Evliliğim mutlu ve huzurlu. (XE9)

Hep birlikte bir çatı altında toplanmak. Hep beraber sofraya oturmak ve akşamları yapılan sohbetler. Evlilik ve çocuk torun sahibi olmak ailenin genişlemesi çok güzel bir şey. (XE1)

Evlilik bana göre düzen ve çocuk anlamına geliyor. Yuva kurmak için evlenilir. Çocuğum olsun belli bir hayatım olsun istedim. Çocuklarım da bir ailem de var çok şükür. (XK3)

Evliliğin kendisi için hiçbir anlam ifade etmediğini belirten 1 erkek görüşmeci olmuştur. Görüşmeci, yapmış olduğu evliliğinin sevgiye dayalı bir evlilik olup olmadığını bilmediğini ve bu şekilde evliliğin varlığına da inanmadığını ifade etmiştir.

Hiçbir şey ifade etmiyor. Yaklaşık 2-3 yıldır böyle. Boşluk benim için. Ben aşk evliliğine inanmıyorum. Kendimin âşık olarak evlenip evlenmediğinden de emin değilim. Evlenirken de öyle çok bir şeye dikkat etmedim. (XE8)

Evliliğe yüklenen anlam bakımından 1 kadın görüşmeci yapmış oldukları evliliğin sosyal baskı ile gerçekleştiğini, yapılması gereken olduğuna inanarak evlendiğini ifade etmiştir.

Başka bir kadın görüşmeci evlilik için sosyal baskının olduğunu fakat sevdiği için evlendiğini ifade etmiştir.

...kendi evin ve düzenin olsun diye evleniyorsun. Tabi belli bir yaşı geçtikten sonra evde kaldın muamelesi yememek içinde evlenen var. Bir söz var bizim oralarda Allah kimseyi baba evinde bırakmasın. Aslında evlilik sevgiden çok benim evlendiğim zamanlarda bir gelenek-görenek gibi bir şeydi. (XK4)

Evlilik benim için aile demek. Öyle çok anlatamam açıkçası. Evlenmeye zaten genelde sosyal baskı neden oluyor. Ama ben sevdiğim için evlendim. Aile kurmak istedim. Evlilik birbirine saygı duymaktır. (XK9)

4.2.1.3. Evliliğe Sosyal Medyanın Etkisi

Evliliğe sosyal medyanın bir etkisi olup olmadığına dair görüşmecilere soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplarda X Kuşağındaki kadın ve erkek görüşmeciler, genellikle sosyal medyanın tanışma aşamasında evlilikleri üzerinde bir etkisi olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durumu aktif sosyal medya kullanıcısı olmamaları ve teknolojinin özel yaşamlarındaki ilişkilerini kurarken günümüzdeki kadar gelişmemesine bağlamaktadırlar. X kuşağındaki erkek görüşmeciler eşlerinin veyahut diğer kadınların sosyal medyadaki paylaşımların evliliği etkilediğini, ilişkiler arasında bir kıyasa neden olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal medyanın bir yarış haline geldiği, özel hayatların paylaşıldığı ve sosyal medyada göstermelik mutluluklar yaşandığını düşündüklerini dile getirmişlerdir. X kuşağı erkek görüşmecileri tarafından ayrıca sosyal medyanın mahremiyeti ihlal ettiği ve özel hayatın özel yaşanması gerektiği belirtilmiştir. Bu kuşağın kuşak olarak ait olduğu dönemde sosyal medya olmamasına rağmen sosyal medyaya yönelik böyle kullanım göstermeleri günümüzdeki teknolojilerin ve sosyal medya uygulamalarının yaygınlık kazanmasıyla ilişkilendirilebilir.

Olmadı. Benim evlendiğim zamanda telefonlar kartlıydı. Ankesörlü telefonlar kullanılıyordu. Şu anda aktif bir sosyal medya kullanıcısı olmadığım için şu anda da bir etkisi yok sosyal medyanın evliliğime. (XE9)

Bizim zamanımızda sosyal medya yoktu. Ben eşimle görücü usulü tanıştım sayılır. Sosyal medyada benim evlilik ile ilgili şeyler çok dikkatimi çekmez. Ama çevremden

gençlerde görüyorum artık herkes kocasını en özelini sosyal medyada paylaşıyor. Kadınlar sanki kovalarını yarıştırtıyor sosyal medyada ben kendi baş başa kaldıklarında mutlu olduklarını sanmıyorum. Eşler arasında sohbet daha önemli. (XE1)

Benim zamanımda sosyal medyayı bırak telefon bile yoktu sadece evde kablolu bir telefon vardı. Ben annemin uygun gördüğü biriyle evlendim. Hiç etkisi olmadı. Ama benim eşimde Instagram kullanıyor ve bana bazen şunun kocası bunu almış buraya götürmüş diyor. Benden de aynı şeyi bekliyor. Sosyal medya evlilikleri böyle kıyaslamalar olduğundan olumsuz etkiliyor. Herkes özellikle kadınlar birbirlerinden gördüklerine özeniyor. (XE4)

Ben evlendiğimde sosyal medya yaygın değildi. Sosyal medyada gördüğüm bir şey evliliğimi etkilemez. O kısım çok farklı bende. Benim için evlilik özeldir. Sosyal medyada özelime yer vermem. Mesela dün gezmeye gittiysem bugün birinin bilmesine gerek yok. Bu konuda boy boy fotoğraf paylaşmam. (XE5)

X Kuşağındaki 2 kadın görüşmeci eşlerinin sosyal medya kullanım sürelerinin uzun olmasının yeterince vakit ayırmamasına neden olduğu düşüncesiyle olumsuz değerlendirmiş, eşleri tarafından ihmal edildiklerini ve ilişkilerine eşleri tarafından gerekli ilginin gösterilmediğini belirtmişlerdir. Bu görüşmecilerin ifadesi esas alınırsa sosyal medyanın aile ilişkilerine olumsuz etki ettiği söylenebilir.

Yok, geçmişte etkisi olmadı. 27 sene önce evlendik bizde öyle sosyal medya falan yoktu zaten. Son zamanlarda olan şeyler sosyal medyalar. Fakat şu an için konuşmak gerekirse benim eşim uyumadığı, namaz kılmadığı müddetçe hep telefonda ve bilgisayardadır. Onun hayatı o şey sosyal medya. Instagram'a vs. her yere giriyor çıkıyor. İlk zamanlar rahatsız oluyordum. Ama ondan sonra ben de alıştım. Kabullendim. Hani yaptığı şeyi gizli saklı yapmadığı için gözümün önünde yaptığı için beni rahatsız etmiyor. İlk zamanlar vakit ayırsın diyordum ama şimdi benim kurslarım da çoğaldı. Benim gidecek yerlerim de çoğalınca açıkçası biraz da işime geliyor. O sağ olsun evde bekliyor. İyi oluyor. (XK1)

Hayır, olmadı. Eşimin sosyal medya kullanmasını istemem çünkü bazen aşırıya gidiyor. Çünkü eşim sosyal medya kullanırken hiçbir şey duymuyor her şeyi ihmal

ediyor. Evde her şeyde ben ilgilendiğim için o rahat. Çocuklar, ev, borç hepsi bende. (XK2)

XK1 XK2 ‘nin ifadelerine bakıldığında X kuşağında sosyal medyanın evliliğin oluşmasında etkisi olmamasına rağmen, bu kuşağın evlilik ilişkilerinin etkilendiğini görmekteyiz. Bu durumdan hoşnutsuzluklarını dile getirmelerine rağmen olumlu etkilerden de söz etmektedirler. X kuşağındaki erkek görüşmeciler sosyal medya paylaşımlarını mahremiyeti ihlal ettiği, kadın görüşmeciler ise sosyal medyanın eşlerin birbirini ihmal etmesine neden olduğu gerekçesiyle olumsuz etkisinden bahsetmişlerdir.

4.2.1.4. Eş Seçimine Yönelik Bulgular

X Kuşağına eş seçerken dikkat ettikleri, eş için idealize ettikleri kriterler sorulmuştur. Alınan cevaplara göre bu kuşakta 4 görüşmeci eş seçiminin aile tarafından yapıldığını ve kendisinin de bu seçimi kabul edip rıza gösterdiğini ifade etmiştir.

Seni verdik dediler ben de gittim pek bir seçme şansım olmadı. 38 yıl oldu 39'a doğru gidiyoruz evliliğimizde. Önceden sormak mı vardı sanki sen bunu istiyor musun istemiyor musun diye. Yoktu. (XK2)

Biz görücü usulüyle evlendik, annemiz babamız uygun gördüler biz de tamam dedik. Şimdi eşler birbirini seçiyor ama çok da sağlıklı olmuyor. Eski evlilikler daha sağlıklı. Benimle eşim aramda yine bir karşılıklı beğenme söz konusuydu. Huyunu, suyunu daha sonra öğrendim zamanla. (XE3)

Ailesinin iyi olmasına ve düzgün bir işinin olmasına baktım denir ama bizim zamanımızda kızların çok fazla söz hakkı olmazdı. Daha çok aileler karar verirdi. Kocanın nasıl olduğundan çok ailesinin nasıl olduğuyla ilgilenirdi anne babalar. İyi bir eş evine sadık, helal para kazanan eşine ve çocuklarına sevgili olmalı. (XK3)

Biz görücü usulü tanıştık. Babam karar verdi diyebilirim. Uygun görüldük birbirimize. Ha sonra yavaş yavaş aramızda bir sevgi muhabbet oldu mu oldu. Evlendikten sonra çok inadını gördüm. Daha önce düşünsem inatçı bir eşim olsun istemezdim. Hala seviyorum ama yine de zor huyları var. (XK10)

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak bu kuşakta eş seçiminin aile tarafından yapılmasının kabullenildiğini ve aile kurmada bir sorun olarak görülmediğini söyleyebilir. Eşe dair beklentilerin de geleneksel rollerle ilişkili olduğu söylenebilir. Kişisel karakterlere dair beklentinin çok fazla olmadığını ve farklılıklara katalanabilirliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Eş seçimine yönelik olarak 2 erkek görüşmeci fiziksel özelliklere dikkat ederek eş seçtiklerini ve fiziksel olarak beğendikleri kişilerle evlilik yapmayı tercih ettiklerini dile getirmişlerdir.

Pek bir şeye dikkat etmedim ama eli yüzü düzgün olması önemliydi tabii. (XE8)

Allah'ın takdir-i ilahisi. Hiçbir şeyine dikkat etmedim. Karşıma çıktı. Yüksek duygular dolayısıyla bu kişi benim eşim olmalı dedim. Bana bu yüksek duyguları hissettiren öncelikli olarak görünüşüydü. Sonra davranışları, tavırları...(XE5)

Bir erkek görüşmeci ise evlilik kriterlerinde önem bakımından fiziksel özelliklerin kendisi için manevi değerlerden sonra geldiğini ifade etmiştir. Başka bir erkek görüşmeci tarafından fiziksel özelliğin önemli olduğu fakat asıl önemli olanın güven duygusu olduğu dile getirilmiştir. Bir kadın görüşmeci tarafından ise huy güzelliğinin ardından fiziksel niteliklerin önemli olduğu belirtilmiştir.

İslami bakış açısı benim için ön plandaydı. Güzellik daha sonra geldi. Bizim için ortak değer paylaşımı daha önemliydi. Daha sonrasında fiziksel beğeni ve muhabbet oluşması da benim için önemliydi. (XE6)

Güvenebileceğim biri olması benim için önemliydi. İlk başta fiziksel özelliklerine baktım tabii ama güven önemli. Fedakâr olmalı. Benim ona, onun bana güvenmesi çok önemli. Bu ikisi benim için önemliydi.(XE10)

Huyunun iyi olması en çok ona dikkat ettim. Anlaşabilir miyiz, uyum sağlayabilir miyiz onu gözlemledim. Biz bir yıl çıktık. Bu bir yıl içinde bunu gözlemledim. Çok sinirli olmamalı, dediğim dedik, ısrarcı olmamalıydı. Onun dışında mesleğinin olması önemliydi. Daha çok manevi özellikler önemliydi. Ama fiziksel olarak da

boyu uzun olsun isterdim benden. Biz aynı boydayız. Hâlâ daha bazen bu aramızda konuşulur. (XK7)

Yukarıdaki görüşmecilerin ifadelerine bakıldığında x kuşağında, eşin iyi huylu olması ve ilişkide uyum beklentisinin olduğunu görmekteyiz.

Başka bir erkek görüşmeci eş seçim kriterlerini, güvenilir ve bilinir, akraba ve tanıdık olması şeklinde ifade etmiştir. Buna göre x kuşağında eş seçiminde akrabalık ilişkilerinin belirleyiciliğini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Zira akrabalık eş olacak kimsenin bilindik olma imkanını artırmaktadır. Tanıdık olmayı güven duygusuyla ilişkilendiren görüşmeci, yabancılığı güvensizlik olarak algılamakta ve güvensizliğin de aile ilişkilerini olumsuz etkileyebileceğini düşünmektedir.

Düzgün temiz bir aile kızı olmasına ve akraba yani tanıdık olmasına dikkat ederdim. Dışarda insanların içinden ne çıkacağı belli olmuyor. Evini çekip çevirebilmeli. Eşine ve çocuklarına iyi bakan biri olmalı. (XE4)

X kuşağının eş seçimine dair kriterlerin homojen bir nitelik taşımadığı farklı faktörlerin etkisiyle belirlendiği söylenebilir. X kuşağının bir kısmı eş seçim kriterlerini belirleyen otoritenin ebeveynleri olduğunu ifade ederken, bir kısmı için fiziksel özellikler ve iyi huy önemli görülmektedir. Fakat yine de x kuşağının genelinde, iyi huy, güvenilirlik gibi kriterlerin çok önemsendiğini söyleyebiliriz.

4.2.1.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular

X kuşağındaki kadın ve erkek görüşmecilere ev içindeki işler için rol dağılımının nasıl olduğu veyahut nasıl olması gerektiğine yönelik soru sorulmuştur. Kadın ve erkek görüşmecilerden çalışanlardan, çalıştığı için ev işlerini de ortaklaşa bir biçimde bölüşerek yaptıklarına yönelik yanıtlar alınmıştır.

Çalışan biri olduğum için eşimle beraber yapıyoruz. Mesela eşim evi süpürür, toplar, bulaşıkları makine yerleştirir. Yemeği de yapar. Zaten yemek yapmayı seviyor ve daha da iyi yapıyor benden. Bu düzenden memnunum. Arada bir rahatsız olsam bile. Çünkü o yaptığı için ben de yapmak zorunda kalıyorum gibi hissediyorum. (XK9)

Eşim de çalışan biri olduğu için iş bölümümüz yarı yarıyadır. Bu yüzden gerekirse bulaşığı da yıkarım, çamaşırı da asarım, evi de süpürürüm. Bu düzenden gayet memnunuz. Tek taraflı olmadığı için ikimiz de birbirimize daha çok vakit ayırabiliyoruz. (XE5)

Aklınıza gelebilecek her şeyi beraber yaparız. Beraber kalkarız. Aynı anda. Kahvaltıyı beraber hazırlarız, ev işlerini beraber yaparız. Düşünlere de beraber gideriz. Bu durum ısrarla olabilecek bir şey değil. Zaten eşim gelir sorar bana kahvaltıyı nasıl yapalım, nereye gidelim diye. Bugün ne planımız var sorar. Zorla gel benle kahvaltı hazırla demem asla eşime. Ben neyi yapayım diye gelir sorar eşim. (XK7)

X kuşağından erkek görüşmecilerin yarısı ev işlerini genellikle eşlerinin yaptığını gerekli hallerde kendilerinin yardım ettiklerini ve destek olduklarını ifade etmişlerdir. Eve gelir getirmek sorumluluğunu kendi üzerinden ifade eden bir erkek görüşmeci, ev işlerinde bulundukları yardımların fiziksel güce yönelik bir biçimde ayrıştığını ifade etmiştir.

O kendi görevlerini yaparken ben de kendi görevlerimi yaparım. Evin genel işleri eşime aittir, dışarı ve tamir işleri de bana aittir. Bu düzenden de memnunuz. Çünkü gerektiğinde ben de ev işlerinde eşime yardım ediyorum. Mesela ev süpürürüm. (XE9)

Belli bir iş bölümü yok. Ben boş durmayı sevmeyen biriyim, boştıysam işlerin ucundan tutarım. Eşime yapabileceğim bir şey var mı diye sorarım. Nerede bir eksik varsa müsait olan orayı tamamlıyor. Keskin sınırlarım yok ama yine de mutfakta eşim daha baskındır. Ben arada girer çıkarım. Yine de eşimin bazı konularda sınırları var. Ben onu artık idare ediyorum. Eşim ev hanımı olduğu için yemek temizlik biraz daha fazla onda. (XE6)

Benim hanım çalışmadı. Hep ben getirdim. Hanım çoluk çocuğa baktı. Ev işlerine baktı. Ama tabii evde kadına yardımcı oluyorum. Misafir geldiğinde mesela. Hanımın gücünü yetmediği yerde ben yardım ediyorum. Evde yapılması gereken ağır işleri yapıyorum. Halı kaldırılacaksa ben kaldırıyorum. (XE3)

Erkek çalışır para getirir. Kadın diğer işlerle ilgilenir. Böyle bir algı var bizim çevremizde. Ben bazı ev işlerine yardımcı oluyorum. Boya badana ya da kurbanda

et evde teksek kızlar yoksa mutfağa da yardım ediyorum. İşler böyle paylaşılmalı. (XE1)

X kuşağında ev içinde görev dağılımında erkekler genellikle ev işlerini eşlerinin yaptığını, kendilerinin de hastalık, misafir vb özel durumlarda yardımcı olduğunu veya erkek işi olarak tanımlanabilecek fiziksel güç gerektiren işleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. X kuşağında çalışan kadın ve erkek görüşmeciler ise ev içi sorumlulukların paylaşımında ortaklaşa bir şekilde bölüştüklerini ifade etmişlerdir.

4.2.1.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular

Görüşmecilere boşanmaya yönelik genel düşünceleri sorulmuştur. Görüşmeciler tarafından genellikle aldatma, güvenin sarsılması, fiziksel şiddet uygulanması boşanma gerekçeleri arasında gösterilmiştir.

Şu ana kadar hiç aklımdan geçmedi. Eğer o beni aldatıyorsa benim onu boşamam en doğal hakkım. Aynı şekilde ben onu aldatıyorsam onun da beni boşaması en doğal hakkı. (XE5)

Aldatma boşanma sebebidir benim için. Hatta eşime derim öyle bir durumda eve gelme bile. Sırtında ne varsa onla git derim. (XK7)

Evlenmek gibi boşanmakta hak ama artık insanlar çok kolay hemen boşanıyorlar sorunsuz evlilik yok. Şiddet aldatma gibi şeyler yoksa sabretmek önemli dayanmak ve katlanmak. Kolay kolay boşanılmamalı. (XK3)

Boşanmak artık herkes için çok kolay hale gelmiş. Şiddet ve aldatma dışında bence hemen boşanma kararı alınmamalı. Sadece erkek için değil kadın içinde bazı katlanmaz davranışlar olabiliyor. Önemli olan bunları düzeltmek. (XE1)

Boşanmayı çocuk merkezli değerlendiren 1 erkek 1 de kadın görüşmeci vardır. Erkek görüşmeci boşanmayı çiftlerin biz olmayı beceremeyip bireyselliğin öne çıkarılmasına dayandırmıştır. Aile birliğinin korunmasının sorumluluğu ebeveynlerde olduğundan çocuklar boşanmanın mağduru olarak ifade edilmiştir. Kadın görüşmeci boşanmanın çocukları etkilediğini bu sebeple boşanmadığını ifade etmiştir.

Boşanma durumlarında erkekle kadına acımam. Varsa çocuklara acırım. Günümüzde çok basit şeyler yüzünden boşanmalar gerçekleşiyor. Bu yanlış bir şey. Evlilik aslında bir ortak yaşamdır. “Ben” kavramı orada siliniyor “Biz” kavramı çıkıyor. İnsanın mutlu olması için vermesi gerekiyor. Ama şimdiki insanlar bireyselliğini öne çıkarıyor. Bu durumda da basit bir şey ilişkiyi bozabiliyor. Kişinin kendi nefsi istekleri öne çıkıyor biz kavramı çöküyor. Orta yolu bulma konusunda pek bir gayret yok. Ancak ahlaki bir sıkıntı olursa boşanma yoluna giderim. Onun dışında küçük şeylerden evliliğimi ziyan etmem. (XE6)

Gerekliyse olmalı. Boşanmak için aslında çok sebep var. Mesela ben güvenim sarsılırsa boşanırım. Şimdiki aklım olsa ben aslında boşanmıştım. Ama çocuklar var. Çocukların okulu, dersleri var diye onların moralini bozmamak için yapmadım böyle bir şey. (XK2)

Bir erkek görüşmeci boşanmanın kendi evliliği için ihtimal dahilinde olmadığını ifade etmiştir.

Bizde boşanma diye bir şey yok. Biz evlenirken akit imzalıyoruz ölümüne. Mezarda bitiyor. (XE3)

Başka bir erkek görüşmeci ise mevcut evliliğinde boşanmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Anlaşmazlık sebebiyle yapılması tasarlanan boşanmanın temelinde yatan neden ise çiftin arasındaki tüketim alışkanlıkları olarak ifade edilmiştir. Görüşmeci eşinin lüks harcamaları olduğunu iddiasından bulunurken, eşinin gerekçesi olarak kendisinin alkol kullanımını ifade etmiştir.

Eşimle aramızda bir gerginlik var. Evimizdeki gerginlik 2-3 ay daha devam edecek olursa boşanmayı düşünüyorum. Eşimin lüks harcamaları benim de alkol kullanımı aramızdaki gerginliğin sebebi. Ben toparlamaya çalıştıkça hep geri itildim. Birbirimizi tamamlamadık anlayacağınız. (XE8)

X kuşağının boşanmaya yönelik algısında şiddet, aldatma, geçimsizlik gibi unsurlar sebebiyle gerçekleşebileceği ifade edilmiştir. X kuşağının tamamı boşanma olanağının var olduğunu düşünmemektedir. Görüşmeciler içerisindeki bir kadın çocukların ruhsal

sağlığı ve okul hayatı için boşanmayı düşünmediğini, bir erkek görüşmeci ise evliliğin ancak vefat yoluyla gerçekleşebileceğini ifade ederken evliliğinde boşanma olasılığının olmadığını dile getirmiştir.

4.2.2. Y Kuşağına Dair Bulgular

4.2.2.1. Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular

Y Kuşağına olarak sınıflandırılan görüşmecilere sosyal medya kullanım alışkanlıkları sorulmuştur. Alınan cevaplara göre Y kuşağı genellikle günde ortalama 3 saatini sosyal medyada geçirdiğini ifade etmiştir. Instagram, Twitter (X), Youtube ve Facebook görüşmecilerin kullandıklarını ifade ettikleri uygulamalardır. Genel olarak görüşmeciler arkadaşlarıyla iletişime geçmek, bilgi edinmek, haber almak, gündemi takip etmek, eğlenmek, boş vakit geçirmek için sosyal medya hesaplarını kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Evet. Instagram, Facebook. Eğlence, bilgi, genel olarak ise boş vakit geçirmek için kullanıyorum. Çok özel günlerde paylaşım yaparım yoksa yapmam. Boş kaldığımda 2-3 saat kullanırım. (YE4)

Evet kullanıyorum. Instagram, Twitter(X) kullanıyorum. Aslında sosyal medyayı vakit öldürmek için, arkadaşlarımla iletişimde olmak için kullanıyorum. Öyle çok fazla aktif değilim. Paylaşım yapmıyorum. Sadece arkadaşlarımla iletişimde olmak için ve keşfette zaman öldürüyorum. Şu an belki 4 saati buluyordur diye düşünüyorum. Twitter'da da çok fazla vakit kaybediyorum bu arada. İkisini de çok aktif olarak kullanıyorum. (YK7)

Evet kullanıyorum. Instagram, YouTube, Twitter (X). Bu kadar sanırım. Her gün kullanıyorum. Sosyal medyaya günde 3 saatim gidiyordur. Genellikle video izlemek için. Ama içerikte paylaşıyorum. O haftada 3 gün diyebilirim ortalama. (YK8)

Az denecek kadar. Bir hesabım falan var. Sadece Facebook hesabım var. WhatsApp kullanıyorum onu sayarsak. Bir de YouTube'u kullanıyorum. Hobilerim için genelde araba gruplarına, tamirat vs. öyle şeyler için bakıyorum. 3 saat falan

harcıyorumdur. Evet ilgi alanlarım için kullanırım. Uzun süredir arkadaşlık isteklerini bile onaylamıyorum. (YE1)

Sosyal medya uygulamalarından sadece WhatsApp'ı kullandığını ifade eden 1 erkek görüşmeci olmuştur. Görüşmeci iletişim sağlamak dışında herhangi bir amaçla sosyal medya uygulaması kullanmadığını ifade etmiştir.

Sadece WhatsApp kullanıyorum. Onu da iş için ya da aile arası iletişim için kullanıyorum. Sosyal medya kullanmayı gerekli görmüyorum. Sağlıklı değil faydalı değil. İşimden dolayı pek zaman harcayamam da. (YE2)

Y kuşağı görüşmecileri sosyal medyayı genellikle aktif kullanmaktadır. Bu kuşak ortalama süreler bakımından birbirlerine yakın süreler ifade etmişlerdir.

4.2.2.2. Evliliğe Yüklenen Anlama Yönelik Bulgular

Görüşmecilere ikinci soru olarak evliliğe yüklediği anlamların neler olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre Y kuşağının genel olarak evliliğe yüklediği anlam hayatı paylaşmak ve ortak yaşam olarak ifade edildiği görülmüştür. Görüşmeciler hayatı paylaşmayı önemsediklerini, insanlarla birlikte zaman geçirmekten hoşlandıklarını, sorumlulukların getirdiği yükleri bölüşmenin ve birlikte sohbet edebilmenin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla görüşmecilerin ifadesi çerçevesinde evlilik söz konusu değerlerle ilişkili olarak bir anlam kazanmaktadır.

Aslında yakın bir tarihte evlilik yapmanın birden daha fazla amacı var benim için. Bunun bir tanesi, sevdiği insanlar birlikte olmak. Birlikte vakit geçirebilmek. Zamanını daha fazla birlikte geçirmek. (YE7)

Evlilik benim için hayat arkadaşlığı, yoldaşlık diyebilirim. İki anlaşılan insanın hayatı beraber paylaşması, hayatta karşılaşılan zorlukları birlikte aşabilme becerisini kazanabilmiş olmak, bu beceriyi kazanmaya çalışmak, birbirlerine uyum sağlayarak birlikte yaşamak. (YK7)

Evlilik benim için iki insanın bir hayata ortak bir şekilde paylaşımı ancak saygı içerisinde yani birbirini anlayarak birbirini anlamış, birbirine saygı göstermiş ve sohbet edebilmeyi becerebilmiş iki insanın bir yuva kurup beraber, birlikte, müşterek bir şekilde hayata geçirilmesi gibi düşünüyorum yani evliliği. (YK2)

Evlilik en başta tabii ki bir yuva kurma ve neslimizi devam ettirmek amaçlı her insanın aslında insanlık olarak üzerine düşen bir vazife olarak değerlendiriyorum bunu. Onun haricinde tabii ki bir hayat birleştirmedir ve onun da belli başlı sorumlulukları vardır. O sorumlulukları da üzerimize almak gibi kabul edebiliriz evliliği. (YE3)

Y kuşağından 1 erkek görüşmeci tarafından ortak yaşam ve hayatı paylaşmanın yanı sıra farklı bir anlam daha ifade edilmiştir. Görüşmeci, evliliğin hayatı paylaşmakla beraber insan hayatında gelinmesi gereken bir aşama, yaşanması gereken bir dönem gibi ifade etmiştir. Sözü geçen bu görüşün arka planında ise sosyal çevre ve kültür olarak ifade edilen toplumsal kabuller işaret edilmiştir. Görüşmeci tarafından evlilik kendi bağımsız hayatı ve yaşam tarzını oluşturmak olarak anlamlandırılmıştır. Y kuşağı tarafından evlenmenin, bireyin hayatının bir aşaması olarak görüldüğünü ve bu aşamanın da toplumun yüklediği bir toplumsal rol ile ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür.

Aslında yakın bir tarihte evlilik yapmanın birden daha fazla amacı var benim için. Bunun bir tanesi, sevdiği insanlar birlikte olmak. Birlikte vakit geçirebilmek. Zamanını daha fazla birlikte geçirmek. Bunun bir tanesi bu. Onun diğeri aslında bir noktada hani sosyal çevre mi diyeyim, kültür mü diyeyim bunun diğeri hani artık şey durumu oluyor ya hep söyleniyor işte. “Hadi artık işte yaşın geldi. Hadi artık evlen” gibi kısımlar var ya bunun diğeri aslında. Gelişim dönemi rolünü yerine getirmek diğeri amacı olur benim için. Hani evliliğin farklı bir amacı da şey hani hayatında artık hani aileden bağımsız kendi hayatını kurgulayabildiğim, kendi kararlarını aldığım ve işte bu yaşam tarzıyla ilgili olabilir. İşte edindiğin, işte hani bu yatırım tarzı bir şey olabilir. Bunların hepsiyle alakalı şeyini kendi üzerine almak, sorumluluğu kendi üzerine almak ve buna göre kendi hayatını inşa etmek gibi bir motivasyonum var aslında.(YE7)

Y kuşağının evliliğe yüklediği anlamda kültürel ve toplumsal değerlerin etkisini sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

4.2.2.3. Evliliğe Sosyal Medyanın Etkisine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında görüşmecilere bir diğeri soru sosyal medyanın evlilik üzerine etkisi olmuştur. Alınan cevaplarda genellikle sosyal medyanın evlilik üzerinde olumsuz bir etkisi olacağına dair görüş belirtilmiştir. Bahsi geçen bu olumsuz görüşlerde Y

kuşağındaki 3 erkek görüşmeci, sosyal medya paylaşımlarını mahremiyetin ihlali olarak değerlendirerek hoşnutsuzluklarını ifade etmişlerdir. Sosyal medyanın ilişkileri daha görünebilir hale getirmesinin ilişkilerine/evliliklerine olumsuz yansıtacağı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeciler tarafından ilişkilerin göz önünde yaşanmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Görüşmeciler sosyal medya aracılığıyla mahremiyetin ihlal edildiğini, mahremiyetin muhafaza edilmesi gereken bir değer olduğunu dile getirmişlerdir.

...Belli başlı şeylere tabii ki müsamaha gösterilebilir. Ama bu erkek tarafı için de kadın tarafı için de özel hayat kesinlikle özel yaşanmalı. Hatta normal çok basit bir şey olan dışarıda yaptığınız bir etkinliği de paylaşmanın olumlu bir tarafı olduğunu düşünmüyorum. Sadece sosyal medyanın insana dayattığı kişisel tatminleri tamamlamak olarak görüyorum bunu. O yüzden de herhangi bir paylaşım yapmıyorum herhangi bir etkinlikte. Daha çok anı yaşamayı tercih ediyorum...(YE3)

...Ayrılıkların açık bir şekilde olduğu ya da aldatmaların, şunların, bunların meşru bir şekilde paylaşıldığı, konuşulduğu yer sosyal medya. Hem çok göz önünde olduğu için, hem göz önünde olan şeyin iyi değil aksine kötü şeyler olması bu konuda beni negatif etkiler... (YE1)

Valla, sosyal medyanın evliliklerde çok etkili olduğunu, çok etkisi olduğunu biliyorum. Düşünceyi falan geçiyorum. Bunun var olduğunu biliyorum. Benim sürecimle ilgili şu anda bir romantik ilişkim var. Olabildiğince sosyal medyada çok fazla paylaşım yapmıyorum. Çünkü sosyal medya fazla açık bir alan ve herkesin rahatlıkla işte yorum yapabileceği olumlu olumsuz dikkatini odaklayabileceği bir alan. Bu da hani olumsuz etkileyeceğini düşündüğüm için şu anda hani bu tarz paylaşıma çok fazla girmiyorum. Yani bu işin paylaşım yapma boyutunda ben etkileyebileceğini tahmin ediyorum. O yüzden bunu hani sosyal medyanın beni şu an için dahi etkilediğini düşünüyorum. O yüzden çok fazla aktif değilim.(YE7)

Görüşmecilerden, sosyal medyanın ilişkilere yönelik olumsuz bir yönü olarak alınan cevaplardan bir diğeri ise iletişimsizliktir. Y kuşağından 2 erkek ve 3 kadın görüşmeci sosyal medyanın aktif kullanılmasının eşler arasında iletişimsizlik ve ilgisizliğe sebep

olacağını ifade etmişlerdir. Yoğun sosyal medya kullanımı eşlerin ikinci plana atılması olarak değerlendirilirken iletişim kopukluğunun evliliğin içerisinde sarsıntılara neden olabileceği ifade edilmiştir. Görüşmeciler sosyal medya sürelerinin evlilik içerisinde kontrollü olması gerektiğine yönelik görüşlerini aktarmışlardır.

Olumsuz anlamda olduğunu düşünüyorum açıkçası. Yani evlendikten sonra sosyal medya bağımlılığından bahsediyorsanız eğer, olumsuz. Yani şöyle eşler işten geldikten sonra genelde günümüzde eşler çalışıyorlar. İşten geldikten sonra telefonlarını eline alıp, sosyal medyada gezip, eşleriyle vakit geçirmeyip eşleriyle muhabbet etmeyip onlarla konuşmayıp sadece telefonlarıyla ilgilenirse, sosyal medyayla ilgilenirse tabii ki bu evlilik içerisinde sarsıntılar başlar. O yüzden olumsuz anlamda katkı sağlar sosyal medya. (YE5)

Eşimle beraber olduğumuz zamanlarda sosyal medyada vakit geçirmem bazen iletişimsizliğe sebebiyet verebiliyor. Onun dozunu bazen kaçırabiliyorum. Çocuk uyuduğunda kendimize vakit ayırmak yerine bazen sosyal medyaya giriyorum. Beraber vakit geçirebilecekken eşim de sosyal medyaya giriyor. Öyle olmaması gerekli aslında ama ikimizde zaman zaman telefonlara gömülüyoruz. (YE10)

Yani telefona çok fazla baktığında yani birlikteyken özellikle karşı tarafı yok saydığında, ikinci plana atmış oluyorsun. O noktada olumsuz anlamda eğer çok sosyal medyada vakit geçirirse, olumsuz olarak geri dönüşleri olur. Olmuştur 1-2 defa. (YK8)

Evlilik sürecinde de bence eşler yani sınırlı olmalı. Mesela benim sosyal medya kullanım sürem 4 saati bulmamalı bence o süreçte. Şu an mesela yalnız olduğum için arkadaşlarımla vakit geçiriyorum eve gidiyorum vs. buna zamanım oluyor. Ama evlilik sürecinde bence eşler birbirlerine daha çok vakit ayırmalı diye düşünüyorum. (YK7)

Kitap okumayı çok seviyorum. Hani onun da kendi uğraşı olabilir. Ama hani kendim bağımsız bir şekilde bir evin içerisinde bir koltukta sağ köşede, o bir elinde telefon sol köşede, ben telefonda sosyal medyada geziniyorsak orada bizim aramızda bir iletişim kopukluğu vardır ve açıkçası hani böyle büyük konuşmak istemiyorum ama böyle bir evliliği de istemiyorum yani. Tercihle etmeyi düşünmüyorum. (YK2)

Y Kuşağında 1 kadın ve 2 erkek görüşmeci sosyal medyanın eşe ve ilişkiye yönelik beklentilerini etkilediğini ya da etkilemesinin ihtimal dahilinde olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal medyanın lüks ve gösteriş üzerinde bir kıyaslamaya sebebiyet verileceği ifade edilmiştir. İlişkilerin sosyal medyada yaşanan kısımları çiftlerin kendi aralarındaki ilişkiye yönelik beklentileri kıyas yoluyla yeniden inşa etmesine neden olduğu ya da olabileceği yönünde görüş belirtilmiştir.

Olur. Çünkü ben genellikle gördüğüm şeylerden etkilenen bir insanım. Çok fazla etkilenmesem de etkileniyorum bazen. Yani şöyle söyleyeyim örnek vermek gerekirse erkek arkadaşım ile buluştum mesela hiçbir şey almamış bana. Zaten her zaman bir şey almasını beklediğimden değil ama sosyal medyada gördüm. İşte bir çift, genellikle ünlü fenomen olan bir çift sevgilisine ya da eşine çikolata almış. Çiçek almış. Özenmiyor, imrenmiyor değilim. Ondan sonra bir tavır karşımdaki insana karşı bir tık çok da değil soğutuyor. O yüzden beni etkiliyor sosyal medya. Evet, bir kıyaslama yapıyorum doğru. İstemedenden de olsa yapıyorum. (YK6)

Evliliğime illaki etkisi olur. Erkek açısından ne kadar olur bilmiyorum da kadınlar bu konuda biraz daha etkinler. Birbirlerine bakma, yapma, lüks yata merak, olmayan mutlulukları var olarak göstermek açısından kadınlar bu konuda daha aktif galiba. Günümüz zaten sırf o yüzden bir reklam piyasası vs. her şey dayatma üzerine olduğu için evlilik üzerinde etkisi olur diye düşünüyorum. Bu reklamı ticari amaçlı da yapabiliyor. Biz bireysel olarak da reklam olarak yapabiliyoruz bunu. Olmayan şeyleri var olarak göstererek. Bir şey iyiymiş gibi, bir evliliği kötü olduğu halde iyiymiş gibi göstererek, mutlu bir gün geçiriyormuş gibi göstererek.

Bu şekilde bir kıyas yoluna gidilebilir, olumsuz etkileri de olabilir diye düşünüyorum. (YE1)

Ama evlendikten sonraki sosyal medya kullanımının etkisi kısmında da şöyle bir düşüncem var, şimdi hani insanlar sosyal medyada genellikle daha çok olumlu, hani İyi olan şeyleri paylaşma arzusunda oluyorlar. Evet, tabi burada doğal olarak bir gerçek dışı bir algı oldu ortaya çıkıyor. Yani insanların çok mutlu olduğu bir evren var aslında orada. Tabii öyle olunca doğal olarak insan kendine dönüp beni neden böyle bir hayatım yok? Bakış açısıyla bu sefer mutsuzluklar ortaya çıkıyor. Şimdi mesleğin gereği bu tarz şeylerle çok karşılaşıyorum. Tabii ki evlendikten sonra bunun ne olacağını bilemem. Ama işte o şuraya gitmiş biz de gidelim, şu kafe açılmış sosyal medyada gördüm, hadi şuraya gidelim. Hadi şunu yapalım gibi durumlar devreye girdiğinde işte iş hayatına bağlı yoğunluklar, ekonomik duruma bağlı imkansızlıklar veya işte yorgunluğa bağlı işte yapmak istemiyorum. O motivasyona sahip olmamaya bağlı gitmeme durumlarında işte biz niye bunu yapmıyoruz? Biz niye şuraya gitmiyoruz? Biz niye şöyle vakit geçirmiyoruz gibi tartışmalar ortaya çıkabileceğini tahmin ediyorum. (YE7)

4.2.2.4. Eş Seçimine Yönelik Bulgular

Y Kuşağı görüşmecilerine yapmış ya da yapacak oldukları evliliklerde eş seçerken nelere dikkat ettiklerine dair sorular yöneltilmiştir. Y Kuşağı genellikle dürüstlük, güvenilirlik, birbirini tamamlama ve uyum kriterleri öne çıkmıştır. Öncelikli olarak duygusal beklentilere yönelik kriterlere yer veren ifadeler kayda alınmıştır. Bu kuşakta ifade edilen uyuma yönelik duygusal beklentiler enerji, frekans vb. kavramlarla dile getirilmiştir.

Kriterlerim eğlenceli olması, dürüst olması. Yani aslında şöyle çok kriter değil de bence bu enerjilerin uyuşması, aynı frekansta olmak önemli bence. Hani birçok özellikli olsun isterim. Derim ki mesela merhametli olması. Hayatıma seçeceğim kişiden daha merhametlisi yok mudur? Vardır illaki. Daha yakışıklısı yok mudur? Vardır illaki. Ama o enerji uyumlanması aynı frekansta konuşabilmek, sohbet edebilmek daha önemli diye düşünüyorum. O yüzden frekans diyebilirim. Tabii bunların yanında beğendiğim bir tip, yakışıklı diyebilirim. Uzun boylu olsa da olur yani. Başka, dediğim gibi yani böyle işi ve düzeyi çok önemli. Gezmeyi seviyor olması çok önemli benim için. Hayat dolu biri olması önemli. Pozitif bakış açısına

sahip olması önemli. Frekans uyumunu nasıl anlatabilirim bunu hemen düşünüyorum. Mesela böyle çok yakın arkadaşlarınız vardır. Normal arkadaşlarınız da vardır. İşte normal arkadaşınızı da çok seversiniz. Ama yakın arkadaşlarınızla böyle bir bakışınızla bile daha iyi anlaşırsınız. Ya da bir şeye baktığınızda aynı şeyleri düşünebilirsiniz. Aynı noktadan bakabilirsiniz bazı şeylere. Tam olarak bunu ifade etmeye çalışıyorum. Frekans olarak mı ifade edilir bilmiyorum ama o şekilde ifade etmeye çalıştım. (YK7)

Benim eksiklerimle, olumsuz yanlarımla işte ona yetemeyeceğim taraflarımla beni kabul etsin ve eksiklerimi kapatmaya çalışsın. İşte bazı kısımları normal karşılasın. İşte uyumsuz olan bazı davranışlarımı veya doğru olmayan bazı davranışlarımı normal karşılasın kısmında bir temel anlamda benim evlilikteki partner seçiminden benim beklentim bu. Tabi bunun dışında şey de var. Hani ilişki çok önemli, yani o ilişki derken iletişim çok önemli. Birbirimizle anlaşabilmek, birbirimizin hani tavırlarından hislerimizi görebilmek. Yani aslında o yakından ilgilenmeyle de alakalı. Hani bunu da aslında bekliyorum. Benim sözsüz bir verdiğim mesajı alabilsin ve buna yönelik bir aksiyonda bulunsun. Aslında bu çok sağlıklı değil. Ama bu da benim temeldeki bir davranış dürtüm. Öğretilerime, kaynak öğretilerime dayanan bir davranış dürtüm. Bu noktada benim davranışlarımı okuyup anlasın. (YE7)

Y kuşağından 2 kadın ve 2 erkek görüşmeci dini referanslı kriterlerini öncelikli olarak ifade etmişlerdir. Görüşmeciler tarafından ortak yaşam sürmek ortak değerleri taşımak idealize edilmiştir. Dini değerlerin ortak, uyumlu olması birincil öncelikli olarak ifade edilmiştir. Kriterlerde verilen bu önceliğin dini değerlerin eş seçimine yönelik özelliklere tekabül edecek tüm karakter, huy ve davranışların için kapsayıcı olan bir bütünlük içermesi sebebiyle tercih edildiği aktarılmıştır. Kadın görüşmeci tarafından bu manevi değerlerde nitelik bakımından tercih edeceği eşinin daha üstün olması beklentiler içerisinde ifade edilmiştir. Görüşmecilerin kriter sıralamasında fiziksel ve kültürel değerlere dayalı kriterler daha sonrasında ifade edilmiştir.

Mesela kendi görüşüm açısından İslami yönlerini birincil koşul olarak ortaya koyabilirim. Zaten bunu ortaya koyduğunda ahlak vs. gibi durumlarda direkt burada ortaya çıkıyor açıkçası. Uyumlu bir insan olması. Uyumludan kastım her şeye tamam diyen bir insan değil de daha çok kendi fikirleri olan bir insandan bahsediyorum uyumludan bahsederken. Kendi fikirlerini de savunabilen, bir görüşü olan, tercihi olan, sohbet edebileceğim, muhabbet edebileceğim bir insan olabilir. Fiziki manada çok kilolu insanları sevmem mesela onu söyleyebilirim. Saygı, sadakat çerçevesinde detaya indim. Bunlar da vardır benim için önemlidir. (YE1)

İşte ideolojik olarak uyumlu olmamız gerekiyor. Yani dini olarak bakış açımızın yaklaşık seviyede olması gerekiyor. Onun dışında statü olarak hani çok fazla makam mevkiye takılan bir insan değilim. Ama bir erkek olarak benden bir tık üstün olmasını, hani maddi manevi olarak üstün olmasını isterim. Ama bu üstünlük şey olarak değil, kesinlikle hani böyle bir erkek üstün olsun diye değil de sadece hani birazcık dengenin korunabilmesi adına bu erkek psikolojisini kendisini daha rahat hissedebilmesi için hani bir tık maddi olarak da manevi olarak da böyle level olarak yüksek olması sanırım tercihim. Onun dışında her konuda ben uyum taraftarıyım ya denge denge esas olmalı fiziksel olarak da ruhen de manen de ideolojik, dinen de her konuda denge olduğunda o iş olur diye düşünüyorum. Benim için denge esas yani çok uç sınırlarım yok. Denge esas yani uyum içerisinde denge.(YK2)

Eş seçerken ben dini olarak baktım aslında baktığınızda. Çünkü Peygamberimizin bir hadisi var. “Eşleri seçerken ahlaklı olanı seçin”. Tabii ki dış güzelliği insanlar için önemli olabilir ama bunlar gelip geçici şeyler. Önemli olan insanın karakteri ve ahlâkı. Ben biraz o tarafa baktım aslında baktığınızda. (YE5)

Saygılı olması, merhametli olması, çalışkan olması, beni seviyor olması. Ben bu dört özelliğe çok dikkat ederim. Eee tabii bir de şey manevi olarak birbirimize uyum sağlamamız. Maneviyattan kastım aslında din. Bu hepsini kapsayıcı bir şey.

O yüzden öncelikli diyebilirim. Ama toparlamak gerekirse hem ailevi değerler hem dini bakış açımızın uyumlu olması daha iyi olur.(YK6)

Y kuşağından 1 kadın görüşmeci tarafından dini değerlerle kriter oluşturulmuştur. Fakat öncelikli sıralama yapılırken zekâ ile birlikte ilk sırada yer almıştır. Kadın görüşmeci zekanın karşı cinsten bulunması gereken ilk özellik olarak nitelendirirken dini değerlerin uyumu olmaksızın anlamsız bulmuştur.

Bununla yüzleşmem gerekiyor galiba. Önceden hayır ben böyle değilim diyordum ama artık buna eminim ben galiba bir sapyoseksüelim. Zekayı önem veriyorum. Bu zekayı sadece şöyle düşünmeyin, akademik başarıdan bahsetmiyorum gerçekten. Ben sosyal zekayı da önemsiyorum. Benim zeki gördüğüm, kesinlikle zeka konusunda hayran olduğum biriyle evlenmeliyim. Bu konuda eminim galiba. Bu benim için en başta geliyor. Ardından inançların ve değerlerim. Aslında şöyle mesela zeki ama inançlarına ve değerlerini önem vermiyorsa ki ben bir bakıma muhafazakar biriyim. Zeki ama inançlarına ve değerleri önem vermiyor bu da olmaz. İkisi çok önde gidiyor. İkisini beraber en başa koyabilirim. Zeka ve değerlere önem verme. Ardından tabii ki fiziksel çekim. Beğenmem gerekiyor dış görünüş olarak. Hayatının sorunsuz olması. Hayatında böyle çok sorunlar, karmaşalar olan insanlardan genellikle kaçıyorum. (YK4)

4.2.2.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular

Y kuşağına ev içindeki görev ve sorumluluklarda eşler arasındaki paylaşımın nasıl olduğu ya da olması gerektiğine yönelik soru yöneltilmiştir. Y kuşağı genel itibarıyla ev içi rol dağılımlarını iş ve yaşam koşullarının el verdiği ölçüde kalan zamanda eşler arasında uygun olanın yapması şeklinde ifade etmişlerdir. Görüşmeciler tarafından iş bölümü yapılırken genellikle bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre bir paylaşım yapılması uygun görülmüş veya ilgi ve yeteneklere göre yapılması idealize edilmiştir.

Ev içinde rol paylaşımımız aslında biz ev içerisinde şu şekilde yaşıyoruz. Yani bu evde ikimiz yaşadığımız için insanın kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayabileceği düşüncesindeyiz. Bundan dolayı da yeri geldiğinde ben çamaşırları, bulaşıkları

da yıkarım. Yeri geldiğinde eşim de benim yapmam gerekenleri yapar. Dolayısıyla biz birbirilerimizin rolleri içerisine girmiş durumdayız. Anlatabildim mi acaba? Kültürümüzde ataerkil, anaerkil olayları var biliyorsunuz. Evet, ataerkil de bildiğimiz üzere ataerkil bir yapıya sahip, ailelerde erkekler çok fazla ev işlerinde, yemek bulaşık, çamaşır, ütü gibi bu işlerle çok ilgilenmezler. İşte biz de o yok, hani biz o şeyde değiliz, o noktada değiliz, biz orayı aştık. Çünkü biz burada ortak yaşıyoruz, bir evde ortak yaşıyoruz ve ihtiyaçlarımız da ortak olduğu için birlikte yapıyoruz genelde. Eşim hasta olduğunda ne bileyim, eşim yorgun olduğunda ben de tabii ki yemekleri yapıyorum, bulaşıkları yıkıyorum veya çamaşırları yıkıyorum, ütüyi de yapabiliyorum, sıkıntı yok yani bu noktada. Bence böyle olmalıydı, olmalı diğer eşlerinde. (YE5)

Ortaklaşa yaparız. Ben çamaşır da yıkarım gerekirse boşaltırım makineyi. Bu konuda eşim de yardımcı olduğumu söyler. Bu tür şeyler planlamayla olacak şeyler değil. Karşı tarafın içinden gelmeli. Mesela ben yemek yapmayı çok seviyorum. Sabah kahvaltılarını genelde ben hazırlarım. O arada yenge çamaşır yıkar. Ben bulaşık makinesini boşaltırım. Yani nasıl denk gelirse. O an kim nerede boşlukta ise o yapar işi. (YE4)

İş yoğunluğuna göre değişir. İkimiz de çalışıyorsak ve aynı düzeyde yoruluyorsak eğer özellikle hoşlandığımız şeyler varsa öncelikli onlar. Mesela mutfak işlerinden hiç hoşlanmam ama temizlikten çok hoşlanırım. Eğer karşıdaki de mutfakta uğraşmaktan, yemek yapmaktan hoşlanıyorsa bu şekilde sevip sevmemeye göre bir paylaşım yapabiliriz. Ya da atıyorum onun fiziki iş olarak daha çok işi vardır ve fiziken daha çok yoruluyordur. Bir tık daha ben işleri fiziki olarak alabilirim. Ya da atıyorum ben daha çok fiziken yoruluyordum. Ben onun daha çok iş bölümüne sahip olmasını talep edebilirim. Birkaç bir şey daha yükümü hafifletmesini isteyebilirim. Tamamen karşıdaki kişinin durumuna bağlı olarak değişir. (YK7)

Y kuşağından sadece bir erkek görüşmeci ise ev içi rol paylaşımında keskin sınırlara sahip bir paylaşımdan söz etmiştir. Görüşmeci, ev işlerini eşinin yani kadının görevi olarak ev dışındaki işleri ise kendi görevi olarak tanımlamaktadır. Anormal durumlar haricinde ev içi sorumluluklara bir katkısı bulunmamaktadır.

Bizde her şey çok nettir. Geleneklerimize göre davranırız. Ev işlerine hanım bakar, dışarı işlerine ben bakarım. Hiç mi evde iş yapmam? Yaparım, ancak eşim hasta olursa ev işlerini ben yaparım. Diğer türlü her şey eşimin sorumluluğundadır. Yemeği, temizliği, ütüyü, çocukların bakımını o yapar. (YE2)

4.2.2.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular

Y kuşağına boşanma hakkındaki genel düşünceleri sorulmuştur. Bu kuşağın içerisinde değerlendirilen bireylerin kendilerini hangi koşullarda boşanabilir gördüğü başka bir deyişle boşanma gerekçelerinin neler olacağı sorulmuştur. Y Kuşağının tamamı güven sarsıcı davranışların ve şiddetin olduğu durumları boşanma nedeni saymıştır. Genel olarak boşanma aldatma ve şiddet çevresinde gerekçe sunulurken ifade edilmiştir.

Boşanmama neden olacak tek şey aldatmadır. Yoksa bizim toplumumuzda boşanma yoktur. Çünkü kadın boşanırsa adı kötüye çıkar. Erkek boşanır ise iktidarsız olarak bilinir. (YE2)

Açıkkası bu gerekliyse olmalı. Yani gerekli durumlarda olmalı. Bunun için şiddete, hakarete gerek yok. Aile içinde uyum yoksa, iki yabancı gibiyse aile içerisinde çok zor olacaktır. Şiddettir, hakarettir bunlarda kesinlikle zaten boşanma olmalı. Onun dışında aynı evin içinde aynı kararları almıyorlarsa, birbirlerinin hayatlarını zorlaştırıyorlarsa, bakın tam manasıyla bunu söyleyebilirim. Birbirlerinin hayatlarını zorlaştırıyorsa insanlar, sahip olacakları çocuklarına da hayatı zorlaştıracaklardır. Eğer ki birbirlerine hayatı zorlaştırıyorlarsa boşanmalılar bence. (YK4)

Y Kuşağından 2 erkek görüşmeci sevginin bitmesini boşanma nedeni olarak ifade etmiştir. Söz edilen iki görüşmeci tarafından sevginin bitmesinin ardından boşanma nedeni olarak sadakatsizlik ifade edilmiştir.

Bu aşamaya getiren koşulların bir tanesi sevginin bitmesi olur herhalde. Çünkü insan sevmediği bir insan ile yapamaz. Birincisi bu bence. Bunun ikincisi, yani

şey ihanet kısmı. Bu da aldatma vs. devreye giriyor. O kısım herhalde bunu düşündürecek olan bir şey olurdu bana. Bunun dışında bilmiyorum ben boşanmayı gerektirecek başka ne olabilir ki başka bir şey gelmiyor aklıma yani. Zaten biz kendimiz bir olduğumuz zaman dışarıya karşı biz zaten gardımızı alırsak. Biz kendimizi zaten dışarıya karşı koruyabiliriz diye düşünüyorum. O yüzden çok yine büyük konuşmayayım ama çok sorun olmazmış gibi geliyor. (YE7)

Boşanma noktasında insanlar birbirlerini sevebilirler. Bir noktada da sevgileri bitebilir. Sevgileri bittiğinde birbirlerine zarar vermelerini tabii ki istemem. O noktada boşanmayı hoş karşılamasak da boşanmaları gerektiğini düşünüyorum. Yani beni boşanmaya iten ne olurdu, ne olurdu ne olurdu. Sadakatsizlik olurdu. En iyi ihtimal. Sevginin bitmesi de tabii ki çok büyük bir faktör. Çünkü aileyi ayakta tutan sevgidir. Yani o sevgi bittikten sonra eşler birbirlerine düşman gözüyle bakar. Bu da eğer varsa çocukların geleceğini de etkiler. Bu noktada ilişkiyi bitirmenin faydalı olduğunu düşünüyorum. (YE5)

Y Kuşağından 2 erkek ve 1 kadın görüşmeci boşanmaların genel nedenlerinin çiftlerin evlenmeden önce birbirini yeterince tanıyamamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Görüşmeciler tarafından belli bir süre görüşmek ve tanışmak çiftler için boşanmaların önüne geçilecek bir etken olarak değerlendirilmiş. Bu kuşaktaki sözü geçen kadın görüşmeci karşılıklı tanışmaya ilaveten evlilik yapmayı düşünen bireyin öncelikli olarak kendisini tanımasının elzem olduğunu ifade etmiştir. Kadın görüşmeci, kendini yeterince tanımayan birinin evliliği için rota oluşturamayacağı ve ilişkide bir ortaklık kuramayacağı düşüncesinde yargılarda bulunmuştur.

Şimdi gençler belli bir zaman geçirmeden direkt ilişkiye giriş yapıyor olmalı ki sonrasında o evlilikte yürümüyor. Ben burada görüyorum. Hastanede çiftler geliyor bağıracak çağırarak işlem yapmaya çalışıyorlar. Böyle başlayan ilişki hiçbir zaman ilerlemiyor. En başta saygı olma ki diğerleri gelsin. Baştan saygıyı kaybetmeyince gerisi de geliyor ama saygı kaybedilince olmuyor. Saygı çerçevesini yıkarsak bir şeyler zarar görecektir. Yapısal olarak

kaldıramayacağım bir şey olursa mesela aldatma, o zaman ben de boşanırım.(YE10)

Boşanma hakkındaki genel düşüncem insanların birbirini tanımadan, neden evlendiklerinin farkına varmadan kendini aslında var edememiş insanların, yani kendini tanımlayamamış insanların bir başkasıyla hayatı birleştirme yoluna girdiklerinden dolayı birkaç yıl geçtikten sonra bazı gerçekler gün yüzüne çıktığından dolayı, problemler çoğalıyor diye düşünüyorum. Çoğu şey yine sohbete iki kişinin birbirini anlamamasına çıkıyor ve burada da en büyük problem şuradan doğuyor diye düşünüyorum. Kişiler kendini tanımıyor. Yani öz değerini, öz benliğini, öz varlığını öz karakterinizi zaten o kişi kendini tanımıyor, kendi bir var bilincini oluşturmamış. Kendi benliği oluşturmamış ama bir yola girmiş. Evlenme yoluna. Ama daha kendisi oluşturmamış. Eğer karşıdaki olgusa birazcık şanslı. Birbirini toparlayıp böyle kavgalı, gürültü yıllarını geçiririp sonra birbirlerini anlayabiliyorlar. Ama yok karşıdaki de aynı şekilde kendi benliğini oluşturmamış, hani tabiri caizse hani çok böyle absürt bir şekilde söylemek istemiyorum ama iki cahilin evlenmesi gibi görüyorum ben YK2

Genel düşüncem tabii ki de olumsuz bir düşünce. Asla olmasını istediğim bir şey değildir bir müessesenin yıkılıyor olması. Bunda genelde görüşüm şu yönde; evliliğin başlangıcında bireylerin kendilerini yanlış tanıtmaları ya da karşıdaki insanı gerçekten tam anlamıyla tanıyamamasından dolayı sonuçlanmış bir durum olarak bakıyorum buna. (YE1)

Y kuşağından bir kadın görüşmeci çocuklar için evlilik birliğinin sürdürülmesini fakat şiddet, kötü alışkanlıklar ya da ihanet olursa boşanmanın gündem konusu olabileceğini ifade etmiştir.

Çocuklar olduğu sürece bazı şeylere katlanılabilir. Çok fazla abartı olmadıkça. İhanet veya kumar tarzı veya şiddet bunlar olmadığı sürece ufak tefek anlaşmazlıklar her evde olabilir. Çünkü her zaman iyi geçinmiyorsun. Bazen iyi oluyorsun, bazen kötü oluyorsun. O anki psikolojisine de bağlı iki taraf için de. (YK1)

4.2.3. Z Kuşağına Yönelik Bulgular

Z Kuşağının evliliğe dair bakış açısının neler olduğuna dair sorular yöneltilmiş ve alınan cevapların değerlendirilmesi yapılmıştır.

4.2.3.1 Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Bulgular

Z Kuşağına sosyal medya kullanımlarına dair soru yöneltilmiştir. Z kuşağına sosyal medya kullanım süreleri, hangi uygulamaları kullandıkları sorulmuştur. Bahsi geçen kuşakta kullanıldığı ifade edilen uygulamalar Instagram, WhatsApp, Twitter, Youtube, Snapchat, Telegram ve Tiktok'tur. Kuşağın geneli için sosyal medya kullanım sürelerinde ortalama bir değer ifade edilememektedir. Z kuşağı grubuna dahil olan bireyler sosyal medya kullanımlarında birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bazı kullanıcılar günün büyük bir çoğunluğunu sosyal medyada geçirdiğini ifade ederken bazı kullanıcıların sosyal medyada geçirdikleri süre 1 saati bile bulmamaktadır.

Kişisel hesabım yok. Instagram, WhatsApp var. Her gün neredeyse günün yarısını sosyal medyada geçiririm. Çünkü evdeki tek sosyal aktivitem sosyal medya. Ticari amaçlı kullanıyorum. Bir satış sayfam var. Eve mum üretip satışını online olarak gerçekleştiriyorum.(ZK5)

Evet, kullanıyorum. Twitter(X) , Instagram çoğunlukla. Şu an daha çok ders çalıştığım için Instagram'a pek vakit ayıramıyorum ama haber olarak Twitter'da 4-5 saat toplam geçiriyordum. Normalde haber dışında Instagram'ı kafamı dağıtmak için biraz kullanırım. Videolar falan bakarım. (ZK1)

Kullanıyorum. Instagram, Twitter(X), Snapchat de kullanıyorum. Ama tabii bu kullandıklarım yaygın kullanımda değil. Yani nadir olanlarla birlikte hepsini bir söylüyorum. Telegram ve WhatsApp sanırım dahil olmuyor, oluyorsa onları da ekleyebilirim. Telegram'ı hemen hemen hiç kullanmıyorum neredeyse ama uygulama olarak yüklü sonuçta. En çok genelde mesajlaşma uygulaması olarak WhatsApp'ı kullanıyorum. Diğer sosyal medya uygulaması olarak da genelde Instagram'ı çok yaygın kullanıyorum. Günde saatim gitmez hemen hemen hepsini ayrı olarak düşünürsek. Hepsini bir yarım saat belki 45 dakika, Instagram'ı bir günde 45 dakika desek, WhatsApp'ı da yine günde ortalama o kadar , diğerleri yarım saat var ya da yok. Genellikle de 15 dakika falan kullanırsam da o şekilde

oluyor. Dediğim gibi çok yaygın kullanamıyorum Instagram'ı. Twitter'ı bile son dönemlerde sadece girip bakıp çıkıyorum. ZK4

Evet, kullanıyorum. Instagram, Twitter (X), TikTok. Eğlence için kullanıyorum. Sevdiğim şeyleri izlemeyi de seviyorum. Bir günde 5- 6 saat vakit geçiriyordumdur. (ZK9)

Evet, kullanıyorum. Instagram, Twitter. Başka, yani sıklığı çok önemli değilse Snapchat kullanıyorum. Instagram 'ı her gün kullanıyorum. Twitter da aynı şekilde. Bu arada biraz daha az bakıyorum ama normalde, genel bakacak olursak her gün bakıyorum. Aslında saat çok değişiyor. Genelde çalışıyorum bu aralar. O yüzden daha az. Ama en az 1.5 saat gidiyordur. Çalışmadığım dönemlerde 3-4 saati buluyordur. Twitter'ı aslında gündemi yakalamak için kullanıyorum. Instagram'da genel tanıdıklarım neler yapıyorlar? Ya da mesleki alanımda da mesela neler oluyor, neler bitiyor? Onu takip etmek için. (ZK3)

Sosyal medya kullanıyorum. Instagram kullanıyorum. Telegram ve YouTube'da sosyal medyadan sayılıyorsa onlara da kullanıyorum. Daha çok insanlarla iletişime dikkat ettiğim için sosyal medyayı ben Instagram olarak görüyorum. Ve Twitter ama onu da kullanmıyorum. Her gün giriyorum ya Instagram'a. Twitter telefonumda yüklüydü ama sildim. Bir yıldan uzun süredir ben de silik. Sadece Instagram var o konuda. Instagram'ı yakın arkadaşlarımla takipleşmek amacıyla kullanıyorum şu birkaç aydır. Ondan önce daha çok kızlarla takipleşmek için kullanıyordum. Ama şu an sadece en yakın 30- 40 arkadaşımıyla takipleşmek için kullanıyorum birincisi. İkincisi hani şey olarak da kullanıyorum. Gün içerisinde akademik çalışmalarım oluyor, kitaplar okuyorum, spora gidiyorum. Kafam çok da dolu oluyor. En azından kafayı dağıtmak için günde yarım saat 45 dakika video izlemek için kullanıyorum yani o kadar. En az yani. (ZE7)

4.2.3.2. Evliliğe Yüklenen Anlamlar Bakımdan Bulgular

Z kuşağına evliliğe yüklediği anlamlara yönelik soru sorulmuştur. Görüşmeciler tarafından genellikle evliliğe yüklenen anlam hayatın paylaşılması, ortak ve huzurlu bir yaşam olarak ifade edilmiştir. Çiftler anlaşabildiği sürece huzurlu bir yaşam olarak ifade edilmiştir. İlaveten Z kuşağı tarafından evliliğe yüklenen anlamlar dini referanslı sünneti

yerine getirmek, imanı tamamlamak, sürekli bir arada olma isteği, birlikte olmak şeklinde dile getirilmiştir.

Hayatın geri kalanında yanındaki kişi ile mutlu, huzurlu bir yaşam sürdürebilmek. Yaşamını tamamlayabilmek. Bunu ifade ediyor. Sevgiyi ifade ediyor. Yani, başlangıçta sevgi, sonrasında gelişen saygı ve birbirine olan alışılmışlık. Öyle diyebilirim. Alışılmışlık derken onsuz bir şey yapamamak. Sürekli beraber olma isteği. Bir şeyleri paylaşma isteği, beraber bir şeyler yapmak. Hani alışılmış, hani onsuz düşünememek falan. Yani öyle diyebilirim. Bu birazcık romantik oldu ama onun varlığına alışmak anlamında. (ZK2)

Evlilik benim için ne anlamı ifade ediyor? Güzel bir soru. Yani evlilik aslında şöyle söyleyeyim ben dindar bir insan olduğum için ilk başta benim için bir sünnet yerine getirmektir. Yani imanın geri kalan kısmını tamamlamak. Onun haricinde normal bir dünya gözüyle bakarsak da aslında hayatını biriyle birleştirip daha güzel bir şekilde yaşamak için bir yol diyebilirim. Sevdığım biriyle hayatımı paylaşmak, hayatımı genişletmek. Bu tarz bir yorum yapabilirim herhalde. (ZK6)

Evlilik, eğer karşıdaki kişiyle anlaşabilirsem huzurlu bir hayat vaat ediyor. Ama anlaşılamayacağım ya da ters düşeceğim birisi olursa eğer huzursuz bir hayat olur yani. O ev böyle insanın üstüne üstüne gelir. Öyle tanımlayabilirim. Karşıdaki kişiye bağlı diyebilirim. Hem bana hem de karşıdaki kişi ile anlaşmamıza bağlı. Bir eve isteyerek gitmek var. Bir de nasıl desem, bir iş çıkışı eve gittiğimde karşıdaki kişi, eşimle çalışıyorsa birlikte zaman geçirmekten mutluluk duyuyorsak bu huzurlu bir evliliktir. Ya da o kendi halinde ben kendi halimde bir şeyler yapıyorsak bu da böyle aynı evde yaşayan iki farklı insan tanımıdır diyebilirim. (ZE4)

Kendimle aynı düşünceye sahip olan , birlikte hareket etmek istediğim bir insanla bir ömür boyu geçirmeyi istediğim için böyle bir şey isterim. Evet, evlilik benim için hayatı paylaşma anlamına geliyor. Yani, duygusal bir bağ açıkçası. Sadece bir insanın yanında olması olarak da düşünmemek lazım. İki insanın birbirine duygusal olarak bağlanması sonucu, bunun daha somut bir hale dönüştürülmesi olarak düşünüyorum evliliği. (ZE1)

4.2.3.3. Sosyal Medyanın Evliliğe Etkisine Yönelik Bulgular

Z kuşağı görüşmecilerine sosyal medyanın evliliklerine bir etkisi olup olmadığı/ olup olmayacağı sorulmuştur. Z kuşağı görüşmecileri sosyal medyanın evlilik üzerinde iletişim kopukluğuna neden olacağı gerekçesiyle sosyal medyada geçirilen zamanın kontrole tabi tutulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sosyal medyadaki içeriklerin eşlerin arasındaki ilişkiyi olumsuz olarak etkileyebileceği ifade edilmiştir.

Yani şöyle ki ben şu anda Twitter (X) işte Instagram bu tarz şeyler kullandığım için hani benim evliliğimde nasıl diyeyim bunu çok kullanmam. Bunu nasıl anlatacağımı bilemedim şu an. Şöyle diyeyim bunu çok fazla kullanmam. Atıyorum günde 3-4 saat diyorum. Belki daha fazla zaman da geçiriyor olabilirim sosyal medyada. Ama bir evlilik içerisinde çok fazla sosyal medyada zaman geçirmek bence evliliği öldürür diye düşünüyorum. Yani sosyal medya ve telefona bağlı kalmak, medya ile çok fazla iletişim halinde olmak bence bir noktada evliliğe zarar verir diye düşünüyorum. Yani her şey dozunda olması gerektiği gibi. Günde atıyorum bir kısıtlama, sınır olmalı gündemi takip etmek için bile. Tabii ki de beraber film, dizi izlemek bunlar haricinde konuşuyorum ama. Onun haricinde kendine günlük bir sınırlama getirebilir. Hani 1 saat kendine bir detoks yapıp telefonu eline alabilirsin. Ama çok fazla zaman geçirmek bence sosyal medyada sıkıntı olabilir. Ama sosyal medyayı bir ilişkide şöyle diyeyim kullanmasam da olur yani. Çok fazla bir önemi yok yani sosyal medyanın. (ZK7)

Evlendiğimde genellikle hani ben kendimden ziyade yanındaki insanı da paylaşmak isterim. Hani insanlar bunu da görür zaten. Bütün paylaşımlarda vs. ve hani olumsuz bir örnek oluşturacağını düşünmüyorum bu yönde. Ama Instagram'da görünen içerikler, açık içerikler muhtemelen bir zarar verecektir. Instagram üzerinden değil de sosyal medyada kullanılan içerikler muhtemelen evliliğe de bir zararı olacaktır muhtemelen şu dönemde. (ZE5)

Z kuşağından 1 erkek görüşmeci sosyal medyanın evliliğine katkısını müstakbel eşiyile tanışma olasılığı üzerinden değerlendirmiştir. Görüşmeciye göre bireylerin sosyal medya hesapları tanışmadan önce haklarında bilgi sahibi olma olanağı sunmaktadır. Görüşmeci tarafından tanışılmak istenen kişiye bir selam bile

verilmeden onun hobileri, müzik zevki veyahut karakteri hakkında birçok fikir olunabileceği ifade edilmiştir. Sosyal medyadan biriyle tanışıp evlenmek ihtimal dahilinde dile getirilmiştir.

Olabilir. Yani nasıl olabilir, ben şimdi buna nasıl cevap verebilirim diye düşünüyorum. Sosyal medyadan tabii ki de tanıştığın biriyle date çıktığında belki ona aşık olabilirsin. Ki ben şöyleydi, bir kere işten döndüğümde bir tane kızla konuşuyordum. Açıkça anlatmam gerekirse. 2 saat içerisinde buluştum. Ona tutulmuştum. O gün gerçekten tutulmuştum. Tam böyle benim tipimdeydi. Karakteri benim karakterim değildi. Ama tip olarak böyle hani uzun boylu vs. benim tipim olan bir kızdı. Çok öyle herkese aşık olan bir insan değilim. Ayran gönüllü de değilim açıkçası. Ama ona şans eseri öyle tutulmuştum. Daha sonrasında olmadı ama etki edebiliyor bazen. Dışarıdan tanıştığın birinin sosyal medyasını inceleyebiliyorsun. Karakterini inceleyebiliyorsun. Nerele gidiyor, nasıl geziyor, bana uygun mu, değil mi bunlara da bakabiliyorsun. Böyle bir opsiyon da var. Aslında sosyal medya karakteri yansıtıyor. Yani sen dışarıda tanıştığın biriyle çok kolay karakterini sosyal medyadan hiç konuşmadın hiç merhaba bile demeden açıkçası dışarıdan görmem bile yeterli yani. Sosyal medya aslında tamamen karşı tarafın her şeyini sana gösteriyor. Nerele gider, ne tarz müzik dinler. Hiç merhaba bile demeden bunları öğrenebilirsin yani. Sosyal medya aslında çok şeyde olanak sağlayabiliyor. Bu şey de dahil sosyal medyadan biriyle evlenmek de dahil. Çok opsiyonel aslında. Sosyal medya aslında insanı yansıtıyor. (ZE3)

4.2.3.4. Eş Seçim Kriterlerine Yönelik Bulgular

Z kuşağı görüşmecilerine evlilik için eş seçiminde nelere dikkat ettikleri, kriterlerinin ne olduğu sorulmuştur. Z kuşağı görüşmecileri içerisinde 3 erkek görüşmeci eş seçim kriterlerinde öncelikli olarak fiziksel özelliklerden söz etmişlerdir. Görüşmeciler tarafından fiziksel özelliklerin birinci sırada ifade edilmesinin ardından kriterlerini eğitim seviyesi, karakter ve huy güzelliği, fikişsel olarak uyum gibi beklentiler üzerinden ifade etmişlerdir.

Benim için hayatımda önemli olan şey birincisi, her insanda olduğu gibi fiziksel özellikler, bir nebze. Tabii ki önce insanı beğenmem lazım tanımadan. Fiziksel özelliklerinden zaten insanlar birbirlerini tanıyor öncelikle. Ardından da anlaşabilme özelliklerim. Yani benim karşıdaki insanla ne tür anlaştığımdır aslında benim eş seçerken, seçeceğim zaman baktığım kriterler bunlar. Anlaşabilmem ve fiziksel özellikler. Diğerleri zaten konuştukça hani saygı duydukça vs. hani ortaya çıkacaktır diğerleri. Hani ilk iki seçeneğim bu. Net kriterlerim yok ama şöyle net kriterlerim var. Ben bir yay burcuyum ve hani yükselenim de yay. Bu burcun özelliklerini sonuna kadar taşıyorum yani inanmasam da insanlar öyle söylüyor. Birazcık başına buyruk bir insanım. Başına buyruk olduğum için de eğlenmeyi severim. Nasıl söyleyeyim daha çok yeni yerler görmeyi severim. (ZE5)

Ciddi düşünsem fiziksel kriterlerim de var. Bazı eğitime dayalı kriterlerim de var. En azından temel seviye eğitim alsın ve hayata en azından biraz daha medeni yaklaşabilsin isterim. Hayatta görgülü olsun. Hani belli bir miktar eğitim ile en azından söyleneni, okuduğunu, duyduğunu tam anlasın isterim. Şu an bu çok eksik. Üniversitedeki hocalar da dahil olmak üzere çok yanlış bir şekilde anlayıp tavırlarına göre konum alıyor maalesef insanlar. Özgün bir insan olmasını isterim. Fiziksel olarak da şunları istiyorum hani; kısa,zayıf,beyaz. 3 tane fiziksel kriterim var. Aynı zamanda ilişkiye dayalı düşünecek olursak hani sadakat benim için aşırı önemli. Ne olursa olsun sadakatten en ufak bir taviz bile verilmemesini isterim. Diğer yandan da klasik bakımlı olması, sevecen olması, beraber seveceğimiz etkinlikleri yapıp onunla eğleneceğim biri olması genel olarak böyle birini isterim yani. (ZE7)

İlk önce tipten başlamak gerekirse bir kere benim boyum uzun olduğu için, uzun değil aslında. Dünya genelinde ortalama bir boyum olduğu için bana 1.50 veya 1.60 yani tiplleme olarak gitmiyor. Daha çok 1.70-1.75 tipllemelerinden hoşlanıyorum. Daha sonrasında kız benimle oturduğu zaman, karşıdaki hanımefendi benimle oturduğu zaman kesinlikle gözü başka yere kaymamalı. Direkt soğutur. Karakteri açısından sadakatli olması gerekiyor. Şefkatli olması

gerekiyor, güzel sevmesi gerekiyor. Bir de şu çok önemli gözlerimin içine bakması gerekiyor. Konuşurken saygıdandır. Bunlar açıkçası etkileyen etkenler. (ZE3)

Z kuşağı görüşmecilerinin genelinde duygusal niteliklerle alakalı olarak özellikler sıralanmıştır. Söz konusu kuşak için eş seçim kriterleri genel çerçevede saygılı, anlayışlı, dürüst, güvenilir olması, sevgi dolu olması, kuvvetli iletişimin olması olarak ifade edilebilir.

Benim için en önemli kriterlerden birisi sadâkat. Ben sadâkatı çok önemsiyorum. Sadık olmalı ve iyi bir dinleyici olmalı. Bir sorun yaşadığımız zaman da üzerini kapatıp yürümek değil de oturup o anda orada onun beni dinlemesi, benim onu dinlemem ve orada sorunu çözebilmemiz. Dinleyici anlayışlı yaklaşmak bence en önemli şeylerden biri bu. Çünkü anlaşılmadan devam edildiği zaman her atılan adımda geriye düştüğümüzü düşünürüm. Hani hayatın her noktasında böyle. Her ilişkide böyle olduğunu düşünüyorum. Evlilikte de böyle olduğunu düşünüyorum. (ZK10)

Kriter çok sayabileceğimi düşünmüyorum şu an ama yani uzunca bir vakit geçirip öyle bir karara varmış olacağımı düşünüyorum ve bu yüzden olumlu, olumsuz birçok süreci birlikte atlatabildiğim, kendimle birçok anlamda uyumlu olduğunu düşündüğüm, bana yardımcı olabileceğini, benim yanımda olduğumda iyi hissedeceğim insanla böyle bir şeye, böyle bir yola girmiş olacağımı düşünüyorum. Bu yüzden genel olgular oluşuyor kafamda. Net bir şey oluşmuyor. (ZE1)

Z Kuşağından bir kadın görüşmeci kriterleri arasında öncelikli olarak dini değerleri ifade etmiştir. Görüşmeci eşinin dindar bir insan olmasını, namaz kılmasını, faiz çekmemesini, kötü alışkanlıklarının olmamasını ve son olarak uzun boylu olmasını kriterleri arasında ifade etmiştir.

Benim aslında kendime göre dört tane kriterim var. Bir dindar bir insan olması, yani namazında niyazında bir insan olması. İki faize, kredi çekmemeye falan dikkat etmesi. Çünkü ben bunlara çok dikkat ediyorum. Yani kazancının helal olmasına dikkat etmesi. Üç sigara ve alkol kesinlikle tüketmemesi. Dört benden uzun boylu olsun. Yani dış görünüş olarak bahsedersek benden uzun boylu olması.

Onun harici yani geri kalan şeyler az çok konuşurken, işte hayata bakış açısı onu birazcık iletişim içerisindeyken anlayabilirim. Ben genel kapsamda birazcık daha dediğim gibi evliliğe bakış açımda dini değerler daha ön planda bende. O yüzden o tarz şeylere bakıyorum evlilik ile alakalı. Yani yoksa maddi durumu şu mu, sosyal statüsü bu mu bunlar benim için çok aşırı etkileyici şeyler değil açıkçası. (ZK6)

Z kuşağından başka bir kadın görüşmeci ise anlayışlı ve özverili bir eş kriterinin ardından eşinin annesiyle kurduğu ilişkiye değinmiştir. Görüşmeci evliliği sadece eş ile yapılan bir birliktelik olarak değerlendiremeyeceğini ifade ederken aile olan ilişkilerin de önemini ifade etmiştir. Görüşmeciye göre ideal eş annesinden fikri olarak ayrılmış, kendi kararlarını alabilen bir birey olarak ifade edilmiştir.

Şöyledir; anlayışlı, özverili olması tabii ki tercihimdir. Onun dışında dediğim gibi anlayışlı, özverili, saygılı, sevgili ama annesine bağlı bir erkek istemem. Ama ailesine bağlı bir erkek olabilir. Yani şöyle anne ile olan ilişki çok önemlidir. Zaten kişi ile evlendiğimizde sadece kendisi ile değil ailesi ile de bir evlilik gibi bir bağlılık söz konusu. O yüzden de kişinin annesi ile olan ilişkisi eğer çok uçlardaysa demek istediğim aldığı her kararı, yaptığı her hareketi danışan biri ise bu evliliğe birtakım sıkıntılar getirecektir. Aynı şey aslında erkek için değil kadın için de geçerli. Bunu sadece benim fikrim böyle olduğu için söylüyorum. O yüzden ailesi ile olan ilişkisini o dediğim gibi her kararı danışıyorsa, annesinin izni olmadan adım atmıyorsa ve ilişkisine, evliliğine çok karıştıyorsa annesi, o dereceye gelmişse istemem böyle bir şeyi. (ZK4)

4.2.3.5. Ev İçi Rol Paylaşımına Yönelik Bulgular

Z Kuşağına evlilikte eşler arasında ev içi rol paylaşımının nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Z kuşağındaki kadın ve erkek görüşmecilerin genel ifadesiyle ev içindeki rol paylaşımı eşler arasında yapılmalıdır. Rol dağılımı yapılırken kendi ebeveynleri üzerinden kendi evliliklerindeki iş bölümü tercihlerini ifade etmişlerdir. Çocukluğu anneye evde iş birliği içerisinde bir birey, kendi kurduğu ailesinde de eşiyile işbirliği kurmayı hedeflemektedir. Aksi bir durum olarak bireyin ailesindeki ev içi rol paylaşımını

kendi kurduğu ailesinde idealize etmemesi de söz konusudur. Anne baba olarak üst soydan gelen kadın ev işi erkek dışarı işleri gibi bir iş bölümü yerine her iki eşinde çalıştığı bir düzende ev içindeki rol paylaşımlarında da eşitlikçi bir sorumluluk alınması gerektiği de ifade edilmiştir. Görüşmeciler tarafından ev içi rol dağılımında tercih edilen işler kişinin bireysel ilgi alanları ve yatkınlıklarıyla ilişkilendirilmiştir.

Yani şöyle çalışan bir kadın olduğum için eee... Şimdi söyle benim annemle babamın evliliği aslında klasik bir evlilik. Evde annem işi yapar, dışarıda babam işi yapar. Ben çalışan bir kadın olduğum için onların evliliği gibi bir evlilik beklemiyorum. Daha eşitlikçi, ikimizin de eşit roller üstlendiği, daha müşterek bir hayat bekliyorum açıkçası. O yüzden rol paylaşımı dediğimiz zaman ikimiz de her şeyi yapabiliriz yani. Ev içerisinde o an kim daha rahatta ise o ev içerisinde daha baskın rol oynayabilir bana göre. Tabii ki mesela ev içi iş paylaşımı olarak düşünürsek gidip de matkap tutan bir işi ben yapamam mesela. Ondan zaten korkuyorum. Sesinden de korkuyorum, onu ben yapamam. Onu bir erkek yapmalı. Onun harici mesela temizliğe, mutfığa yönelik şeyleri ben yaparım ama yardımcı olunmasını da beklerim. Tek başına yapmak istemem. Çünkü zaten dediğim gibi dışarıda da çalışıyoruz, eve gelip evde bunları tek başına hepsini yürütemem. Bir yardım olmalı bence ki zaten dışarıda çalışmıyor olsan bile benim babam her zaman anneme evdeyken elinden geldiğince yardımcı olurdu. Bence bu normal olan bir şey. Bu yüzden onun da yardımcı olması beni mutlu eder. Normalde aslında ev içindeki şeyler tamamen bana ait değil de şöyle; işte diyelim ben yemeği hazırladım eşim de mutfığı toplayabilir yemekten sonra. Bu şekilde aslında. Karşılıklı bölüşülmeli. Gün içerisinde olay nasıl akıyorsa aslında, birazcık da yaşamın içerisinde o gün ne yaşıyorsak ona göre paylaşım olabilir. (ZK6)

Çok güzel bir soru. Ben bu soruyu çok sevdim. Beraber bir şey yapmanın peşinde koşan bir insanım. Yani atıyorum evlendiğim zaman eşimle beraber yemek yapmanın çok hoşuma gidebileceğini düşünüyorum. Bu konuda hoşuma giden bir şey. Bir dizide görürsün hoşuna gider. Beraber yemek yapmak, bir şeyler yapmak. O orada yemek yaparken sen bardakları yıkayabilirsin. Ufaktan yardım yapabilirsin. Bunlar hoş şeyler yardımlaşmak. Ev temizlemek konusunda biraz hantalım diyelim. Ama yemek yapma konusunda vs. tamamen yardımlaşırım. Bu konuyu şöyle toparlayacak olursam, eşler birbiriyle yardımlaşmalı bence. Böyle

bir evlilik tamamen iyi bir yola çıkıyor açıkçası. Yemek yapmayı çok severim. Çocukken annemle de yardımlaşarak yapardık işleri. Bunu sevmemin bir sebebi de annem ile yardımlaşarak yapmam. Atıyorum flörtüm olduğunda, yanına gittiğimde beraber tatlı da yapmışlığımız var. Çok hoşuma giden şeyler bunlar. Eşimle tamamen bir şeyleri paylaşarak yapmayı severim ki bence genelde böyle olması gerekiyor. Erkek sadece oturup evinde ben para getiriyorum, ben şunu yapıyorum deyip erkekliğini bildiğini söyler. Affedersiniz ama bu salaklıktır. Okumamıştır, cahildir. İki kişi de birbirinin eksikliğini tamamlayarak az önce de dediğimiz gibi yemek yapmayı biliyorsa o yapacak, ya da temizlik biliyorsa o yapacak. Yardımlaşarak yapmak daha hoş, güzel geliyor bana açıkçası. (ZE3)

Eşit olmalı bence. Çünkü kadın cinsiyetine yüklenen bazı işler var ev işlerinde. Benim ailemde de olduğu gibi. Çoğu Türk aile yapısında olduğu gibi. Ama bence eşit olmalı. Her anlamda ev işi eşit yapılmalı. Her iki cinsiyette eşit bir şekilde ev işini paylaşabilmeli ev içinde. Mesela şöyle, ben ütüyü yapıyorsam o evi süpürsün. Hani evin süpürülmesi benden beklenilmesin. Temizlikte yardımcı olsun gibi. (ZK1)

4.2.3.6. Boşanmaya Yönelik Bulgular

Z kuşağına boşanma hakkındaki genel düşünceleri sorulmuştur. Bu kuşağın içerisinde değerlendirilen bireylerin kendilerini hangi koşullarda boşanabilir gördüğü başka bir deyişle boşanma gerekçelerinin neler olacağı sorulmuştur. Z Kuşağının geneli şiddeti, sadakatsizliği, sevgi ve saygının bitmesini boşanma unsurları içerisinde ifade etmiştir. İletişimin yeterince kuvvetli olmamasından kaynaklı anlaşılamamak beraberinde getirdiği ilişkideki kopuşlar boşanma unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Çevremde çok boşanan oldu ani bir şekilde evlenip. Yani daha çok ani evliliklerin kötü bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Sağlıksız evliliklerin sağlıklı bir şekilde bitmesi olarak görüyorum boşanmayı. Anlaşılamamak, anlaşılmamak. Karşı taraf tarafından anlaşılmayıp yalnız bırakılmak olurdu benim boşanma sebebim. Bunun dışında her şeyi tolere edebilirim bence. Çok zıt olduğum bir ilişkiden çıktım ben de ve tam üstüne denk geldi bu ankette şu an. Her şeyi tolere edebilirim anlaşılmamak dışında. Her şey derken zıtlıklarımızın çoğunu görmediğim şeyler.

Buna rağmen yalnız bırakılmıyorsam bu zıtlıkları görmezden gelirim. Tabii ki de ihanet, şiddet derecesine geldiyse bunu tolere edemem tabii ki de bir kadın olarak. (ZK1)

İki kişi birbiriyle artık anlaşamayacak düzeye geldiyse, zaman geçiremeyecek düzeye geldiyse, konuşamayacak bir düzeye geldiyse birbirlerine iyi gelmedikleri sürece o zaman boşanma olabilir. Ben normalde çok konuşmuyorum. Duygularımı çok belli edemiyorum. Belki karşı taraf belli başlı şeyleri göremeyince o zaman boşanma aşamasına kadar gidebilir. Duygularımı belli edemiyorum fazla. O da yani karşı tarafta olan kişi “ben sıradan biri miyim ki acaba” diye düşünmeye başlayınca o zaman boşanma şansı olabilir diye düşünüyorum. Yine aldatma da boşanma sebebi olabilir. Olur da böyle bir şey olursa ben kabul etmem. Karşı tarafın da kabul edeceğini düşünmem. Güven sarsılınca boşanma da gelir. Sebeplerden bir tanesidir. (ZE4)

Genel boşanma unsurları arasında şiddet nitelendirilirken Z kuşağındaki 2 kadın görüşmecisi tarafından şiddetin boyutları da boşanma kapsamına dahil edilmiştir. Z kuşağı kadınları tarafından kategorize bir biçimde ifade edilmiştir. Boşanma gerekçeleri içerisinde fiziksel şiddete ek olarak psikolojik şiddet de bir unsur olarak ifade edilmiştir.

Çok net direkt aklıma gelen şiddet. Bu psikolojik bir şiddet olabilir, fiziksel bir şiddet olabilir bu net bence. Yine ekstra bir hastalık durumu ya da hiç çözülemeyecek bir tür hastalık durumunda da tedavi olmamız gerekebilir. Karşıdaki kişinin bunu yapan kişinin ama hani olmadığı sürece bence ayrılık nedeni olabilir, boşanma nedeni. Onun haricinde aldatma, aldatma bence bayağı büyük bir olay benim için. (ZK3)

Zaten sevginin azaldığı noktada saygı olduğu için ilişkiler devam ediyor. En azından öyle düşünüyorum. Bunlar azaldığı ya da bitmeye yakın oldukları anda insanların birbirlerine karşı artık alanlarını işgal edecek boyutta kötü etkileşim, psikolojik şiddet ya da fiziksel şiddet olacak boyuta geldiği zaman bence boşanma durumu kaçınılmaz olacaktır. Çevremde gördüğüm birçok kişide yani bu örnek var. Evlenmemeleri gerektiğini düşünüyordum açıkçası. Evlendiler ama şu anda

olan sorunlarından dolayı, anlatıyorlar sorunlarını falan. Boşanmaları gerektiğini düşünüyorum. (ZK10)

Z Kuşağındaki görüşmeciler içerisinde 1 erkek görüşmeci boşanmanın temelinde kadınların olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeci tarafından, kadınların sahip olduğu yasal hakların suistimal edilerek evlilik birliğinin bozulduğu ifade edilmiştir. Görüşmeci boşanmanın önüne geçecek unsur olarak insan bireylerin ilişki geçmişlerinin bakılmasının bir ilişkiyi sürdürebilmek konusunda ipuçları barındırabileceğini ifade etmiştir. Görüşmeci tarafından bir diğer boşanma sebebi olarak ise kadınların eşlerinin sağladığı ekonomik koşullara yönelik memnuniyetsizliği olarak söz edilmiştir. İlâveten kadınların erkekler tarafından alabileceği ilginin bir kişiyle sınırlı kalmasını istememesi de kadının boşanmayı tercih etmesine sebebiyet verecek bir unsur olarak nitelendirilmiştir.

Boşanma hakkında ben bir ara kadınlara hiç hak vermiyordum ve tamamen yuvaları kadınların yıktığına inanıyordum. Öyle bir düşüncem de vardı. Şunu düşünüyordum ben evlensem bile mutlaka bir evlilik sözleşmesi yapmalıyım. Çünkü söyle yasalar kadınların yanında çoğu zaman. Kadınların beyanı daha çabuk kabul görüyordu. Bana bunu yaptı dese tamamen kabul edilebilecek koşullardaydı çoğu zaman. Kadın boşanmak ister. Mutlu değilim der. Eşim bana cinsel şiddet uyguladı der. Ben istemeden ilişkiye girdi der. Şöyle böyle der. Ev işlerini sürekli ben yapıyorum diye yargıtayda boşanabilen eşler de var. Aslında birbirlerini sevmiyorlar beraber yaşamak istemiyorlar bunların boşanmasının ben taraftarıyım. Kadınlara bence bu hak verildi mi çok gereksiz yeni yuvalar da yıkılmaya başlanıyor. O yüzden ben şunu düşünüyorum evlenmeden önce boşanacak kişi az çok bellidir ya. İlişki geçmişine bak sen görürsün. Boşanma durumu da olsa ben kadına yeteri kadar hak verilmemesini düşünüyorum. Çünkü hem yuvayı onlar yıkıyor, çocuğu anasız babasız bırakıyor. Boşanmaların %80'i kadınların eliyle ortaya çıkıyor. Çocukların annesiz babasız ortamda büyümesi onlar için ileriki cinsel hayatlarında, ilişki hayatlarında bile ciddi problemlere sebep oluyor. Bu yüzden en azından bazı yasal düzenlemelerin getirilmesi lazım bu konuda. Kadınlar kendi eşlerinden memnun değil. İşçi oluyor ya memur oluyor. Niye daha fazla değil. Niye şöyle değil niye böyle görünmüyor, diye maddi sebeplerden sosyal ekonomik sebeplerden dolayı kaynaklanıyor. Bu son

zamanlarda bana göre kadınların ilişkilerden erken caymasının sebeplerinden bir tanesi de dışarıdaki bir takım parti hayatları. Benim aklım olan kadınlar nasıl partilerde eğleniyor, nasıl tatillerde geziyor ben neden evin içindeyim. Bu hayatı sanki kaçıyorum diye düşünüyor olabilir kadınlar. Bu yüzden ilişkileri daha erken bitiriyorlar. Niye 10 tane erkek tarafından ilgi görmek varken sadece bir erkeğe bağlı kalsınlar ki.(ZE7)

SONUÇ

Bu çalışmada kuşaklara göre evliliğe dair algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Dijitalleşmenin de kapsamında X, Y ve Z kuşaklarındaki kadın ve erkeklerin evliliği nasıl algıladığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Dijitalleşme toplumsal değişimi daha hızlı ve etkili hale getirdiğinden dolayı, dijitalleşme öncesi ilişki biçimlerini yerinden ediyor ve yeni yerinden edilenlerin yerini yine çok hızlı bir biçimde alıyor gibi görünmektedir. Fakat bu değişim kuşaklar tarafından farklı şekillerde algılanmakta ve bu bir çatışma şeklinde açığa çıkmaktadır. Değişimin kuşakların evliliğe bakış açısında tesirinin olup olmadığı veyahut ne şekilde olduğu sınanarak değerlendirilir. Bu eski ve yeni arasında evliliğe yönelik bakışta ne yaşandığı kuşaklar üzerinden değerlendirilmiştir.

Sosyal medyanın sanal ortam, sanal dünya, online/çevrimiçi dersler, uygulamalar, sanal ortamda çevrimiçi kitap okuma siteleri vb. birçok oluşum dijitalleşme ile meydana gelmiştir. Dijitalleşme her geçen gün hayatın içindeki yaygınlığını büyütmektedir. Kuşaklara sosyal medya kullanımları sorulduğunda ise hiçbir kullanımının olmadığını belirten sadece X kuşağı olmuştur. X kuşağının hayatına internetin daha sonra dahil olması bu hususta bir etken olarak değerlendirilebilir. Araştırma Y ve Z kuşağının aktif sosyal medya kullanıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Z kuşağı sanal dünyanın yaygınlık bir dünyaya doğmuş bir kuşaktır. Araştırmada verilen cevaplara göre bu kuşak hayatının tüm alanlarında sosyal medyayı yoğun bir biçimde kullandığı görülmüştür. Fakat X kuşağı da gündelik yaşamlarında bütünüyle sosyal medyadan bağımsız değildir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre sosyal medya kullanımında Z kuşağı ile yakın sürelerde kullanıma sahip oldukları görülmüştür.

X kuşağında kullanılan sosyal medya platformları daha az sayıda belirtilirken Y kuşağında kullandıklarını ifade ettikleri sosyal medya uygulama sayısı artmıştır. Sosyal medya uygulamalarını en çeşitli biçimde kullanan Z kuşağı olarak görülmüştür. X kuşağından Z kuşağına doğru kullanılan sosyal medya uygulamaları çeşitlenmiştir. X kuşağının daha sonra hayatına dahil olsa da sosyal medya kullanımları yüksektir.

Kuşakların evliliğe yükledikleri anlam bakımında ortak bir kavramsallaşma meydana gelmiştir: hayatı paylaşmak. Bireyler öncelikli olarak evlilik motivasyonlarının temelinde hayatı paylaşma, ortak bir yaşam sürme amacı güttüklerini belirtirken bu sürecin sevgi ve saygı ile devam ettirilmesi gerektiğine yönelik genel hâkim bir görüş olduğu söylenebilir. Evliliğe sosyal medyanın etkisine yönelik bireyler sosyal medyada mahremiyetin oluşturulmasına yönelik görüş belirtmişlerdir. İnsanların yüz yüze iletişim yerine sosyal medyada semboller vasıtasıyla iletişim kurmaları özel alan ile kamusal alan ayrımını yok ettiğinden özel hayatın sosyal medyada paylaşılmaması gerektiğini belirten her kuşaktan erkek görüşmeci vardır. Kadın görüşmeciler paylaşım noktasında erkek görüşmecilere kıyasla net bir biçimde paylaşmama fikrine sahip bir görüş belirtilmemiştir. Erkek görüşmecilerin mahremiyet ve sosyal medya konusundaki rahatsızlıkları kuşaklar fark etmeksizin ortaya konan bir görüştür.

Sosyal medyanın gündelik hayatımızda yaygınlaşması ve kolaylıklarla birlikte belli riskleri de içerdiğinde görüşmeciler tarafından sosyal medyanın ilişkilere yönelik olumsuz tarafları da belirtilmiştir. Bu risklerden bir sosyal medyanın daha basit bir ifade ile ilişkilerin sosyal medyaya yansıyan hallerinin bireylerde önyargıya sebebiyet verdiğidir. Sosyal medya ile birlikte ilişkilerin daha göz önünde yaşanabilir hale gelmesiyle öteki çiftlerin yaşadığı durumların kendi ilişkisinde yaşayabileceği kaygısı ile bireyde bir önyargı oluşmaktadır. Hoşnut olmadıkları meselelerde çekinmeksizin soru sorup, tartışabilen yapıları nedeniyle öteki çiftlerle ilişkilerinden kendine bu anlamda paye çizen sadece Y kuşağı olmuştur.

Sosyal medyanın ilişkilerde olması muhtemel görülen bir diğer etkisi ise kıyastır. Kaygılı ve aidiyeti önemseyen X kuşağındaki kadın ve erkek görüşmeciler sosyal medyanın evliliklerinde kıyasa yönelik bir etkisini belirtmezken sosyal iletişim kanalları yoluyla iletişim sağlayan bireyler olan Y ve teknolojinin içine doğmuş ve hırs oranları yüksek Z kuşağında sosyal medyanın etkisinin yansıtacağı ifade edilmiştir. Sosyal medyanın lüks ve gösteriş üzerinde bir kıyaslamaya sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. İlişkilerin sosyal medyada yaşanan kısımları çiftlerin kendi aralarındaki ilişkiye yönelik beklentileri kıyas

yoluyla yeniden inşa etmesine neden olduğu ya da olabileceği yönünde görüş belirtilmiştir. Özellikle Z kuşağı sosyal medyanın olmadığı bir hayat tezahürüne sahip olmadığından sosyal medyanın ilişkilere etkisini kaçınılmaz görmektedir.

Çekirdek ailenin sanayi ile birlikte yaygınlık kazanması kadının ev dışında da sorumluluklar edinmesi ve çalışma hayatına katılımı ile geleneksel ailedeki güç dengelerinden farklı bir profil oluşturarak otoriteyi yeniden domine etmiştir. Geleneksel ailede güçlü baba otoritesi çekirdek ailede anne baba ve çocuklar arasında bölüşülmüştür. Üretim sürecindeki gibi aileye katkı sağlamaktan uzak olan çocukların aileye bağımlılığı da azalmıştır. Çekirdek ailede az aile üyesi, evliliğin daha ileriki yaşlara taşınması, bireysel kimliklerin daha da önem kazanması modernliğin idealize tohumlarıdır. Çalışmada ev içi rollerin paylaşımına yönelik yöneltilen soruya verilen cevaplar X, Y ve Z kuşağında geleneksel olarak tarif edilmiş olan kadın ev erkek dışarı işlerinden ziyade kadın ve erkeğin bireysel ilgi ve yeteneklerine çiftlerin zamanlarının uygunluğuna göre bir planlama yapılmasının tercih edildiği ve yahut edileceği belirtilmiştir. Kadın görüşmecilerde yemeğe yatkın olmaması durumunda temizliği eşinin/ eş adayının yemeği yapması gibi karşılıklı tamamlayıcı iş bölümü tercih edilmiştir. Bunun tam tersi durumlar yani erkek görüşmecilerin yemek yapmakta yeteneği olmadığını düşünmelerinden dolayı bir iş paylaşımında temizlikten yana rol paylaşımının tasarısında oldukları söylenebilmektedir.

Geniş aile genellikle geleneksel niteliklere sahip az gelişmiş ülke veya bölgelerde sık rastlanan bir aile tipidir. Aile üyeleri arasındaki ilişkisellik yaş ve cinsiyete bağlı hiyerarşi ile oluşmaktadır. Bu aile üyelerinin görevleri ev içi ve kamusal alanda farklıdır. Kadının sorumluluk ve görevleri ev içinden tanımlanırken, erkek aile için gelir sağlamakla görevli tutulduğundan kamusal alan üzerinden konumlanmıştır. Geniş aile genel profilde ataerkil düzen üzerinden rol paylaşımı yaptığı için kadının yeri, ev düzeni ve evde yaşayanlara bakım vermek üzerine ev içinde tanımlanmıştır. Erkek ise evi geçindirmek ve dışındaki sorumluluklarla yükümlü kılınmıştır. Dolayısıyla bu aile tipinde maddi gereksinimlerin birlikte karşılandığı ve ortak değerler etrafında yardımlaşılan bir aile dizaynı söz konusudur. Aile üyeleri arasında bağlılık güven ve sadakat duygusuyla tesis edilmiştir.

Bu duygusal bağ çevreye karşı bir bütün olarak kullanmanın da teminatıdır. Geniş aileden miras kalan bir zihinsel arka planın devamlılığı söz konusudur. Görüşmeciler arasında ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğu erkeklerin bu durumunda “yardımcı” olabileceği işlerle ev içi rol paylaşımına dahil edilmesi üzerine bir bölüşüm ifade edilmektedir. Evdeki yemek ve temizlik kadının rolleri arasında tanımlanırken tadilat ve fiziksel güç gerektiren işlerin erkek tarafından yapılmasının uygun olduğu ifade edilmiştir. Y ve Z kuşağı kadınları ev işlerinin sadece kadınların üzerinden tanımlanan sorumluluklar olmasından ziyade paylaşımcılığı tercih etmekte fakat yine de kurduğu ailede bu tercihinin karşılığını görmemiş olarak ifade etmek mümkündür.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde sadece kadın görüşmeciler boşanma noktasında şiddeti gerekçe göstermişlerdir. Her kuşaktan kadın için şiddet boşanma nedenleri içerisinde ifade edilmektedir. Genel ifade “küçük” nedenlerden dolayı boşanmanın gerçekleştirilmemesi ve ailenin bütünlüğünün korunmasıdır. Diğer kuşaklarda da şiddet bir boşanma gerekçesi olarak nitelendirilirken şiddetin tanımlanan alt başlıkları sadece Z kuşağı kadınları tarafından kategorize bir biçimde ifade edilmiştir. Boşanma gerekçeleri içerisinde fiziksel şiddete ek olarak psikolojik şiddet de bir unsur olarak gerekçelere neden olmuştur. Z kuşağının şiddeti boyutlarıyla değerlendiren bu konudaki farkındalığı daha yüksek bireyler olduğu ifade edilebilir.

Hülasa, kuşakların sosyal medya kullanımlarına bakıldığında X kuşağından Z kuşağına doğru gidildikçe kullanılan sosyal medya uygulama çeşidi genellikle artmıştır. X kuşağında Z kuşağı ortalamasının üzerinde sosyal medya kullanım süreleri belirten görüşmeciler de vardır. Fakat yine de hiçbir sosyal medya uygulaması kullanmadığını ifade eden görüşmeci de yalnızca bu kuşaktadır. Evliliğe yüklenen anlam genellikle 3 kuşak için de hayatı paylaşmak olarak ifade edilmiştir. Sadece X kuşağında evliliğe yüklenen anlam soy devamı ile ifade edilmiştir. X ve Y kuşağında evliliğe yüklenen anlam sosyal baskı üzerinden ifade edilirken Z kuşağında böyle bir yorumlama bulunmadığından, Z kuşağı bireylerinin evliliğe yüklediği anlamın sosyal baskı tarafından belirlenmediği ifade edilebilir. Sosyal medyanın evliliğe etkisi bakımından X kuşağının hayatına sosyal medya sonradan dahil olsa da bu kuşak da aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Sosyal medya ve evlilik yorumunda her üç kuşaktaki erkek görüşmeciler genellikle sosyal medyayı bir mahremiyet alanı olarak görmektedirler. Sosyal medyanın

bireyi daha görünür hale getirmesinin ilişkilere yansıyan ve negatif olarak değerlendirilen yönü mahremiyet ihlali olarak ifade edilmiştir. Bu olumsuz değerlendirme yalnızca erkekler tarafından ifade edilmiş, kadın görüşmeciler açısından buna yönelik bir görüş belirtilmemiştir. Görüşmeciler tarafından sosyal medyanın evliliğe yönelik var olan veya olacağı düşünülen bir diğer olumsuz etkisi ise eşlerin ihmali ve iletişimsizliktir. Sosyal medyada fazla vakit geçirmenin eşler arasında iletişimi zayıflatan ve ihmal hissine yol açan bir kullanım olmaması gerektiği kullanıcıların ortak görüşüdür. Halihazırda bekar olan görüşmeciler sosyal medya kullanım sürelerinin evlilik içerisinde mevcut kullanımlarından daha düşük olması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Sosyal medya henüz evlenmemiş Y ve Z kuşağı içerisinde ise sosyal medyaya yansıyan evlilikler üzerinden bir önyargıya dolayısıyla evliliğe karşı bir mesafe oluşturmaya neden olduğu dile getirilmiştir. Eş seçim kriterleri içerisinde aile etkisi X kuşağından Z kuşağına doğru azalmaktadır. Z kuşağı sadece bireysel olarak kendi tayin ettiği kriterler üzerinde seçimlerini ifade etmektedir. Sadakat tüm kuşaklar için bağlayıcı bir unsur olsa da ifade edilen duygusal kriterler Y ve Z kuşağında frekans, ruh eşi ve burç uyumu gibi kavramlarla X kuşağından ayrı bir profil çizmektedir. Ev içi rol dağılımında ise ev işlerinin ortaklaşa yapılması gerektiğini belirten her kuşaktan görüşmeci olmuştur. Fakat X kuşağındaki görüşmecilerin yarısı ev işlerinin sorumluluğunu kadına ait bir alanda tanımlamıştır. X kuşağındaki bazı görüşmeciler ev işlerini kadının sorumluluğunda ifade ederken ancak fiziksel güç gerektiren ya da hastalık gibi olağan dışı durumlarda yardımcı olacaklarını ifade etmişlerdir. Diğer görüşmeciler tarafından kadın ve erkek görüşmeciler arasında ortaklaşa iş bölümü yapılsa da genel bir ifadeyle ev işlerinde sorumluluk alan erkeklerin her iki cins tarafından da yardımcı olarak görülmesi ev içi başlıca sorumluluğun kadın üzerinden tanımlanmasının zihinsel arka planda devam ettiğini gösterir ve geleneksel rol paylaşımını söylem olarak yeniden üretir. Diğer yandan yapılan rol paylaşımlarında Y ve Z kuşağı bireysel yatkınlıklara göre ev içi rol dağılımının yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Cinsiyete göre yapılan ayrımların yerine bireysel ilgi ve yetenekleri ön plana çıktığı bir rol paylaşımı Y ve Z kuşağı tercih edilmektedir. Kuşaklar arasında boşanma değerlendirildiğinde ise üç kuşak da şiddet, aldatma ve sevginin bitmesi olarak gerekçelendirirken şiddeti boyutlarıyla ifade eden yalnızca Z kuşağı olmuştur. X ve Y kuşağında çocuklar için evliliğin sürdürülmesi ve boşanmanın çocuk merkezli değerlendirilmesine yönelik görüş ifade edilirken Z kuşağında

Çocuklardan ziyade çiftler arasındaki ilişki göz önüne alınarak boşanma değerlendirilmiştir. Kuşakların birbirinden ayrıŐtıęı alanlar olsa da genel olarak ortak ifade edilen bakış açılarına sahip olduklarını ifade etmek de mümkündür.

KAYNAKÇA

- Şafak Acar. *Andreas Hock'un "Günther Hat Sein Kasebrot Fotografiert 342 Freunden Gefällt Das: Über Den Sozialen Niedergang Durchsmartphones Und Die Digitalkultur" Eserinde Dijitalleşmenin ve Sosyal Medyanın Topluma Etkisi Üzerine Toplum Eleştirisi*. Cilt 8. no. 17. Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 2022. 36-50.
- İnan Acılioğlu . *İş'te Y Kuşağı*. Elma Yayınevi, 2015.
- Orhan Adıgüzel, Zeynep Batur ve Nisa Ekşili . «Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar.» *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 19 (2014): 165-182.
- Erhan Akarçay. «Richard Sennett: Kamusal Alanın Çöküşünden Yeni Kaptitalizm Kültürüne.» *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler* içinde. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, 2019.
- Özge Zeybekoğlu Akbaş ve Cansu Dursun. *Toplumsal Değişme Sürecinde Annelik Serüveni: Genç Annelikten Geç Anneliğe Geçiş*. Cilt 20. no. 9. Akademik Hassasiyetler, 2022. 107-128.
- Abdülkadir Aksoy. *Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Evrim*. Cilt 2. no. 3. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2016. 31-37.
- Nevriye Altuntuğ. «Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili.» *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 4, no. 1 (2012): 203-212.
- Yasemin Apalı. *Toplumsal Değişme Bağlamında Bilginin Değişimi ve Dönüşümü*. Cilt 8. no. 17. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016. 395-405.
- Aykut Arslan ve Selva Staub. «Kuşaklar Teorisi ve İç Girişimcilik Üzerine bir Araştırma.» *KAÜ İİBF Dergisi* 6, no. 11 (2015): 1-24.

- İsmet Kahraman Arslan ve Pelin Baycan. «Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerinde Sosyal Medyanın Etkisi: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma.» *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, no. 33 (2018): 269-286.
- Zeki Arslantürk ve Mehmet Tayfun Amman. *Sosyoloji :Giriş 'Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009.
- Kadir Aslan. «Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar.» Cilt 1. no. 2. İzmir: Ege Eğitim Dergisi, 2002. 25-33.
- Ceren Avcil. *Kamusal Alanı Dijitalleşme Çerçevesinde Yeniden Okumak*. Cilt 26. no. 103. Liberal Düşünce Dergisi, 2021. 81-99.
- Ali Emre Aydın, Mehmet Marangoz, ve Fırat Aytekin. *Tüketim Kültürü Çalışmaları Üzerine Bir Literatür Taraması*. Cilt 7. no. 1. Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, 2015.
- Jean Baudrillard. *Tüketim Toplumu*. Çeviren Ferda Keskin ve Hazal Deliceçaylı. Ayrıntı Yayınları, 2002.
- Zygmunt Bauman. *Bireyselleşmiş Toplum*. 3. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Ali Bayer. *Değişen Toplumsal Yapıda Aile*. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013. 8-129.
- Tony Biton ve diğerleri. *Sosyoloji*. Çeviren Bülent Özçelik. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2009.
- Veysel Bozkurt. «Toplumsal Dönüşümün Evreleri: Pre-endüstriyel, Endüstriyel ve Post-endüstriyel Toplumlarda.» *Endüstri Sosyolojisi* içinde, 2-34. Ankara: Anadolu Üniversitesi, 2018.
- Britannica*. tarih yok. <https://www.britannica.com/topic/family-kinship> (erişildi: 06 01, 2024).
- Ken Brown. *Sosyolojiye Giriş*. Çeviren İbrahim Kaya. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Mehmet Esat Budakoğlu ve Burak Tuysuz. «X Y Z Kuşakları Karakteristik Özelliklerinin Siyasal Katılımdaki Rolü: İstanbul İli Örneği.» *Strategic Public Management Journal* 9, no. 16 (2023): 121-161.

- Esra Burcu. *Evrimsel Teorinin Sosyolojik Düşünce Üzerindeki Etkileri ve Sosyobiyojoloji*. Cilt 15. no. 2. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1998.
- İslam Can. «Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü, Yarını.» *Sistematik Aile Sosyolojisi* içinde, 65-86. Çizgi, 2016.
- Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım. *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap, 2013.
- Kadir Canatan. *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*. İnsan Yayınları, 1995.
- Manuel Castells. *The Rise of the Network Society*. London: The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume I (Information Age Series), 1996.
- Ahmet Faruk Çeçen, Nil Çokluk, Mustafa Bostancı, ve Safa Atmaca. «Aile Kurumuna Dijital Bir Yaklaşım: Dijital Aile Sözleşmesi.» Cilt 22. no. 1. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2023. 66-84.
- Murat Çemberci, Melike Kıvanç Sudak ve Saim Aşçı. «Y Neslinin Örgüt Ortamındaki Davranış Farklılıklarının Analizi.» *Online Academic Journal of Information Technology* 4, no. 15 (2014): 57-74.
- Latife Kabaklı Çimen. *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Ahmet Naci Çoklar. «Ailede Dönüşümler.» *Bilgi ve İletişim Işığında Dönüşümler* içinde, düzenleyen: Ferhan Odabaşı. Ankara: Nobel Yayınevi, 2010.
- Mustafa Çuhadar. *Postmodernizm, Dijitalleşme ve Hibrit Dindarlık*. Cilt 2. no. 1. Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Dergisi, 2021. 68-88.
- Harun Demirkaya, Ali Akdemir, Engin Karaman ve Özlem Atan. «Kuşakların Yönetim Politikası Beklentilerinin Araştırılması.» *İşletme Araştırmaları Dergisi* 7, no. 1 (2015): 186-204.
- Mehmet Dinçer. *Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü*. Cilt 3. no. 1. Ege Üniversitesi Dergisi, 2003. 102-112.
- İsmail Doğan . *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009.

- Meral Çalış Duman. *Tophum 5.0: İnsan Odaklı Dijital Dönüşüm*. Cilt 82. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2022. 309-336.
- Sena Erden Ayhün. «Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları.» *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 2, no. 1 (2013): 93-112.
- Mustafa Erkal. «Türk Aile Yapısı ve Bazı Meseleler.» no. 24. İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 2011.
- Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. *Türk Aile Sosyolojisi*. Cilt 11. 3-4 cilt. Journal of Istanbul University Law Faculty, 2011.
- Charlie Gere. *Dijital Kültür*. Çeviren Aydoğdu Akın. Salon Yayınları, 2019.
- Antony Giddens ve Philip Sutton. *Sosyoloji*. Çeviren Mesut Şenol. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2016.
- Birsen Gökçe. *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Ahmet Gökçen. «Aile Türleri ve Başlıca Sınıflandırmaları.» *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde, 99-113. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.
- Göksel, Aykut, ve Gülten Güneş. «Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bağlamında Analizi.» *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19, no. 3 (2017): 807-828.
- Burcu Güdücü ve Ceyda Balcı. «Kuşaklar ve Eğitim Üzerine Sosyolojik Bir Analiz.» *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi* 7, no. 1 (2021): 105-120.
- Aydan Gülerce. *Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1996.
- Mehmet Haberli. *Dijital Çağda Aile: Ebeveynleriyle İlişkisi Çerçevesinde Gençlik ve Din*. Cilt 7. no. 3. Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 2023. 374-389.
- Büke Kaleli ve Bahar Yalçın. «Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Değerleri İlişkisinin Kuşaklar Kapsamında Analizi.» *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 1 (2021): 86-109.

Kasım Karataş. *Toplumsal Değişme Aile*. Cilt 12. no. 2. Toplum ve Sosyal Hizmet, 2001. 89-98.

Oğuzhan Kinter. «Liderlik Tarzları ve Örgütsel Sessizlik İlişkisinden Örgütsel Adalet ve Kuşak Farklılıklarının Etkisi.» Balıkesir Üniversitesi, 2020. 1-303.

Serpil Kır. «Dijital Kuşaklar ve Dijital Ortamlar: Türkiye-Kırgızistan Y Kuşağı Üzerine Örneklemi Üzerine İnceleme.» *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8, no. 4 (2019): 3585-3607.

Mübeccel Kıray. *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. Bağlam Yayıncılık, 2000.

Murat Koçyiğit ve Ahmet Koçyiğit. *Değişen ve Gelişen Dijital İletişim: Yazılabilir Web Teknolojisi (Web 2.0)*. Dijital Kültür ve İletişim, 2019. 19-48.

Emre Kongar. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi, 1996.

Simge Kömürcü, Özgür Sarıbaş, ve Mehmet Emre Güler. «Yavaş Şehirlerde Yaşayan Z Kuşağının Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Algıları: Seferihisar Örneği.» *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi* 1, no. 2 (2016): 107-119.

Esra Köten. «Emek ve Çalışma İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi.» *Endüstri Sonrası Toplumda Değişen Çalışma İlişkileri ve Türkiye'deki Yansımaları: Hizmet Çalışanları Örneği*. İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Mihalis Kuyucu. «Y Kuşağı ve Facebook : Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 13, no. 49 (2014): 55-83.

Mihalis Kuyucu ve Murat Korkmaz. *Müzik Oligarşisinin Sonu: Küresel Sosyal Medya Platformları ve Müzik Endüstrisi*. Cilt 3. no. 2. Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi, 2015. 86-104.

Rasa Levickaite. «Generations X, Y, Z: how social networks form the concept of the world without borders (the case of Lithuania).» *Limes*, 2010: 170-183.

John Macionis. *Sosyoloji*. Çeviren Vildan Akan. Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.

- Mcluhan, Marshall. *Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu*. Çeviren Gül Çağalı Güven. Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Mehmet Meder. *Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim*. no. 9. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2001. 72-81.
- Lewis Henry Morgan. *Eski Toplum II*. Çeviren ünal Oskay. İstanbul: Payel Yayınevi, 2014.
- Nihat Nirun. *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994.
- İlber Ortaylı. *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2001.
- Özer Ozankaya. *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1996.
- İlknur Beyaz Özbey. *Dijitalleşme, Sosyal Medya ve Risk Toplumu*. İmgelem, 2022. 141-158.
- Mehmet Soner Özdemir. *Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme*. Cilt 12. no. 1. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2011. 85-110.
- Nebi Özdemir. «Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme.» *Çocuk ve Medeniyet*, 2019: 125-148.
- İbrahim Ethem Özgüven. *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları, 2010.
- Mete Ogün Parlak. *Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü*. Cilt 7. no. 14. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018. 59-82.
- Fatih Poçan. *fatihpocan.com*. 2018. <https://fatihpocan.com/2018/01/01/siper-alin-z-kusagi-geliyor/> (erişildi: 5 12, 2024).
- Vahap Sağ. *Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine*. Cilt 27. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 2003. 11-25.
- Özgür Sarı. «Sistemik Aile Sosyolojisi.» *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde, düzenleyen: Mustafa Aydın, 440. Konya, Karatay: Çizgi Kitabevi, 2016.

Andreas Schumacher, Selim Erol, ve Wilfried Sihn. *A maturity model for assessing Industry 4.0 readiness and maturity of manufacturing enterprises*. ScienceDirect, 2016. 161-166.

Sennett Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çeviren Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz . Ayrıntı Yayınları, 2013.

Yasemin Sergen ve Ali Yaylı. «Aile Boş Zamanı ve Covid 19 ile Değişen Aile Rekreatyon Etkinlikleri Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme.» *Covid 19 ile Değişen Aile Rekreatyon Etkinlikleri Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme*. Cilt 11. no. 1. Journal of Recreation and Tourism Research, 2024. 58-81.

Hayrettin Kemal Sezen ve Arzu Eren Şenaras. *Dijitalizasyon, Dijitalizasyon, Dijital Dönüşüm Kavramlarına İlişkin Bir Değerlendirme*. no. 51. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2022. 49-59.

Roger Silverstone, David Morley, Andrea Dahlberg, ve Sonia Livingstone. *Families, technologies and consumption: the household and information and communication technologies*. LSE Reach Online, 1989.

Anthony D.Smith. *Toplumsal Değişme Anlayışı*. Çeviren Ülgen Oskay. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996.

Antony Smith. *Toplumsal Değişme Anlayışı / İşlevselci Toplumsal Değişme Kuramının Bir Eleştirisi*. Çeviren Ülgen Oskay. İzmir: Ege üniversitesi Basımevi, 1988.

Gülin Tuğçe Söyleyici ve Özlem Çetinkaya Bozkurt. *Sosyal Medya ve Tüketici Davranışları İlişkisi: Türkiye’deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir*. Kesit Akademi Dergisi, 2017. 36-54.

Nadir Suğur. «Yeni Yönetim Metodları.» *Endüstri Sosyolojisi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018.

Lütfi Sunar. «Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar.» *Türkiye’de Toplumsal Değişim* içinde, düzenleyen: Lütfi Sunar. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.

Hacı Yunus Taş. *Dördüncü Sanayi Devrimi'nin (Endüstri 4.0) Çalışma Hayatına ve İstihdama Muhtemel Etkileri*. Cilt 9. no. 16. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 2018. 1817-1836.

Mustafa Taşlıyan, Ahmet Melih Eytmiş, ve Enise Gündoğdu. «Y Kuşağı İş Yaşamından Ne Bekliyor.» *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4, no. 2 (2014): 19-32.

Tdk. 2024. <https://sozluk.gov.tr/> (erişildi: 05 27, 2024).

Barlas Tolan. *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.

Ömer Torlak. *Tüketim-Bireysel Eylemin Toplumsal Dönüşümü*. 2. İnkilab Yayınları, 2016.

Ahmet Türk. *Y ve Z Kuşaklarının Aile İçi İlişkilerde Bağlanma Stillerinin Evlilik Beklentileri İle İlişkisi*. 2022.

Güliz Uluç ve Ayşegül Yargıcı. *Sosyal Medya Kültürü*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017. 88-102.

Ejder Ulutaş. «Ekonomik Ünite Olarak Aile.» *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde, düzenleyen: Mustafa Aydın, 335-350. 2016.

Aydın Yaka. *Sosyal Değişim "Türk Modernleşmesi"*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2011.

Fahri Bilal Yankın. *Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı*. Cilt 7. no. 2. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler E-Dergi, 2019. 1-38.

İbrahim Yasa . «Ayrı Cinsten Çocuklu Dulların Evlenmeleri.» Cilt 17. no. 2. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1962.

Şahinde Yavuz. *Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Reklamcılığın Rolü*, 2013: 219-240.

Mehmet Yazıcı. *Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler*. Cilt 8. no. 8. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, 2013. 1489-1501.

Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek . *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin, 2013.

İrfan Yıldırım. *Sosyal Medya, Dijital Bağımlılık ve Siber Zorbalık Ekseninde Değişen Aile İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme*. Cilt 9. no. 5. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021. 1237-1258.

Hasan Yurdakul. *Medya ve siyaset perspektifinden kamuoyu*. Cilt 1. no. 2. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR), 2016. 81-90.

Ahmet Yurtseven. *İlkel Toplumda Sosyo-Ekonomik Hayata Bir Bakış*. Cilt 10. no. 2. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler E-Dergi, 2021. 98-111.

Zeki Yüksekbiçgili ve Gülbeniz Akduman. «Kuşaklara Göre İşkoliklik.» *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 19 (2015): 415-440.

EKLER

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA AİLE OLGUSUNA BAKIŞ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU SORULARI

- 1) Kaç yaşındasınız?
- 2) Cinsiyetiniz?
- 3) Medeni durumunuz nedir?
- 4) Sosyal medya kullanıyor musunuz?
- 5) Evlilik sizin için ne, anlam ifade ediyor?
- 6) Sizin evliliğinize sosyal medyanın bir etkisi oldu/ olur mu?
- 7) Siz eş seçerken nelere dikkat edersiniz/ ettiniz?
- 8) Ev içi rol paylaşımınız nasıldır? /Nasıl olmalı?
- 9) Boşanma hakkındaki genel düşünceleriniz nelerdir?